

BANKA VE

EKONOMİK YORUMLAR

9

EYLÜL 1996
YIL : 33
150.000 LİRA
•
AYLIK DERGİ

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

1995 YILINDA BANKALAR,
MEVDUAT VE KREDİLER / 5
Dr. Öztin Akgüç

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 44

Sermaye Piyasası / 47
Doç. Dr. Mehmet Bolak

Gümrük Birliği Karşısında
Türk Sanayinin Rekabet Gücü / 55
Prof. Dr. Zafer Tunca

Ayın Ekonomik Olayları / 61
Dr. Yıldırım Kılış



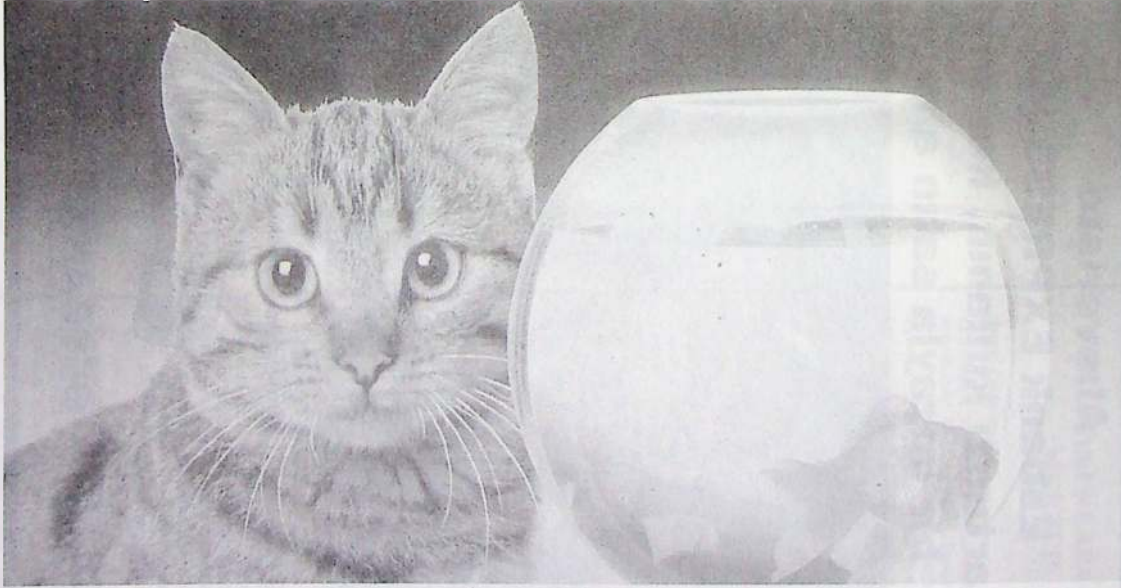
- 1995 YILINDA BANKALAR, MEVDUAT VE KREDİLER
- TÜRKİYE'DE BANKACILIK KESİMİNDEKİ GELİŞMELER

Güvene önder olmak.



EMLAK BANKASI
"Daha Uygar Bir Yaşam İçin"

İŞ İŞTEN GEÇMEDEN... OYAK SİGORTA



- Tüm Konut Sigortası ► Tüm Hıyer Sigortası ► Tem
Özellik Sigortası ► Karı Kayıt Sigortası ► Kıra Kayıt Sigortası
Kasko Sigortası ► Trafik Sigortası ► Yurtdışı Kasko
Sigortası ► Yeşil Kartı Sigortası ► Otobüs Koluuk Sigortası
Tayınan Yık Sigortası ► Büyük Sigortası ► Mal Sınımlı
Sigortası ► Felakı Kaza Sigortası ► Hıyerlik Sigortası
► Taşınan Para Sigortası ► Emniyet Sınımlı Sigortası
► Cam Kırılması Sigortası ► Uçak Sigortası ► Helikopter
Sigortası ► Tene Sigortası ► Yal Sigortası ► Tecne
ve Yal İşçisi Sigortası ► Marina Sigortası ► Nakliyat
Sigortası ► Harp Sigortası ► Lisans Kayıt Sigortası
► CMR Sigortası ► İnşaat Sigortası ► Montaj Sigortası
► Makine Kırılması Sigortası ► Elektronik Cihaz
Sigortası ► Sağlık Sigortası ► Hayat Sigortası
► Yanımların Sınımlı Sigortası ► Kredi Hayat Sigortası
► Zorunlu Ürün Sigortası ► Sera Sigortası ► Kömür
Hayvanları Sigortası ► Büyük Baş Hayvan Sigortası
► Kuru Balıkçı Sigortası

OYAK SİGORTA

Genel Müdürlük: Mısır Meydanı Caddesi Oyak İş Merkezi Kat: 61 80040 Sarıyer - İSTANBUL
İstanbul: (212) 252 60 20 (4 hat) Fax: 249 48 28 Ankara: (312) 232 20 30 Fax: 232 17 24
Etiler: (212) 464 33 00 Fax: 463 33 91 Antalya: (322) 457 18 25 Fax: 457 45 10
Bursa: (274) 250 40 60 Fax: 250 40 62 Samsun: (362) 234 15 35 Fax: 230 20 42

"Oyak Sigorta bir Ordu Yardımlaşma Kurumu ve Emlak Bankası Aırlıdır."

Alışverişte
Esbank EXPRESS24
kartınızı kullanın, her şeyi
bir imzayla satın alın.



**Esbank'taki
hesabınız
her an elinizin
altında.**

REKLAMCIKLIK

Esbank EXPRESS24 kartları şimdi ülkemizin seçkin işyerlerindeki Maestro ve Electron amblemi taşıyan ve şifre giriş cihazı olan tüm P.O.S.'lerde geçerli.

Hangi ürün ya da hizmeti alırsanız alın, bundan böyle karşılığını

tek imzanızla ödeyecek, Esbank'taki paranızı dilediğinizce kullanacaksınız.

Esbank Bireysel Bankacılık Çözümleri'nden yararlanırlar için alışveriş şimdi daha keyifli, daha kolay.



Esbank
TİCARET VE KURUMSAL

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Adına İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay • Dr. Orhan Altan • Tevfik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batirel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Mehmet Gün Çalika • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Doğuluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cümbür Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönenşay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manusalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özal • Prof. Dr. Ergun Ösunay • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel
Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam
Doç. Dr. T. Güngör Uras

Genel Yayın Yönetmeni
MUSTAFA BARIŞ

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

«Ekonomik Yorumlar» bölümü bu sayıda yer almamaktadır. Bunun nedeni, Türk bankacılığına ilişkin ayrıntılı bir inceleme için verilmiş olmasıdır. «1995 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler» başlıklı incelemede, ülkemizin bankacılık kesimindeki gelişmeler genel çizgileriyle belirtmekte, sayısal bilgiler sunularak değerlendirilmelerde bulunmakta ve bazı sonuçlara varılmaktadır. Her yıl bu aylarda yayınladığımız inceleme, büyük bir ilgi ile karşılanmaktadır. Bu ilgi, bir kez daha yineleyelim; inceleminin yazan kadar, Dergi'yi çıkararlardan da mutlu etmektedir. Dergi'nin bu sayısı, artan istekleri karşılayabilmek için, diğer sayılardan bir miktar fazla basılmaktadır.

İncelemede yapılan açıklamalardan özetle şu sonuçlar çıkmaktadır. Bir önceki yıla göre, 1995'de; Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı 1 artarak 69'a çıkmış, yabancı banka sayısı 2 azalarak 21'ce gerilemiş, toplam şube sayısı 100 artarak 6261'e yükselmiştir. TL mevduat daha çok kamusal sermayeli bankalarda toplanmıştır. 1995 yılında toplam mevduat bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 109.0 oranında artarak 2.664.936 milyar TL'ye yükselmiştir. 1995 yılında bankaların açmış olduğu krediler mevduattan çok daha hızlı artmıştır. Ticaret bankalarının kredileri % 124.4 oranında artarken mevduatta artış hızı şu sonundaki yapay işlemlere karşın % 109.0 olmuştur. Bankaların 1995 yılında döviz pozisyon açısından yeniden önemli boyutta artmıştır. 1995 bankaların birleştirilmiş net kârları (dönem zararları indirildikten sonra) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 227.8 oranında artarak 104.798 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise banka kârları cari fiyatlarla % 16.5 oranında artmış idi. 1994 yılında reel olarak % 47.2 oranında azalan banka kârları 1995 yılında reel olarak % 73.9 oranında artmıştır. Son yıllarda banka kârları en hızlı artışı 1995 yılında göstermiştir. 1995 yılı bankalar açısından 1994 yılına göre başarılı bir yıl olmuş, bankaların varlıkları, özkaynakları, mevduat ve kredileri reel olarak artış göstermiş, banka kârlarında artış hızı reel olara en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bankalar 1994 yılındaki kayıplarını 1995 yılında gidermişlerdir.

Dergi'de sunulan diğer yazılardan da ilginizi çekeceğini umuyor, onları da okumanızı arzu ediyoruz. Bunun için ayrıracaklarınız zamanını boşuna harcamadığınızı göreceksiniz.

Saygılarımızla...

Ekonomik Göstergeler (İç)

Eylül/1996

| | 1994 | 1995 | 1996 | | |
|---|-----------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| | | | Mart | Nisan | Mayıs |
| T.C. MERKEZ BANKASI | | | | | |
| Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$) | 8513.0 | 13732.0 | 15259.0 | 16643.0 | 16538.0 |
| Banknot Miktarı (milyar TL) | 120212.3 | 223934.0 | 242219.0 | 285346.0 | 269566.0 |
| T.C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL) | 160530.1 | 206126.0 | 274449.0 | 266700.0 | 160078.0 |
| Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL) | 122278.0 | 192790.0 | 260854.0 | 253080.0 | 146397.0 |
| BANKALAR (milyar TL) | | | | | |
| Toplam TL Mevduatı | 614554.3 | 1297155.5 | 1532987.4 | 2074693.5 | 1756841.3 |
| Ticari Kuruluşlar Mevduatı | 108315.1 | 202144.7 | 212624.8 | 202781.1 | 209887.7 |
| Tasarruf Mevduatı | 326651.5 | 684904.3 | 840525.5 | 1352758.9 | 996506.3 |
| Vadesiz Tasarruf Mevduatı | 34562.3 | 52471.5 | 72701.7 | 80464.1 | 80028.6 |
| Vadeli Tasarruf Mevduatı | 292089.2 | 632432.9 | 767823.8 | 1272294.8 | 916477.7 |
| Mevduat Sertifikası | 4632.9 | 6916.6 | 7608.5 | 7993.9 | 8327.8 |
| Resmi Kuruluşlar Mevduatı | 19123.7 | 36839.9 | 86854.9 | 70599.5 | 109234.9 |
| Bankalar Mevduatı | 50305.2 | 178367.7 | 197143.1 | 239126.1 | 205056.5 |
| Diğer Kuruluşlar Mevduatı | 105525.9 | 187982.2 | 188230.5 | 201433.8 | 227828.0 |
| Döviz Tevdiatı | 66058.8 | 1367626.8 | 1566087.0 | 1645351.6 | 1741858.5 |
| Toplam Krediler | 789853.2 | 1738270.3 | 2031627.0 | 2013053.2 | 2112352.6 |
| Tanım | 120427.7 | 326982.3 | 376650.0 | 593978.6 | 258163.0 |
| Kalkınma ve Yatırım Bankaları | 92014.5 | 178290.2 | 195313.4 | 202108.0 | 214181.3 |
| Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar) | 15227.5 | 47242.0 | 60074.0 | 66880.0 | 72779.0 |
| Gayrimenkul | 46118.3 | 56350.0 | 57443.5 | 58266.0 | 59373.0 |
| Denizcilik | 397.8 | 1562.0 | 1968.0 | 2185.0 | 2357.0 |
| Turizm | 4916.0 | 7903.2 | 8554.4 | 8853.5 | 9137.7 |
| Diğer İhtisas Kredileri | 308.5 | 1842.0 | 3311.0 | 4045.0 | 4665.0 |
| Ticari, Sınai, Sair | 510442.9 | 1118098.5 | 1328312.7 | 1419074.6 | 1491696.5 |
| PARA ARZI (milyar TL) | 238981.0 | 396047.0 | 421300.0 | - | 469499.0 |
| FİYATLAR (DİE; 1987 = 100, 1994 = 100) | | | | | |
| Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel) | 5196.3 | 8733.7 | 277.3 | 299.7 | 312.1 |
| Tanım (Genel) | 4874.0 | 9313.7 | 339.2 | 374.8 | 384.4 |
| İmalat Sanayii (Genel) | 5287.6 | 8403.9 | 259.1 | 277.4 | 290.4 |
| Tüketici Fiyatları (Türkiye) | 6127.0 | 10962.3 | 288.4 | 305.6 | 319.4 |
| Tüketici Fiyatları (İstanbul) | 5856.8 | 10718.2 | 288.9 | 307.2 | 321.8 |
| DIŞ ÖDEMELER (milyon \$) | | | | | |
| Dışalım (CIF) | 23270.0 | 35709.0 | - | - | - |
| Dışsatım (FOB) | 18106.1 | 21635.9 | - | - | - |
| İşçil Dövizleri | 2627.0 | - | - | - | - |

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar tabanlıdır. (4) Fiyatlar, Ocak/1996'dan itibaren «1994 = 100» olarak verilmektedir.

Bankacılık

Dr. ÖZTİN AKGÜÇ

1995 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler

I. GENEL ÇİZGİLERİYLE GELİŞMELER

1 1995 yılında ülkemizde bankacılık alanında gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1995 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı önceki yıla göre bir artarak TCMB dışında 68'e, TCMB dahil 69'a yükselmiştir.

1995 yılında, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası niteliğinde olan Ege Giyim Sanayicileri Yatırım Bank A.Ş. (EGS Bank) faaliyete geçmiştir. Yine kalkınma ve yatırım bankası niteliğinde olan Takasbank A.Ş. kurulmuş ise de bu bankanın faaliyete geçişi 1996 yılında olmuştur.

(ii) 1995 yılında yurtiçi banka şube sayısı (TCMB dışında) bir önceki yıla göre 134 artarak 6221'e yükselmiştir. Bu sayıya ulusal bankaların yurtdışındaki şube sayısı (19) ve TCMB'nin şubeleri (21) eklendiğinde, toplam şube sayısı 6261'e yükselmektedir.

Son yıllarda bankacılık sisteminde şube sayısında dikkat çekici bir azalma eğilimi izlenirken, 1995 yılında banka şube sayısında yeni-

den artış gözlenmiştir. Ulusal bankaların yurtdışı şube sayısı da iki artarak 19'a yükselmiştir.

Yurtiçi banka şube sayısı içinde (TCMB dışında) kamusal sermayeli bankaların payı % 47.9'dan % 46.2'ye gerilerken, özel sermayeli bankaların payı % 50.3'den % 52.0'ye yükselmiş, yabancı sermayeli bankaların payı ise % 1.8 olarak değişmemiştir. 1995 yılında kamusal sermayeli bankaların yurtiçi şube sayısı 42 azalırken, özel sermayeli bankaların şube sayısı 176 artmış, Türkiye'de kurulan veya şube açan yabancı sermayeli bankaların şube sayısı ise 108 olarak bir önceki yıl düzeyini korumuştur.

(iii) Bankalarda çalışanların sayısında 1990 yılından sonra gözlenen azalış eğilimi, 1995 yılında yön değiştirmiştir. Gerçekten bankalarda çalışanların sayısı (TCMB dışında) bir önceki yıla göre 5747, başka bir deyişle % 4.1 oranında artarak 144.793'e yükselmiştir. 1995 yılında özellikle küçük ve orta çaplı bankaların şube sayısında artış, bankalarda personel artışının en önemli nedenini oluşturmuştur. Bu gelişmeye karşın bankalarda çalışanların sayısı (TCMB dışında) 1990 yılında ulaştığı 154.089 kişi düzeyinin % 9.4 oranının altında bulunmaktadır. 1995 yıl sonu itibarıyla bankalarda çalı-

şanların % 53.8'i kamusal sermayeli, % 44.0'i özel sermayeli ulusal, % 2.2'si yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır.

Bir önceki yıla göre banka çalışanları içinde kamusal sermayeli bankaların payı % 54.6'dan % 53.8'e, yabancı bankaların payı da % 2.4'den % 2.2'ye gerilerken, özel sermayeli ulusal bankaların payı % 43.0'den % 44.0'e yükselmiştir. Bu gelişmede bazı küçük ve orta çaplı özel bankaların hızlı büyüme stratejilerinin yanı sıra, Sümerbank'ın 1995 yılında özelleştirilmesi de etkili olmuştur. Bankalarda çalışanlar içinde yüksek öğrenim görmüş olanların sayısı ve oranı hızla artmaktadır. TCMB dışında, 1988 yılında banka çalışanlarının % 19.5'i yüksek ve lisans üstü öğrenim görmüş olanlardan oluşurken, bu oran 1995 yılı sonunda % 32.2'ye yükselmiştir.

(iv) Türkiye bankacılık sistemi hemen tüm ülkelerde gözlendiği gibi oligopolistik bir yapıya sahiptir. Sistemde çok sayıda banka bulunmasına karşın, az sayıda banka mevduat ve kredi pazarlarında önemli paya sahip bulunmaktadır. Nitekim 1995 sonu itibarıyla de en fazla mevduata sahip beş banka (sırasıyla T.C.Ziraat Bankası, T. İş Bankası, T. Halk Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve T. Emlak Bankası) toplam mevduatın % 52.8'ne sahip bulunmakta, sözü edilen bankaların ticaret bankalarının toplam kredileri içindeki payı da % 56.2'ye ulaşmaktadır. Bir önceki yıla göre beş büyük bankanın toplam mevduat içindeki payı % 56.3'den % 52.8'e gerilerken, toplam krediler içindeki payı hafifçe artarak % 55.2'den % 56.2'ye yükselmiştir.

(v) 1995 yılında kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat (DTH'lar dahil) içindeki payı, bir önceki yıla göre, hafifçe % 43.9'dan % 43.3'e gerilerken; ticaret bankaları grubunda krediler içindeki payı hafifçe % 43.4'den % 44.1'e yükselmiştir. Kamusal sermayeli bankaların, kalkınma ve yatırım bankaları dahil, toplam banka kredileri içindeki payı % 48.6'ya ulaşmaktadır.

TL mevduat daha çok kamusal sermayeli bankalarda toplanmaktadır. 1995 sonu itibarıyla kamusal sermayeli ticaret bankalarının TL mevduat içindeki payı % 60.3'e yükselirken, yabancı para mevduat (döviz tevdiat hesapları-DTH-) içindeki payı % 29.4 düzeyinde kalmaktadır.

(vi) 1995 yılında ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısı 21'e gerilemiştir. Sermaye payları dağılımındaki değişiklik sonucu, Bank Kapital T.A.Ş. (eski ünvanı Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş.) ve Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş., Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar statüsünden çıkarak, özel sermayeli ulusal bankalar grubuna dahil olmuşlardır. Yabancı bankaların 7'si Türkiye'de kurulmuş ticaret (mevduat) bankası, 3'ü yatırım ve kalkınma bankası, 11'i de ana merkezleri yabancı ülkelerde olan Türkiye'de şube düzeyinde faaliyette bulunan banka statüsündedir.

Yabancı bankaların 1995 sonu itibarıyla toplam mevduat içindeki payı % 2.7, ticaret bankaları kredileri içindeki payı da % 2.1'dir. Bu paylar bir önceki yıl % 1.9 düzeyinde bulunmaktaydı. Verilerin ortaya koyduğu gibi yabancı bankaların Türkiye mevduat ve kredi pazarında payı düşük olup, belirgin bir gelişme göstermemektedir.

(vii) 1980 sonrasında bankalarımızın dışarıya açılma çabalarına karşın, dışarıya açılma nicelik açısından belli bir boyuta ulaşamamıştır. 1995 yılında ulusal bankalarımızın yabancı ülkelereki şubelerinin toplam mevduat içindeki payı % 7.6, krediler içindeki payı da % 9.3'dür. Bu paylar bir önceki yıl sırasıyla % 7.2 ve % 10.4 düzeyinde idi. Kaldı ki bu tutara bankalarımızın yurtdışı şubeleriyle ana merkezlerinin birbirlerini karşılıklı fonlamaları da etkili olmaktadır.

(viii) Bankalarımızın yeni veya ortak girişim şeklinde banka kurma veya mevcut bankaların sermayelerine katılma yolu ile dışarıya açılma politikalarını 1995 yılında da sürdürmüşlerdir.

1995 sonu itibariyle ulusal bankalarımızın yurtdışındaki bankalara iştirakleri 36'ya yükselmiştir. Bu bankaların 4'ü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 7'si de Türki Cumhuriyetlerindedir. Bankalarımızın uluslararası mali piyasalarda yer almak, uluslararası piyasalarda ve Türki Cumhuriyetleri ile yakın ilişkiler kurma politikalarını, yurtdışında kurulu bankalara ortak olmada, yurtdışında banka oluşturmada, ortak girişimlerde bulunmalarında etkili olmaktadır.

(ix) 1995 yılında toplam mevduat (DTH'lar ve bankalar mevduatı dahil) bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 109.0 oranında artarak 2.664.936 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise toplam mevduatta artış oranı cari fiyatlarla % 134.0 oranında olmuştur. Toplam mevduatta artış hızı, cari fiyatlarla bir önceki yıla göre daha yavaş olmakla beraber, fiyat artış hızının üstünde olmuştur. 1994 yılında toplam mevduat artış hızı cari fiyatlarla yüksek olmakla beraber, artış hızı yıllık fiyat artış hızının gerisinde kalmış idi.

1995 yılında da döviz tevdiat hesapları, (DTH'lar) DTH dışındaki mevduattan daha yavaş artmıştır. Cari fiyatlarla DTH'lar % 107.0 oranında artarak 1.367.624 milyar TL'ye yükselirken, DTH hariç mevduat % 111.1 oranında artarak 1.197.283 milyar TL olmuştur. Bir önceki yıl ise cari fiyatlarla TL mevduat % 86.2 oranında artarken, DTH'lar reel devalüasyonun da etkisiyle % 207.3 oranında artmış idi. 1995 yılında cari fiyatlarla TL mevduat bir önceki yıla göre daha hızlı artarken, DTH'larla artış hızı yavaşlamıştır.

Mevduat rakamları belli bir andaki mevcudu, stoku gösterdiğinden, bir hesap dönemi ile sınırlı dönemsel bir tutar olmadığından, başka bir deyişle akış olmadığından, yıllık fiyat artış hızı esas alınarak, mevduat artışını enflasyon etkisinden arındırarak reel artış hızını hesaplamak bir ölçüde yanıltıcı olduğundan, incelemizde mevduat ve kredi stok tutarlarının, o yılki fiyat artış hızı esas alınarak düzeltilmesinden kaçınılmıştır.

Bankalar, 1995 yılı sonunda da yapay, fiktif işlemlerle mevduat artışı olduğundan daha hızlı göstermişlerdir. Özellikle bankalar mevduatı ve ticari kuruluşlar mevduatı, yıl sonlarında yapay, gerçek olmayan işlemlerle yüksek gösterilmeye elverişli mevduat türleridir. Mevduatta Aralık/1995 ayının son haftasındaki artışla Ocak/1996 başlarındaki gerileyiş dikkate alındığında, bankaların 1995 yıl sonunda 70 trilyon TL dolayında fiktif mevduat ürettikleri tahmin edilebilir. Gerçekten Ocak/1996 sonu itibariyle, yıl sonuna göre, bankalar mevduatında 50.0 trilyon, ticari kuruluşlar mevduatında da 20.0 trilyon dolayında azalma oluşu, bu tür bir tahmini güçlendirmektedir.

(x) 1995 yılında da yabancı para mevduatın TL mevduattan daha hızlı artması, toplam mevduatın TL ve yabancı para olarak dağılımını değiştirmiş; yabancı para mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 51.8'den % 55.1'e yükselirken, TL mevduatın payı % 48.2'den % 44.9'a gerilemiştir. TL'nin sürekli değer yitirmesi, vadesiz TL mevduata düşük faiz uygulanması, Türkiye'de toplam mevduatın bileşimini etkilemekte, birikimlerin DTH olarak bankalara yatırılması, yabancı para mevduatının ulusal para mevduatından daha fazla olması gibi olağan olmayan bir durum yaratmaktadır.

(xi) 1995 yılında DTH hariç mevduat cari fiyatlarla genelde % 111.1 oranında artmasına karşın, mevduat türleri itibariyle artış hızları farklı olmuştur. Anılan yıl bankalar mevduatı cari fiyatlarla % 254.9 oranında artışla TL mevduat içinde en hızlı artan mevduat türü olurken, bankalar mevduatını % 109.7 oranında artışla tasarruf mevduatı, % 92.6 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 86.6 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 78.1 oranında artışla diğer mevduat ve % 49.3 oranında artışla da mevduat sertifikası izlemiştir.

1995 yılında mevduat türlerinde artış hızları bir önceki yıla göre farklılık göstermiştir. 1994 yılında cari fiyatlarla en hızlı artan mevduat türü % 164.6 oranında artışla tasarruf mevdu-

atır olmuş, bu mevduat türünü % 90.5 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 51.9 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 89.6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı, % 51.2 oranında artışla mevduat sertifikası izlemiştir; bankalar mevduatı ise % 35.8 oranında azalmıştır. Görüldüğü gibi 1994 yılında azalan bankalar mevduatı, 1995 yılında en hızlı artan mevduat türünü oluşturmuştur. Bankalar mevduatı dışında resmi kuruluşlar mevduatı da 1995 yılında cari fiyatlarla artış hızı yükselen mevduat olurken, diğer mevduat türlerinin artış hızları cari fiyatlarla bir önceki yıla göre yavaşlamıştır.

(xii) 1995 yılında mevduat türleri itibariyle artış hızlarının farklı oluşu, yalnız mevduat toplamının TL ve yabancı para olarak dağılımını değil, TL mevduatın bileşimini (kompozisyonunu) de değiştirmiştir.

1995 sonu itibariyle DTH dışında mevduatın yapısı (bileşimi, kompozisyonu) tasarruf mevduatı % 52.8, ticari kuruluşlar mevduatı % 15.6, diğer mevduat % 14.5, bankalar mevduatı % 13.8, resmi kuruluşlar mevduatı % 2.8 ve mevduat sertifikası binde 5 şeklindedir.

1995 yılında bir önceki yıla göre TL mevduat içinde yalnız bankalar mevduatının payı % 8.2'den % 13.8'e yükselirken, tasarruf mevduatının payı % 53.2'den % 52.8'e, ticari kuruluşlar mevduatının payı % 17.6'dan % 15.6'ya, diğer mevduatın payı % 17.2'den % 14.5'e, resmi kuruluşlar mevduatının payı % 3.1'den % 2.8'e, mevduat sertifikasının payı da binde 7'den binde 5'e gerilemiştir.

Bankalar mevduatında 1995 yılında artış gerçekleştiğinden, artış hızı büyük boyutlu gözükmemiştir.

(xiii) İzlenen faiz politikası ve enflasyon beklentisi mevduatın TL ve yabancı para olarak dağılımının yanısıra mevduatın vade yapısını da etkilemektedir. 1995 yıl sonu itibariyle top-

lam mevduatın % 25.2'si vadesiz, % 74.8'i ise bir ay ve daha uzun vadeli. 1994 yılında ise toplam mevduatın % 27.0'si vadesiz, 73.0'ü ise bir ay ve daha uzun süreli mevduat şeklinde idi. 1980'li yılların başlarından beri bankalardaki vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı azalma eğilimi göstermektedir.

Enflasyon ve faizlerin oynaklığı, vadeli mevduatın daha çok kısa sürelerde yoğunlaşmasına neden olmakta ve sürelefler giderek kısalmaktadır. 1995 yıl sonu itibariyle vadeli mevduatın dağılımı; 1 ay vadeli mevduat % 23.0, 3 ay vadeli mevduat % 42.1, 6 ay vadeli mevduat % 19.9, 1 yıl vadeli mevduat % 14.6 şeklindedir. Mevduatın yaklaşık üçte ikisi 1 ve 3 aylık vadeli hesaplarda toplanmıştır. Bir önceki yıla göre 1 ay vadeli mevduatın payı % 16.4'den % 23.0'e, 6 ay vadeli mevduatın payı % 17.1'den % 19.9'a yükselirken, üç ay vadeli mevduatın payı % 49.0'dan % 42.1'e, 1 yıl vadeli mevduatın payı da % 16.5'den % 14.6'ya gerilemiştir. 1995 yılında mevduatın ancak binde 4'ü, o da döviz tevdiat hesaplarından kaynaklanmak üzere, bir yıldan daha uzun sürelidir. Geçen yıl vadeli mevduatta, 3 aylık vadeli mevduattan, bir ay vadeli mevduata, 1 yıllık vadeli mevduattanda 6 aylık vadeli mevduata kaymalar olmuştur. Enflasyonun hızlı, faiz riskinin yüksek olduğu dönemlerde, riskten kaçınmak veya korunmak için birikimlerin kısa süreli hesaplarda toplanması doğaldır. Enflasyonun uzun süreli fon sunumu (arzi) üzerindeki olumsuz etkisi, bankacılık sektörümüzde de gözlenmektedir.

Faiz farklılığının mevduatın vade dağılımı üzerindeki etkisi tasarruf mevduatında daha belirgindir. 1995 yılında tasarruf mevduatının vade dağılımı 1994 yıl sonu ile karşılaştırıldığında, 1 ay vadeli mevduatın payı % 15.1'den % 18.5'e, 6 ay vadeli mevduatın payı % 16.2'den % 24.7'ye yükselirken, 3 ay vadeli mevduatın payı % 49.9'dan % 42.0'ye, 1 yıllık mevduatın payı da % 8.0'den % 6.8'e gerilemiştir. Bir yıl vadeli

mevduat, tasarruf mevduatı içinde de giderek önemini yitirmektedir.

Verilerin ortaya koyduğu gibi, tasarruf mevduatı 1995 yılında da daha çok 3 ay vadeli hesaplarda yoğunlaşmıştır. 3 ay vadeli hesapların getirisi yüksek olduğu gibi, faiz riski daha az olup, kısa aralıklarla faiz değişmelerine uyum sağlamaya olanak vermektedir. 1995 yılında birikimlerin kısa süreli hesaplarda yoğunlaşması, anılan yıl ekonomide faizlerin yükseleceği beklentisi olduğunu da yansıtmaktadır. 1995 yılında DTH'lar içinde vadesiz mevduatın payı bir önceki yıla göre, hafifçe % 26.4'den % 26.8'e, 1 ay vadeli mevduatın payı % 9.2'den % 13.8'e ve 6 ay vadeli mevduatın payı da % 9.1'den % 9.3'e yükselirken, 3 ay vadeli mevduatın payı % 35.5'den % 32.9'a, 1 yıl vadeli mevduatın payı % 18.7'den % 16.7'ye, 2-5 yıl vadeli hesapların payı da % 1.1'den binde 5'e gerilemiştir. 1995 yılında DTH'larda da vade kısalmıştır.

(xiv) 1995 yılı sonunda bankaların (TCMB dışında) özkaynakları, (ödenmiş sermaye + yedek akçeler + değer artış fonları - dönem ve geçmiş yıl zararları), dönem kârından özkaynaklara eklenecek tutar hariç, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 101.9 oranında artarak 251.160 milyar TL'ye yükselmiştir. Dönem net kârı ve geçmiş yılların kârları bu tutara eklendiğinde 1995 sonu itibarıyla bankaların özkaynakları 366.263 milyar TL'ye yükselmektedir.

1995 yıl sonu itibarıyla bankaların özkaynaklarının yapısı, % 54.3 özkaynak, % 36.6 yeniden değerlendirme fonları ve % 9.1 yedek akçeler (zararlar indirildikten sonra) şeklinde oluşmaktadır.

Banka özkaynakları, 1994 yılında cari fiyatlarla % 83.1 oranında artmış idi. Bankalarda özkaynak artışı, fiyat artış hızının bir önceki yıla göre belirgin bir şekilde yavaşladığı 1995 yılında cari fiyatlarla da olsa 1994 yılından çok daha hızlı olmuştur. Ancak 1995 yılında da banka grupları itibarıyla özkaynak artış hızları farklı

dır. Özkaynak artış hızı, cari fiyatlarla yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 183.3'e, ulusal ticaret bankalarında da % 112.5'e yükselirken, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 66.5 düzeyinde kalmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında özkaynak artışı düşük düzeyde kaldığı gibi, büyük ölçüde de yeniden değerlendirilmeden kaynaklanmıştır. 1995 yılında kalkınma ve yatırım bankaları grubunda özkaynak artışı, ticaret bankaları grubundan çok daha hızlı, % 158.0 oranında olmuştur. Anılan yılda ticaret bankalarında özkaynak artışı ise % 99.1 düzeyindedir.

1995 yılında kamusal sermayeli ticaret bankaları dışında özkaynak artışı cari fiyatlarla 1994 yılı artış düzeyinin üstündedir. Gerçekten bir önceki yıllara karşılaştırıldığında, özkaynak artışı hızı, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 52.0'dan % 183.3'e, özel sermayeli ticaret bankalarında % 107.6'dan % 112.5'e yükselirken, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 71.1'den % 66.5'e gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise 1994 yılında cari fiyatlarla dahi % 3.2 oranında azalan özkaynaklar 1995 yılında % 158.0 oranında artmıştır.

(xv) 1995 yılında bankaların (TCMB dışında) net varlık (aktif) toplamı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 104.4 oranında artarak 4.102.4 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise bankaların net varlıkları toplamı % 101.3 oranında artmış idi. 1994 yılında fiyat artış hızı yüksek düzeyde olduğundan bankaların net varlık toplamı reel olarak azalmış, USD bazında 69 milyar USD'den 52 milyar USD'e gerilemiş idi. 1995 yılında ise bankaların net varlık tutarında artış hızı, genel fiyat artış hızının üstünde olmuştur. Nitekim 1994 yılında 52.1 milyar USD'e değin gerileyen bankaların net aktif tutarı 1995 yılında yeniden 68.0 milyar USD yükselmiş ancak 1993 düzeyine ulaşabilmiştir.

1995 yılında bankaların özkaynakları cari fiyatlarla net varlık tutarına yakın hızda arttığından, bankalarda özkaynak varlık toplamı oranı,

bir önceki yıla göre hemen hemen değişmemiş, anılan oran 1994 yılında % 6.2 iken, 1995 yılında da % 6.1 olmuştur. Buna karşı Özkaynak + Dönem Net Kârı / Varlık toplamı oranı, 1995 yılında banka kârları hızlı bir biçimde artmış olduğundan, bir önceki yıla göre % 8.3'den % 8.9'a yükselmiştir. Bankalarda Özkaynak + Dönem Net Kârı / Varlık Toplamı oranı 1990 yılında % 10.2 oranına kadar yükselmişse de, yeniden değerlemeye karşın izleyen yıllarda bu düzeyini koruyamamıştır.

Ticaret (mevduat) bankalarının net varlık toplamı 1995 yılında cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 106.2 oranında artarak 3.800.3 milyar TL'ye yükselmiş, bir önceki yıldan daha hızlı artmıştır. Gerçekten 1994 yılında ticaret bankalarının net varlık (aktif) toplamı cari fiyatlarla yaklaşık % 100.0 oranında artarken, artış hızı 1995 yılında % 106.2'ye yükselmiştir. Ticaret bankaları grubunda net varlıklar toplamı özkaynaklardan hafifçe de olsa daha hızlı arttığından, söz konusu bankalar grubunda Özkaynak/Varlık Toplamı oranı, 1994 yılında % 6.4 iken, 1995 yılında % 6.2 olmuştur. Buna karşı dönem net kârı ile birlikte, Özkaynak + Dönem Net Kârı/Varlık Toplamı oranı 1994 yılında % 8.7 iken 1995 yılında % 9.1'e yükselmiştir.

Mali yapıya ilişkin oranlar, 1995 yılında bankaların mali yapısının bir önceki yıla göre, belirgin bir değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Oranlar bankalarda, özel sermayeli bankalar ile kamusal sermayeli bankalarda farklı ölçülerde olmakla beraber, özkaynak yetersizliği sorununun sürdüğünü göstermektedir. T. Bankalar Birliği'nin hesaplamalarına göre, bankaların özkaynakları 1995 yılında 4.5 milyar USD düzeyindedir. Bankaların özkaynakları 1995 yılında USD bazında bir önceki yıla göre artmış, olmakla beraber, 1992 ve 1993 yılları düzeyi olan 4.7 milyar USD'e ulaşamamıştır. Bankalarda özkaynak yetersizliğinin yanısıra yapısının, değerlendirme fonlarının oluşturduğu % 36.6 gibi yüksek düzey nedeniyle, sağlıklı olmaması da dikkati çekmektedir.

(xvi) T.C. Merkez Bankası'nın bankalara

açmış olduğu krediler (Reeskont ve avans kredileri) 1995 yılında cari fiyatlarla hemen hemen değişme göstermemiş, 1994 yıl sonunda 12.322 milyar TL iken 1995 yılı sonunda da 12.249 milyar TL olmuş, reel olarak azalmıştır. Bir önceki yıl da TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla dahi % 30.3 oranında azalış göstermiş idi.

TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına ve ekonominin kredi talebine göre değişmekte; düzenli bir gelişme göstermemektedir. Gerçekten son beş yılda dahi TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler önemli boyutta iniş ve çıkışlar göstermiştir. TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1990 yılında % 81.6 oranında arttıktan sonra 1991 yılında azalmış, 1992 ve 1993 yıllarında sırasıyla % 91.8 ve % 104.0 gibi büyük boyutlarda artış göstermiş, 1994 yılında % 30.3 oranında gerilemiş, 1995 yılında da bir önceki yıla göre hemen hemen değişme göstermemiştir.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler yıllar itibarıyla dalgalanmakla beraber genel eğilim, TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payının azalması yönündedir. Gerçekten 1990 yılında TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı % 2.7, toplam mevduat oranı da % 4.8 iken, bu oranlar 1995 yılında sırasıyla binde 3 ve binde 5'e gerilemiştir. Bu gelişmede kuşkusuz TCMB'nin izlediği para politikasının yanı sıra bankalar arası para piyasasının oluşması da etkili olmuştur.

(xvii) 1995 yılında tüm banka kredileri (kalınma ve yatırım bankaları kredileri dahil) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 121.2 oranında artarak 1.743.686 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu artış hızı, bankacılık tarihimizde cari fiyatlarda saptanan en yüksek hızdır. Tüm banka kredileri, fiyat artış hızının çok daha yüksek olduğu 1994 yılında cari fiyatlarla % 82.1 oranında artmış idi. T. Bankalar Birliği'nin hesaplamalarına göre, USD bazında 1994 yılında 21 milyar USD'e değin gerilemiş olan banka kredileri, 1995 yılında 29 milyar USD'e yükselerek yeniden 1993

düzenini yakalamıştır. 1995 yılında bir önceki yıla göre ekonomideki canlanma banka kredilerinde de yansımıştır. Banka kredilerindeki gelişmeler, ekonomideki genel eğilimleri yansıtan bir gösterge olmaktadır.

Ticaret (mevduat) bankaları olarak nitelenen bankaların kredileri*1995 yılında cari fiyatlarla % 124.4 oranında artarak 1.552.148 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Ticaret bankaları kredilerinde artış hızı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 78.5'den % 124.4'e yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinde artış hızı ise % 97.8 düzeyinde kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin 1995 yıl sonunda ulaştığı boyut 191.537 milyar TL'dir. 1995 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla bir önceki yıla göre yavaşlamış, 112.6'dan % 97.8'e gerilemiştir. 1994 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri ticaret bankalarında daha hızlı artarken, 1995 yılında gelişmeler ters yönde olmuş, ticaret bankaları kredileri kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden daha hızlı artmıştır.

1995 yılında banka grupları itibariyle kredilerde artış hızlarının farklı oluşu, toplam banka kredilerinin ticaret bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları arasındaki dağılımını değiştirmiştir. Tüm banka kredileri içinde ticaret bankaları kredilerinin payı % 87.7'den % 89.0'a yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 12.3'den % 11.0'e gerilemiştir.

(xviii) 1995 yılında bankaların açmış olduğu krediler mevduattan çok daha hızlı artmıştır. Ticaret bankalarının kredileri % 124.4 oranında artarken mevduatta artış hızı yıl sonundaki yapıya işlemlere karşın % 109.0 olmuştur. 1995 yılında bankalar yeniden döviz pozisyonu açıklarını artırarak TL varlıklarını fonlamışlardır.

Kredilerin mevduattan çok daha hızlı artması sonucu ticaret bankalarında Kredi/Mevduat oranı % 54.4'den % 58.2'ye yükselmiştir. Böyle olmakla beraber bu düzey, 1993 yılında ulaşılan Kredi/Mevduat oranı % 71.2'nin çok gerisindedir.

1995 yılında ticaret bankalarında krediler

net varlık toplamından daha hızlı artmış olduğundan, söz konusu bankaların varlık yapıları bir ölçüde değişmiş, Krediler/Toplam Varlık oranı % 37.4'den % 40.8'e yükselmiştir. Son yıllarda bankaların vermiş oldukları nakit kredilerin toplam varlıklar içindeki payı azalış eğilimi göstermekle beraber, 1995 yılında banka kredilerinde hızlı artış, bu eğilime ters yönde gelişmeye yol açmış, bankalarda Krediler/Toplam Varlık oranı yükselmiştir.

(xix) Bankaların 1995 yılında döviz pozisyon açıkları yeniden önemli boyutta artmıştır. 1994 yıl sonunda 0.8 milyar USD dolayına değin gerileyen bankaların döviz pozisyon açığı 1995 yılında yeniden 3.1 milyar USD düzeyine yükselmiştir. 1995 yılında TL faiz kur makasının yeniden TL faiz lehine açılması, TL'nin reel olarak değer kazanması bankaları yeniden faiz arbitrajına yöneltmiş, bankalar yurtdışından sağladıkları yabancı para kaynaklarını TL'ye çevirerek, TL olarak plase etmişlerdir: Böyle olmakla beraber bankaların döviz pozisyon açıkları 1993 yılı sonunda ulaşılan 4.4 milyar USD düzeyinin altında bulunmaktadır. Esas itibariyle özel sermayeli ulusal bankalar pozisyon açığı vermekte, pozisyon açığı kamusal sermayeli bankalarda çok daha sınırlı boyutta kalmaktadır. Nitekim 1995 yıl sonu itibariyle özel sermayeli ulusal bankaların döviz pozisyon açıkları 2.5 milyar USD'e ulaşırken, kamusal sermayeli ticaret bankalarının açığı 0.3 milyar USD'dir. Yabancı bankaların döviz pozisyon açığı da 0.3 milyar USD olup görece olarak yüksektir. 1995 yıl sonu itibariyle kalkınma ve yatırım bankaları grubunun pozisyon açığı bulunmamaktadır.

(xx) Bankaların varlıkları oranında son yıllarda Menkul Değerler Cüzdanı önemli yer tutmaya başlamıştır. Ancak Menkul Değerler Cüzdanının banka varlıkları içindeki payı 1994 yılında % 11.2 düzeyinde iken, bu pay 1995 yılında % 10.6'ya gerilemiştir. Bankaların Menkul Değerler Cüzdanının önemli bir bölümü Hazine bonoları ile Devlet tahvilleri, başka bir deyişle Devlet İş Borçlanma Senetleri (DİBS) oluşturmaktadır. 1995 yılında DİBS'ler Menkul Değerler Cüzdanının yaklaşık üçte ikisini, bankaların toplam net varlıklarının da % 7.1'ni oluşturmaktadır. Bir ön-

ceki yıl ise DİBS'ler bankaların Menkul Değerler Cüzdanının % 70.8'ni net varlıklarının da yaklaşık % 8.0'ni oluşturmaktaydı. 1995 yılında DİBS'lerin bankaların net varlıklar içindeki payı, hafifçe de olsa, bir önceki yıla göre gerilemiştir.

(xvi) 1995 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları (dönem zararları indirildikten sonra) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 227.8 oranında artarak 104.798 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise banka kârları cari fiyatlarla % 16.5 oranında artmış idi. 1994 yılında reel olarak % 47.2 oranında azalan banka kârları 1995 yılında reel olarak % 73.9 oranında artmıştır. (Banka kârlarında yıllık reel değişimler hesaplanırken DİE-TEFE'ye göre yıllık ortalama fiyat artışları esas alınmaktadır.) Son yıllarda banka kârları en hızlı artışı 1995 yılında göstermiştir. 1995 yılından önce banka kârlarında en hızlı artış, cari fiyatlarla % 140.3, reel olarak da % 51.7 olarak 1993 yılında gerçekleşmiş idi.

Banka kârları düzenli bir gelişme göstermemekte, 1986-1995 döneminde banka kârlarında yıllık artış hızı cari fiyatlarla en yüksek 1995 ve en düşük 1989 yılı olmak üzere, % 227.8 ile % 13.2 oranında dalgalanma göstermiş bulunmaktadır. Banka kârları ile ekonominin büyüme hızı arasında yakın bir ilişki gözlenmektedir. Gerçekten ekonominin hızla büyüdüğü 1990, 1992, 1993 ve 1995 yıllarında banka kârları hızla artarken, büyüme hızlarının çok düşük veya eksi olduğu yıllarda, örneğin 1989, 1991 ve 1994 yıllarında banka kârları da azalmıştır.

1995 yılında banka kârlarının reel olarak büyük boyutta artması, bankaların kârlılık oranlarını da olumlu yönde etkilemiştir. Bankaların özsermaye (veya özkaynak) kârlılık oranı (Dönem Net Kârı/Dönem Sonu Özkaynak Tutarı) % 25.7'den % 41.7'ye yükselmiştir. 1995 yılında banka kârları cari fiyatlarla % 227.8 oranında artarken özkaynak (özsermaye) artışının % 101.9 oranında oluşu, özkaynak kârlılığını artırmıştır. T. Bankalar Birliği'nin yıllık ortalama özkaynak (özsermaye) tutarını göz önünde tutarak yaptığı hesaplama göre de, 1995 yılında özkaynak kârlılığı % 33.2'den % 55.8'e yükselmiştir. Bu kârlılık oranı da son dönemlerde gerçekleşen en yüksek kârlılık düzeyidir. 1995 yılında ön-

ce bankalarda en yüksek özkaynak kârlılığı % 54.4 olarak 1993 yılında gerçekleşmiş idi.

Bankalarda 1995 yılında da kârlılık oranları önceki yıllarda olduğu gibi banka grupları itibariyle farklı olmuştur. Ticaret (mevduat) bankalarının dönem net kârı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla yaklaşık % 190 oranında artarak 98.667 milyar TL'ye yükselmiştir. Ticaret bankalarının reel kâr artışı (TEFE yıllık ortalama fiyat artışına göre) % 53.8'dir. Ticaret bankaları genelinde özkaynak kârlılığı, 1994 yılına kıyasla, yıl sonu özkaynak tutarına göre, % 28.7'den % 41.8'e, ortalama özkaynak tutarına göre de % 37.7'den % 55.7'ye yükselmiştir.

Ticaret bankaları grubunda, önceki yıllarda olduğu gibi 1995 yılında da kârlılığı en yüksek olan yabancı sermayeli bankalardır. Yabancı sermayeli bankalarda özkaynak kârlılığı, yıl sonu özkaynak tutarına göre % 66.3, ortalama özkaynak tutarına göre de % 98.0'dir. Yabancı sermayeli ticaret bankaları 1995 yılında da en kârlı banka grubunu oluşturmakla beraber özkaynak kârlılığı, bir önceki yıla göre yıl sonu özkaynağına oranla % 142.9'dan % 66.3'e, ortalama özkaynak tutarına oranla da % 172.4'den % 98'e gerilemiştir.

Özel ticaret bankalarının dönem net kârları da, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 196.2, reel olarak da % 57.1 oranında artarak 89.755 milyar TL'ye yükselmiştir. Özel ticaret bankalarının özkaynak kârlılık oranı da, yıl sonu özkaynak tutarına göre % 40.5'den % 56.4'e, ortalama özkaynak tutarına göre de % 54.7'den % 76.8'e yükselmiştir.

Kamusal sermayeli ticaret bankaları 1994 yılında Etibank'ın büyük boyutlu zararı nedeniyle grup olarak 1.413 milyar TL zarar etmişken, 1995 yılında 2.149 milyar TL kâr elde etmişlerdir. Etibank'ın 1995 yılında da 9.253 milyar TL'ye ulaşan zararı, kamusal sermayeli ticaret bankalarının grup olarak dönem net kârının düşük düzeylerde oluşmasına neden olmuştur. Kamusal ticaret bankalarının 1995 yılında özkaynak kârlılığı, dönem sonu özkaynak tutarına göre % 3.2, ortalama özkaynak tutarına göre de % 4.0 düzeyindedir.

1994 yılında 2.066 milyar TL zarar eden kalkınma ve yatırım bankaları 1995 yılında grup olarak 6.131 milyar TL kâr sağlamıştır. Bu bankalar grubu genelinde özkaynak kârlılığı, dönem sonu özkaynak tutarına göre % 40.3 ortalama özkaynak tutarına göre de % 58.1 olmuştur. 1994 yılında ise uğranılan zarar nedeniyle bu grup bankaların özkaynak kârlılığı negatif idi.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda kamusal sermayeli bankalar 1994 yılında 3.050 milyar TL zarar etmişken, 1995 yılında 3.644 milyar TL kâr sağlamışlardır. Buna göre kamusal sermayeli bankaların özkaynak kârlılığı, 1995 yılında, yıl sonu özkaynak tutarına göre % 39.8, ortalama özkaynak tutarına göre de % 59.3 olmuştur.

Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları (yabancı sermayeli küçük çaplı üç banka dahil) 1995 yılında 2.487 milyar kâr elde etmiştir. Bu bankalar grubunun dönem net kârı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 152.7 oranında, reel olarak da % 34.0 oranında artmıştır. Söz konusu bankalar grubunun özkaynak kârlılığı, 1994 yılına kıyasla, yıl sonu özkaynak tutarına göre % 35.8'den % 41.0, ortalama özkaynak tutarına göre de % 50.4'den % 56.4'e yükselmiştir.

(xxii) 1995 yılında bankaların varlık kârlılığı (Dönem Net Kârı/Toplam Varlık) da bir önceki yıla göre belirgin bir şekilde artmıştır. 1995 yılında banka kârlılarının % 227.8 oranında artarken banka net varlıklarının % 104.4 oranında artması, bankaların varlık kârlılığının, yıl sonu varlık tutarına göre % 1.6 dan % 2.6'ya, ortalama varlık tutarına göre de % 2.1'den % 3.4'e yükselmesine olanak vermiştir.

1995 yılında da, önceki yıllarda olduğu gibi, varlık kârlılığı banka grupları arasında farklıdır. Ticaret bankaları grubunda varlık kârlılığı, yıl sonu varlık toplamına göre % 2.6, ortalama varlık tutarına göre de % 3.5'dir. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise varlık kârlılığı, yıl sonu varlık toplamına göre, % 2.0, ortalama varlık toplamına göre de % 2.6'dır. Özkaynak kârlılığı

ğında olduğu gibi varlık kârlılığı da ticaret bankalarında kalkınma ve yatırım bankalarından daha yüksektir.

1995 yılında da varlık kârlılığı en yüksek olan bankalar yabancı ticaret bankalarıdır. Bu bankalarda 1995 yılında varlık kârlılığı, yıl sonu varlık toplamına göre % 5.7, ortalama varlık tutarına göre de % 8.1'dir. Yabancı ticaret bankaları 1995 yılında da varlık kârlılığı en yüksek banka grubunu oluşturmakla beraber, varlık kârlılığı 1994 yılına kıyasla gerilemiş, yıl sonu varlık toplamına göre % 10.5'den % 8.1'e, ortalama varlık toplamına göre de % 12.8'den % 8.1'e düşmüştür.

Özel sermayeli ticaret bankalarında varlık kârlılığı, yıl sonu varlık toplamına göre % 3.0'den % 4.2'ye, ortalama varlık toplamına göre de % 4.0'den % 5.7'ye yükselmiştir. Varlık kârlılığı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 1994 yılında negatif iken, 1995 yılında yılsonu varlık toplamına göre binde 1.4, ortalama varlık toplamına göre de binde 2 olmuştur.

1995 yılında kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında varlık kârlılığı, yıl sonu varlık toplamına göre, % 1.6, ortalama varlık toplamına göre de % 2.1'dir. Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında ise bu oranlar sırasıyla % 3.6 ve % 4.4'e yükselmektedir.

(xxiii) Açıklanan bilançolara göre 1995 yıl sonu itibarıyla bankaların takipteki kredileri tutarı 48.167 milyar TL'dir. Takipteki kredileri % 56.7'si, 27.290 milyar TL'lik bölümü için karşılık ayrılmış olup, takipteki kredilerin net tutarı 20.877 milyar TL'dir. Bu verilere göre bankaların takipteki alacakları, cari fiyatlarla bir önceki yıla göre, brüt olarak % 49.5, net olarak da % 47.8 oranında artmıştır. Takipteki krediler, kredilerden ve bankaların varlık toplamından daha yavaş artmış olduğundan, 1995 yılında Takipteki Krediler/Krediler Oranı % 4.1'den % 2.8'e, Takipteki Krediler/Varlık Toplamı Oranı da % 1.6'dan % 1.2'ye gerilemiştir. Kaldı ki takipteki kredilerin % 56.7'si için de karşılık ayrılmış bulunmaktadır. Bu oranlara bakıldığında bankacılık sektörünün donuk veya batık kredi sorunu olmadığı iz-

lenimi edinilmektedir. Ancak banka bilançolarında gösterilen Takipteki Alacaklar tutarının gerçekçiliği ve bunlar için ayrılan karşılıkların yeterliliği tartışma konusudur. Türkiye bankacılık sisteminin boyutu kesin olarak bilinmeyen bir donuk veya batık veya tahsili gecikmiş kredi sorunu vardır. Bilançolarda gösterilen Takipteki Alacaklar tutarı, gerçek boyutu yansıtmamaktadır.

(xxiv) Bankaların vergi yükü asgari Kurumlar Vergisi uygulaması ve bazı vergi istisnalarının daraltılması nedeniyle 1991 yılından bu yana artış göstermektedir. Vergi Karşılığı/Vergi Öncesi Kâr (Dönem zararı indirilmeden) oranı, 1990-1995 yılları arasında sırasıyla % 10.0, % 8.0, % 14.3, % 16.4, % 21.4, % 23.0 olarak hesaplanmıştır.

Veriler, bankacılık sektörünün 1994 yılına göre hızla büyüdüğünü, mevduat ve kredi hacminin genişlediğini, kârlarının reel olarak önemli boyutta arttığını ortaya koymaktadır. Bu hızlı gelişmeye karşın bankacılık sektörü 1995 yıl sonunda ancak 1993 sonu düzeyine ulaşabilmiş, 1994 yılındaki gerilemeyi giderebilmiştir.

II. SAYISAL BİLGİLER VE DEĞERLENDİRMELER

Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1995» isimli 196 no.lu yayını ile TCMB'nin «1995 Yıllık Rapor»undan yararlanarak, 1995 yılında bankacılık alanında gelişmeler aşağıdaki bölümde ayrıntılı ve sayısal olarak açıklanmıştır.

A.Kurumsal Gelişmeler

1 — Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar

1995 yılı sonu itibarıyla ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 68 olup, TCMB ile birlikte bu sayı 69'a yükselmektedir. Ülkemizde faaliyette bulunan bankalar niteliklerine ve sermaye gruplarına göre Tablo 1'de gösterildiği şekilde ayrıma tabi tutulabilir.

1995 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan bankalar işlevlerine göre, biri emisyon bankası (Merkez Bankası), 55'i ticaret ve mevduat bankası, 13'ü de kalkınma ve yatırım bankası türündedir. Mülkiyet açısından TCMB dahil 9'u kamusal sermayeli banka, 39'u özel sermayeli ulusal banka, 21'i yabancı sermayeli bankadır.

TABLO I
Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar
(1994 Sonu İtibarıyla)

| Bankalar | Sayı |
|--|-----------|
| — Emisyon Bankası (T.C. Merkez Bankası) | 1 |
| — Ticaret (Mevduat) Bankaları | 55 |
| • Ulusal Bankalar | 37 |
| • Kamusal Sermayeli Bankalar | 5 |
| • Özel Sermayeli Bankalar | 32 |
| • Yabancı Sermayeli Bankalar | 18 |
| — Kalkınma ve Yatırım Bankaları | 13 |
| • Ulusal Bankalar | 10 |
| • Kamusal Sermayeli Bankalar | 3 |
| • Özel Sermayeli Bankalar | 7 |
| • Yabancı Sermayeli Bankalar | 3 |
| Toplam | 69 |

1995 yılında kalkınma bankası türünde olan Ege Giyim Sanayicileri Yatırım Bank A.Ş. (EGS Bank) faaliyete geçmiştir. Yine yatırım bankası niteliğinde olan Takasbank A.Ş. 1995 yılında kurulmuş isede faaliyete 1996 yılında başlamıştır.

1995 yılında bankaların sermaye dağılımında ve ünvanlarında bazı değişiklikler olmuştur. Bank Kapital Türk A.Ş. (eski ünvanı Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş.) ve Birleşik Körfez Bankası, sermaye dağılımlarındaki değişiklikten dolayı özel sermayeli ulusal bankalar grubuna dahil olmuşlardır. Kamusal sermayeli bankalar grubuna dahil olan Sümerbank'da 27 Ekim 1995 tarihinde özelleştirilerek özel sermayeli ticaret bankaları grubuna geçmiştir.

1990 yılında faaliyete geçen Avrupa Türk Yatırım Bankası'nın ünvanı «Indosuez Euro Türk Merchant Bank A.Ş.» ve 1991 yılında kurulan Türk Boston Bank A.Ş.'nin ünvanı da «Oyak Bank A.Ş.» olarak değiştirilmiştir.

2 — Şube Sayısı

1995 yılında yurtiçi banka şube sayısı (TCMB dışında) bir önceki yıla göre 134, % 2.2 oranında artarak 6221'e yükselmiştir. Bankaların yurtdışındaki şubeleri ile TCMB'nin şubelerinde dikkate alındığında şube sayısı 6261'e ulaşmaktadır.

Yurtiçinde faaliyette bulunan şubelerin % 99.6'sı ticaret bankalarına ait bulunmaktadır. Ticaret (mevduat) bankalarının 1995 sonu itibarıyla yurtiçi şubelerinin dağılımı da; % 52.1 özel sermayeli ulusal bankalar, % 46.2 kamusal sermayeli bankalar ve % 1.7 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir.

1970-1995 döneminde banka şube sayısındaki gelişmeler Tablo. II'de verilmiştir.

Banka şube sayısı inceleme döneminde 1990 yılına değin, 1983 ve 1984 yılları dışında, artış eğilimi gösterdikten sonra, anılan yıldan iti-

baren azalmaya başlamış 1994 yılında sayı olarak 6126 düzeyine indikten sonra 1995 yılında % 2.2 oranında artmıştır. 1995 yılındaki artışa karşın yıl sonu itibarıyla şube sayısı 1991 düzeyine dahi ulaşamamıştır. Son yıllarda bankaşube sayısında azalış, (i) bankaların artan maliyetler karşısında daha rasyonel şube açma politikaları izlemeleri, (ii) mevduatın pahalı bir kaynak halini alması nedeniyle şube bankacılığının eski çekiciliğini yitirmesi (iii) büyük bankaların

TABLO II
Banka Şube Sayısındaki Gelişmeler
(1970-1994)

| Yıllar | Şube Sayısı | Yıl İçinde Açılan Şube Sayısı | Artış Oranı (%) |
|--------|-------------|-------------------------------|-----------------|
| 1970 | 3210 | 262 | 8.8 |
| 1971 | 3427 | 217 | 6.8 |
| 1972 | 3682 | 255 | 7.4 |
| 1973 | 4023 | 341 | 9.3 |
| 1974 | 4425 | 402 | 10.0 |
| 1975 | 4605 | 180 | 4.1 |
| 1976 | 4835 | 230 | 5.0 |
| 1977 | 5238 | 403 | 8.3 |
| 1978 | 5484 | 247 | 4.7 |
| 1979 | 5769 | 284 | 5.2 |
| 1980 | 5975 | 206 | 3.6 |
| 1981 | 6265 | 290 | 4.8 |
| 1982 | 6375 | 110 | 1.7 |
| 1983 | 6284 | (91) | (1.4) |
| 1984 | 6226 | (58) | (0.9) |
| 1985 | 6292 | 66 | 1.1 |
| 1986 | 6372 | 80 | 1.3 |
| 1987 | 6441 | 69 | 1.1 |
| 1988 | 6552 | 111 | 1.7 |
| 1989 | 6617 | 65 | 1.0 |
| 1990 | 6584 | (33) | (0.5) |
| 1991 | 6501 | (83) | (1.3) |
| 1992 | 6228 | (273) | (4.2) |
| 1993 | 6250 | 22 | 0.4 |
| 1994 | 6126 | (124) | (2.0) |
| 1995 | 6261 | 135 | 2.2 |

yurt çapında örgütlenmelerini hemen hemen tamamlamış olmaları, (iv) Güneydoğu bölgesinde yaşanan olaylar, (v) elektronik bankacılığa geçiş sonucu şube anlayışının değişmesi ve ATM'lerin yaygınlaşarak sayılarının 4 bini aşması ile açıklanabilir.

Bazı küçük ve orta çaplı bankaların hızla büyüme stratejisini izlemeleri, kaynak olarak mevduata dönüş eğilimi, 1995 yılında şube sayısında artışa neden olmuştur. Ancak yukarıda açıklanan nedenler geçerliliğini koruduğundan gelecekte şube sayısında önemli bir artış beklenmektedir.

T. Bankalar Birliği «Bankalarımız 1995» başlıklı yayınında şubelerin iller ve bölgelere göre dağılımı vermediğinden, Banka Şubelerinin Bölgeler Arası Dağılımı tablosu bu yılki incelemizde yer almamıştır. Böyle olmakla banka şubelerinin Marmara, Ege ve Ortakuzey gibi gelişmiş yörelerde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Üç büyük ilimizdeki (İstanbul, Ankara, İzmir) şube sayısının toplam yurtiçi şube sayısının % 40.0'nı aştığı hesaplanmaktadır.

B. Banka Kaynakları

Ticaret bankalarının ana kaynağını mevduat (Döviz Tevdiat Hesapları ve mevduat sertifikaları dahil) oluşturmakla beraber, banka kaynakları arasında özkaynaklar, TCMB kredileri, dış krediler, bankalararası para piyasasından (İnterbank) sağlanan fonlar da yer almaktadır. 1992 yılında bu kaynaklara VDMK (Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler) de eklenmiştir. Bankaların başlıca kaynaklarında 1995 yılında gözlenen gelişmeler aşağıda açıklanmıştır.

1 — Özkaynaklar

Ülkemizde bankaların özkaynakları toplamı (TCMB dışında) ayrıntısı Tablo. III'de gösterildiği gibi, 1995 yıl sonu itibarıyla 251.160 milyar TL'ye yükselmiştir. TCMB'de dahil edildiğinden bankacılık sisteminin özkaynakları toplamı 257.042 milyar TL'ye ulaşmaktadır.

1995 yılında banka özkaynakları (TCMB

dışında) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 101.9 oranında artış göstermiştir. Bir önceki yıl ise bankaların özkaynak artışı % 83.2 düzeyinde idi. 1995 yılında fiyat artış hızının bir önceki yıla göre çok daha yavaş olmasına karşın, özkaynak artış hızı cari fiyatlarla daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

1995 yıl sonu itibarıyla bankaların özkaynak yapısı veya oluşumu % 54.3 ödenmiş sermaye, % 36.6 yeniden değerlendirme fonları ve % 9.1'de (zararlar indirildikten sonra) yedek akçeler şeklindedir. Bankaların özkaynak yapısı bir önceki yıla göre çok belirgin olmasa da değişmiştir. 1994 yılında bankaların özkaynak yapısı, % 57.2 ödenmiş sermaye, % 35.8 değerlendirme fonları, % 7.0 yedek akçeler şeklinde idi. 1995 yılında özkaynaklar içinde ödenmiş sermayenin payı hafifçe gerilerken değerlendirme fonları ile yedek akçelerin payları artmıştır.

Ticaret bankaları grubunun özkaynakları 1995 yılında bir önceki, yıla göre cari fiyatlarla % 99.1 oranında artarak 235.951 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise ticaret bankalarının özkaynakları cari fiyatlarla % 88.4 oranında artmış idi. Ticaret bankaları grubunda özkaynak artış hızı, yabancı, özel ve kamusal sermayeleri bankalarda farklı olmuştur. 1995 yılında bu grupta özkaynak artışı en hızlı, % 183.3 oranında artışla yabancı sermayeli bankalarda olurken, özkaynak artış hızı özel sermayeli bankalarda % 112.5 olmuş, kamusal sermayeli bankalarda ise % 66.5 oranında kalmıştır. 1995 yılında bir önceki yıla göre özkaynak artış hızı, yabancı sermayeli bankalarda % 52.4'den % 183.3'e özel sermayeli bankalarda % 107.6'dan % 112.5'e yükselirken, kamusal sermayeli bankalarda % 71.1'den % 66.4'e gerilemiştir. Kamusal sermayeli bankalarda 1994 ve 1995 yıllarında özkaynak artışında yavaşlama dikkati çekmektedir.

1995 yıl sonu itibarıyla ticaret bankalarının özkaynak yapısı, % 51.9 ödenmiş sermaye, % 37.1 değerlendirme fonları ve % 11.0 yedek akçeler şeklindedir. Ancak bu yapı banka grupları itibarıyla farklıdır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında birikmiş zararlar ve dönem zarar tuta-

rı yedek akçeleri aşmaktadır. Söz konusu bankalarda düzeltilmemiş olarak özkaynak yapısı, % 47.4 ödenmiş sermaye, % 55.5 değerleme fonları ve eksi % 2.9 yedek akçeler, daha açık bir deyişle yedek akçeleri aşan zarar şeklindedir. Yedek akçeleri aşan zarar tutarı ödenmiş sermayeden indirildiğinde, kamusal sermayeli ticaret bankalarının özkaynak yapısı % 44.5 ödenmiş sermaye ve % 55.5 değerleme fonları şeklini almaktadır. Buna karşı özel sermayeli bankalarda 1995 sonu itibarıyla özkaynak yapısı % 53.5 ödenmiş sermaye, % 30.0 değerleme fonları ve

% 16.5 yedek akçeler şeklindedir. Özel sermayeli bankaların genelde kârlı oluşu, yedek akçelerin özkaynaklar içinde % 16.5 düzeyinde de olsa bu paya sahip olmasına olanak vermektedir. Oranlar özel sermayeli bankaların özkaynak yapısının daha sağlıklı olduğunu göstermektedir. Kamusal sermayeli bankalarda özkaynak yetersizliğinin yanısıra, özkaynak yapısı da, değerleme fonları özkaynağın önemli bir bölümünü oluşturduğundan, daha sağlıksız bulunmaktadır.

1994 yılına göre özel sermayeli ticaret

T A B L O III
Bankaların Özkaynakları (Milyar TL)
(1995 Sonu İtibarıyla)

| Bankalar | Ödenmiş Sermaye | Yedek Akçeler | Değerleme Fonları | Dönem Zararı | Geçmiş Yıl Zararı | Özkaynak Toplamı |
|--|------------------------|----------------------|--------------------------|---------------------|--------------------------|-------------------------|
| A. Ticaret Bankaları | | | | | | |
| — Kamusal Sermayeli | 31.608 | 13.222 | 37.009 | 9.253 | 5.861 | 66.725 |
| — Özel Ulusal Sermayeli | 85.042 | 26.682 | 47.757 | — | 459 | 159.022 |
| — Yabancı Sermayeli | 5.899 | 2.322 | 2.778 | 274 | 521 | 10.204 |
| Ticaret Bankaları Toplamı | 122.549 | 42.226 | 87.544 | 9.527 | 6.841 | 235.951 |
| B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları | | | | | | |
| — Kamusal Sermayeli | 9.693 | 1.253 | 2.832 | — | 4.633 | 9.145 |
| — Özel Ulusal Sermayeli | 3.737 | 487 | 709 | 147 | 35 | 4.751 |
| — Yabancı Sermayeli | 410 | 75 | 949 | 83 | 38 | 1.318 |
| Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplamı | 13.840 | 1.815 | 4.490 | 230 | 4.706 | 15.209 |
| C. Bankalar Toplamı | 136.389 | 44.041 | 921.034 | 9.757 | 11.547 | 251.160 |
| D. T.C. Merkez Bankası | 25 | 2.356 | 3.501 | — | — | 5.882 |
| Genel Toplam | 136.414 | 46.397 | 95.535 | 9.757 | 11.547 | 257.042 |

Notlar: (1) 1995 yılı dönem kânnandan yedek akçelere eklenecek bölüm özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(2) Karşılıklar, serbest karşılık niteliğinde de olsa özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(3) Dağıtılmamış geçmiş yıl kârları, özkaynak tutana dahil değildir.

(4) Yedek akçeler Bankalar Kanununa göre ayrılan muhtemel zarar karşılıklarında içermektedir.

bankalarının özkaynak yapısı, değerlendirme fonlarının payının azalması ve yedek akçelerin payının yükselmesi nedeniyle 1995 yılında daha sağlıklı hâle gelirken, kamusal sermayeli bankalarda değerlendirme fonlarının payının % 41.5'den % 55.5'e yükselmesiyle daha da sağlıklı hâle gelmiştir.

Yabancı ticaret bankalarının özkaynak yapısı, 1995 sonu itibarıyla, % 57.8 ödenmiş sermaye, % 27.2 değerlendirme fonları ve % 15.0 yedek akçeler şeklindedir.

Yabancı bankalar özellikle 1980 yılından sonra ülkemizde gelişmiş olduklarından ve kârlarının önemli bir bölümünü ana merkezlerine transfer ettiklerinden, söz konusu bankalarda yeterli bir yedek akçe birikimi olmamıştır. Ayrıca, dar mükellef olan, ülkemizde şube açarak faaliyette bulunan yabancı bankaların, 1992 öncesinde yeniden değerlendirme hakları da olmadığından, büyük boyutlu değer artış fonları da oluşmamıştır. Bununla beraber son yıllarda yabancı bankaların özkaynak yapısında değişime gözlenmekte, bu grup bankalarda özkaynaklar içinde ödenmiş sermayenin payı azalırken, yedek akçe ve değerlendirme fonlarının payları artmaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankalarının 1995 yılında özkaynakları bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 158.0 oranında artarak 19.209 milyar TL'ye yükselmiştir. Anılan yılsonu itibarıyla bu grup bankaların özkaynakları içinde ödenmiş sermayenin payı % 91.0 değerlendirme fonlarının payı % 29.5 olup, birikmiş zararlar nedeniyle yedek akçelerin özkaynaklara katkısı yoktur. Birikmiş zararların yedek akçeleri aşan bölümü ödenmiş sermaye tutarından indirildiğinde, kalkınma ve yatırım bankalarının 1995 yıl sonu itibarıyla özkaynak yapıları % 70.5 ödenmiş sermaye % 29.5 değerlendirme fonları şeklini almakta, yedek akçelerin özkaynaklara katkısı bulunmamaktadır. T. Kalkınma Bankası'nın birikmiş zararlarının büyük tutarlara ulaşması, bu grupta yer alan bankaların özkaynak yapısı üzerinde etkili olmaktadır.

2 — Mevduat

Ticaret bankalarında son yıllarda genel

eğilim, kaynak yapısı içinde mevduatın payının azalması yönünde olmakla beraber, 1994 yılında yaşanan ekonomik bunalım bu eğilimi değiştirmiş, ticaret bankalar kaynakları içinde mevduatın payı anılan yıl % 68.7'ye, 1995 de de % 70.1'e yükselmiştir.

a) Mevduatta Gelişmeler (Genel Olarak)

1995 yıl sonunda genel mevduat hacmi, başka bir deyişle TL mevduat ile yabancı para mevduat toplamı, bir önceki yıl sonuna göre, cari fiyatlarla % 109.0 oranında artarak 2.664.936 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır.

1995 yılında mevduatta gözlenen gelişmeler şöyle özetlenebilir:

i) 1995 yılında mevduatta artış hızı, cari fiyatlarla bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. Toplam mevduat cari fiyatlarla 1994 yılında % 134.0 oranında artmış iken, artış hızı 1995 yılında % 109.0 olmuştur. Böyle olmakla beraber mevduat artış hızı 1994 yılında yıllık fiyat artış hızının gerisinde kalırken, 1995 yılında fiyat artış hızının çok üstünde gerçekleşmiştir.

ii) 1995 yılında TL mevduatla artış hızı cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 86.2'den % 105.1'e yükselirken, yabancı para mevduatta artış hızı % 207.3'den % 113.8'e gerilemiştir. Böyle olmakla beraber 1995 yılında da yabancı para mevduat TL mevduattan daha hızlı arttığından mevduatın TL ve yabancı para dağılımı sınırlı ölçüler içinde de kalsa değişmiştir. 1994 yılına göre toplam mevduat içinde yabancı para mevduatın payı % 54.0'den % 55.1'e yükselirken TL mevduatın payı % 46.0'dan % 44.9'a gerilemiştir.

iii) 1995 yılında DTH dışında mevduat türlerinde de artış hızları farklı olmuştur. Anılan yıl en hızlı artan mevduat türü, cari fiyatlarla % 254.9 oranında artışla bankalar mevduatı olmuş, bankalar mevduatını sırasıyla % 109.7 oranında artışla tasarruf mevduatı, % 92.6 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 86.6 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 78.1 oranında artışla diğer mevduat izlemiştir.

Önceki yıllarda olduğu gibi 1995 yılında da en yavaş artan mevduat türü, % 49.3 oranında artışla mevduat sertifikası olmuştur.

(iv) 1995 yılında artış hızı cari fiyatlara bankalar mevduatı ile resmi kuruluşlar mevduatında yükselirken, diğer mevduat türlerinde yavaşlamıştır. 1994 yılında % 35.8 oranında azalan bankalar mevduatı 1995 yılında % 254.9 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olmuştur. Anılan yılda resmi kuruluşlar mevduatında da artış hızı % 51.9'dan % 92.6'ya yükselmiştir. Buna karşı artış hızı tasarruf mevduatında % 164.6'dan % 109.7'ye, ticari kuruluşlar mevduatında % 90.5'den % 86.6'ya, diğer mevduatta % 89.6'dan % 78.1'e, mevduat sertifikasında da % 51.2'den hafifçe % 49.3'e gerilemiştir.

(v) 1995 yılında mevduat türlerinde artış hızlarının farklı oluşu mevduatın bileşimini değiştirmiştir. DTH'lar dışında mevduat içinde bankalar mevduatın payı % 8.2'den % 13.8'e yükselirken; tasarruf mevduatının payı % 53.2'den hafifçe % 52.8'e, ticari kuruluşlar mevduatının payı % 17.6'dan % 15.6'ya, diğer mevduatın payı % 17.2'den % 14.5'e, resmi kuruluşlar mevduatının payı % 3.1'den % 2.8'e, mevduat sertifikasının payı da binde 7'den binde 5'e gerilemiştir.

(vi) Toplam mevduatın 1995 sonunda mevduat türleri itibarıyla bileşimi (kompozisyonu) de % 51.3 döviz tevdiatı, % 25.7 tasarruf mevduatı, % 7.6 ticaret mevduatı, % 7.0 diğer mevduat,

% 6.7 bankalar mevduatı, % 1.4 resmi mevduat ve binde 3 mevduat sertifikası şeklini almıştır.

(vii) 1995 sonu itibarıyla toplam mevduatın vade yapısı, % 25.2 vadesiz mevduat, % 17.2 bir ay vadeli mevduat, % 31.5 üç ay vadeli mevduat, % 14.9 altı ay vadeli mevduat, % 10.9 bir yıl vadeli mevduat şeklindedir. Bir yıldan uzun süreli mevduatın payı binde 3 gibi ihmal edilebilir boyuttadır. Bir önceki yıla göre vadesiz mevduatın payı % 27.0'den % 25.2'ye gerilerken, vadeli mevduatın payı % 73.0'den % 74.8'e yükselmiştir. Enflasyon ve faizlerin oynaklığı, vadeli mevduatın daha çok kısa sürelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Son yıllarda vadeli mevduat özellikle 3 ay vadeli hesaplarda toplanmaktadır. 1995 yıl sonu itibarıyla vadeli mevduatın dağılımı; 1 ay vadeli % 23.0, 3 vadeli % 42.1, 6 ay vadeli % 19.9, 1 yıl vadeli % 14.6, 2—5 yıl vadeli binde 3 şeklindedir. Bir önceki yıla göre bir ve üç ay vadeli mevduatın toplam payı hemen hemen değişmemiş, üç ay vadeli mevduattan ihbarlı mevduat, başka bir deyişle kırık vadeli mevduata kayma olmuştur. Vadeli mevduatın yaklaşık üçte ikisi bir ve üç ay vadede toplanmıştır. Benzer vade dağılımı DTH'larda gözlenmektedir. 1995 yıl sonu itibarıyla DTH'ların vade dağılımı; % 26.8 vadesiz, % 13.8 bir ay vadeli, % 32.9 üç ay vadeli, % 9.3 altı ay vadeli, % 16.7 bir yıl vadeli ve bir yıldan daha uzun vadeli, binde 5 şeklindedir.

TABLO IV
Toplam Mevduatta Gelişmeler (Milyar TL) 1985–1995

| Yıllar | Tasarruf Mevduatı | Mevduat Sertifikası | Ticari Kuruluşlar Mevduatı | Resmi Kuruluşlar Mevduatı | Bankalar Mevduatı | Sair Mevduat | Döviz Tevdiatı | Toplam Mevduat |
|--------|-------------------|---------------------|----------------------------|---------------------------|-------------------|--------------|----------------|----------------|
| 1985 | 4.187 | 668 | 1.912 | 866 | 780 | 380 | 1.154 | 9.967 |
| 1986 | 5.753 | 787 | 3.192 | 1.325 | 1.654 | 523 | 2.593 | 15.828 |
| 1987 | 6.929 | 1.392 | 5.179 | 2.237 | 2.036 | 792 | 5.598 | 24.163 |
| 1988 | 12.711 | 1.251 | 6.529 | 1.486 | 3.263 | 3.732 | 9.411 | 38.383 |
| 1989 | 22.831 | 1.978 | 9.628 | 1.699 | 4.263 | 7.836 | 14.170 | 62.405 |
| 1990 | 32.569 | 2.382 | 14.597 | 3.519 | 6.838 | 12.874 | 22.538 | 95.317 |
| 1991 | 57.388 | 3.396 | 21.716 | 3.151 | 8.226 | 20.765 | 54.032 | 168.694 |
| 1992 | 90.906 | 3.709 | 36.247,5 | 6.613 | 20.433 | 35.079 | 112.502 | 305.490 |
| 1993 | 123.430 | 3.064 | 56.864,2 | 12.592 | 78.407 | 55.649 | 214.960 | 544.966 |
| 1994 | 326.652 | 4.633 | 108.315,1 | 19.124 | 50.305 | 105.526 | 660.559 | 1.275.114 |
| 1995 | 684.910 | 6.917 | 202.144 | 36.841 | 178.516 | 187.984 | 1.367.624 | 2.664.936 |

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

(viii) Toplam mevduatta 1985—1995 döneminde gelişmeler Tablo IV'de verilmiştir. 1985—1995 döneminde toplam mevduatta yıllık artış hızı düzenli olmamış, cari fiyatlarla en düşük 1987 ve en yüksek 1994 yılı olmak üzere % 52.7 ile % 134.0 arasında değişmiştir. Fiyat artış hızı, ekonominin büyüme hızı ve izlenen faiz—kur politikaları mevduat artış hızı üzerinde etkili olmuştur.

(ix) Toplam mevduatın mevduat türleri itibariyle dağılımında 1985—1995 döneminde gelişmeler "Tablo V"de verilmiştir.

Mevduatın ana gruplar itibariyle dağılımı 1985—1995 dönemi itibariyle incelendiğinde, döviz tevdiatının payının sürekli artış göstererek 1985 yılında toplam mevduat içinde % 11.6 düzeyinde olan payının 1995 yılında % 51.3 yükseldiği görülmektedir. TL'nin sürekli değer yitirishi, bankaların vadesiz TL hesaplarına düşük faiz uygulamaları, kısa süreli parasal birikimlerin dövize çevrilerek bankalara yönelmesine neden olmaktadır. Bankalarda yabancı para ile olan mevduatın ulusal para ile olan mevduattan daha fazla olması, bankacılık sistemimizin bir özelliğini oluşturmaktadır.

1985—1995 döneminde toplam mevduat içinde payı artan diğer bir mevduat türü Diğer Kuruluşlar Mevduatı veya kısaca Diğer Mevduat

olmuştur. Diğer mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1985 yılında % 3.8 düzeyinde iken bu pay 1995 yılında % 7.0 olmuştur. Bu artışı sağlayan tanım değişikliğidir. Gerçekten 1985 yılında mevduat tasnifine ayrı bir mevduat türü olarak dahil edilen, sosyal güvenlik kurumları mevduatı yanısıra dernek, tesis, vakıf, sendika ve birliklerin, noterlerin, apartman yöneticilerinin, yabancı elçilik ve konsoloslukların TL mevduatını da içeren diğer kuruluşlar mevduatı (diğer mevduat) özellikle 1988 yılında tanım değişikliği yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının resmi mevduattan çıkarılarak bu türe dahil edilmesinden sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. 1985 yılında diğer kuruluşlar mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 3.8 düzeyinde iken, özellikle 1988 yılındaki tanım değişikliği nedeni ile büyük sıçrama yapmış ve 1990 yılında % 13.5'e kadar yükseldikten sonra sürekli gerileme göstererek 1995 yılında % 7.0'ye inmiştir.

Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı genelde düşme eğilimi göstermiş, 1982 yılında % 42.0 düzeyinde olan pay 1995 yılında % 25.7'ye gerilemiş bazı yıllardaki göreceli yükselişler bu genel eğilimi değiştirmemiştir.

Mevduat sertifikası, toplam mevduat içinde payı en hızlı düşen mevduat türünü oluşturmuştur. 1985 yılında % 6.7 düzeyinde olan pay 1995 yılında binde 3'e değin gerilemiştir.

TABLO V
Mevduatın Ana Grupları İtibariyle Bileşimi (%)
(1985—1995)

| Yıllar | Tasarruf Mevduatı | Mevduat Sertifikası | Ticari Kuruluşlar Mevduatı | Resmi Kuruluşlar Mevduatı | Bankalar Mevduatı | Diğer Mevduatı | Döviz Tevdiatı |
|--------|-------------------|---------------------|----------------------------|---------------------------|-------------------|----------------|----------------|
| 1985 | 42.0 | 6.7 | 17.2 | 8.9 | 7.8 | 3.8 | 11.6 |
| 1986 | 36.3 | 5.0 | 20.2 | 8.4 | 10.4 | 3.3 | 16.4 |
| 1987 | 28.7 | 5.8 | 21.4 | 9.3 | 8.4 | 3.3 | 23.1 |
| 1988 | 33.1 | 3.3 | 17.0 | 3.9 | 8.5 | 9.7 | 24.5 |
| 1989 | 36.6 | 3.2 | 15.4 | 2.7 | 6.8 | 12.6 | 22.7 |
| 1990 | 34.2 | 2.5 | 15.3 | 3.7 | 7.2 | 13.5 | 23.6 |
| 1991 | 34.0 | 2.0 | 12.9 | 1.9 | 4.9 | 12.3 | 32.0 |
| 1992 | 29.8 | 1.1 | 11.9 | 2.2 | 6.7 | 11.5 | 36.8 |
| 1993 | 22.6 | 0.6 | 10.4 | 2.3 | 14.4 | 10.2 | 39.5 |
| 1994 | 25.6 | 0.4 | 8.5 | 1.5 | 3.9 | 8.3 | 51.8 |
| 1995 | 25.7 | 0.3 | 7.6 | 1.4 | 6.7 | 7.0 | 51.3 |

Ticari kuruluşlar mevduatının toplam mevduat içindeki payı 1985 yılında % 19.2 düzeyinde iken, 1987 yılında % 21.4'e kadar yükseldikten sonra sürekli düşüş ile 1995 yılında % 7.6'ya inmiştir.

Resmi kuruluşlar mevduatının payı 1985 yılında % 8.9 düzeyinde iken, 1995 yılında % 1.4'e değin gerilemiştir. Bu gerileyişte, 1987 yılından sonra sosyal güvenlik kurumları mevduatının, tanım değişikliği yapılarak, resmi mevduattan diğer kuruluşlar mevduatına aktarılması etkili olmuştur.

Mevduat türleri içinde en oynak mevduat türü bankalar mevduatı olup, söz konusu mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 14.4 ile % 3.9 arasında değişme göstermiş, 1985 yılında % 7.8 iken 1995 yılında % 6.7 olmuştur.

(x) DTH'lar dışında mevduatın ana türler itibariyle bileşimi (kompozisyonu) ve bileşimde 1985—1995 döneminde gelişmeler "Tablo VI"da gösterilmiştir.

Tasarruf mevduatının TL mevduat içindeki payı 1985—1995 döneminde % 53.2 ile % 37.3 arasında değişmiş, 1985 yılında % 47.5 iken 1995 yılında % 52.8'e yükselmiştir. Tasarruf mevduatı, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, düzenli gelişme gösteren bir mevduat türü olmayıp, artış hızları cari fiyatlarla önemli ölçüde dalgalanma göstermektedir. Son yıllarda, bu dalgalanmanın büyük boyutlu olduğu gözlenmektedir. Tasarruf mevduatının yıllık artış hızları cari fiyatlarla 1985—1995 döneminde en düşük 1987 ve en yüksek 1994 yılları olmak üzere % 21.1 ile % 164.6 arasında dalgalanmıştır.

Gelişmeler, tasarruf mevduatı artış hızını, ekonominin büyüme hızından çok, izlenen faiz politikası ile alternatif yatırım araçlarının veriminin belirlediğini ortaya koymaktadır. Gerçekten ekonominin canlı olduğu, büyüme hızının % 10'a ulaştığı 1990 yılında tasarruf mevduatı, cari fiyatlarla % 42.7 oranında artışla en yavaş artan mevduat türü olurken, ekonomik büyüme hızının binde 3 dolaylarında bulunduğu 1991'de % 76.0 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olmuştur. 1993 yılında ekonominin reel büyüme hızının % 8.1 olmasına karşın, tasarruf mevduatı artış hızı yavaşlamış, en yavaş artan mevduat türü olmuş, 1994 yılında ise büyüme hızının eksi % 6.0 olduğu bunaltımlı bir yılda % 164.6 oranında artışla en hızlı artışı göstermiştir. Gelişmeler tasarruf mevduatının, özellikle vadeli mevduatın, faize ve alternatif yatırım araçlarının getirisine karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

TABLO VI
DTH Dışında Mevduatın Ana Türler İtibariyle Bileşimi (%)
(1985—1995)

| Yılar | Tasarruf Mevduatı | Mevduat Sertifikası | Ticari Kuruluşlar Mevduatı | Resmî Kuruluşlar Mevduatı | Bankalar Mevduatı | Diğer Kuruluşlar Mevduatı |
|-------|-------------------|---------------------|----------------------------|---------------------------|-------------------|---------------------------|
| 1985 | 47.5 | 7.6 | 21.7 | 10.1 | 8.8 | 4.3 |
| 1986 | 43.5 | 6.0 | 24.1 | 10.0 | 12.5 | 3.9 |
| 1987 | 37.3 | 7.5 | 27.9 | 12.0 | 11.0 | 4.3 |
| 1988 | 43.9 | 4.3 | 22.5 | 5.1 | 11.3 | 12.9 |
| 1989 | 47.4 | 4.1 | 20.0 | 3.5 | 8.8 | 16.2 |
| 1990 | 44.8 | 3.3 | 20.0 | 4.8 | 9.4 | 17.4 |
| 1991 | 50.0 | 3.0 | 18.9 | 2.8 | 7.2 | 18.1 |
| 1992 | 47.1 | 1.9 | 18.8 | 3.4 | 10.6 | 18.2 |
| 1993 | 37.4 | 0.9 | 17.2 | 3.8 | 23.8 | 16.9 |
| 1994 | 53.2 | 0.7 | 17.6 | 3.1 | 8.2 | 17.2 |
| 1995 | 52.8 | 0.5 | 15.6 | 2.8 | 13.8 | 14.5 |

1985—1995 döneminde TL mevduat içinde payı hızla azalan mevduat türü, mevduat sertifikası, olmuştur. Mevduat sertifikasının DTH dışında mevduat içindeki payı 1985 yılında % 7.6 düzeyinde iken 1995 yılında binde 5'e değin gerilemiştir. Aslında bankaların çıkarmış olduğu bir menkul değer olan mevduat sertifikası bankalar için önemli bir kaynak oluşturmamaktadır. Mevduat sertifikası ülkemizde kullanımı gelişmeyen bir finansal araçtır. 1992 yılından itibaren repo işlemlerinin yasallaşması, bankaların Varlığı Dayalı Menkul Kıymet Çıkarmaları, mevduat sertifikaları için ikinci pazarın gelişmemiş olması, araçlar eliyle para piyasalarında pazarlama olanağının bulunmaması, Veraset ve İntikal Vergisi'nden kaçınma dışında vergi avantajının olmaması, ülkemizde mevduat sertifikasının gelişmesini sınırlayan etkenler olmaktadır.

Ticari kuruluşlar mevduatının (ticari mevduatın) TL mevduat içindeki payı azalma eğilimi göstermektedir. 1980'li yılların başlarında Türkiye'de toplam mevduatın yaklaşık üçte birini ticari mevduat oluştururken, bu oran 1985 yılında % 21.7'ye, 1995 yılında da % 15.6 düzeyine değin gerilemiştir. Ekonominin büyüme hızı ile birlikte enflasyon oranı, ticari mevduatın artış hızını belirleyen en önemli etkenler olarak görülmektedir. Ayrıca son yıllarda repo işlemlerinin yaygınlaşması, firmaların geçici fon fazlalarını repo işlemleriyle veya doğrudan Hazine Bonolarına yatırarak değerlendirmeleri, 1987 yılından bu yana kuşkusuz ticari mevduat artış hızını frenleyen diğer etmenler olmaktadır.

Ticari mevduat yıl sonlarında yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalarımız genellikle yıl sonlarında ticari mevduatı kabarık göstermektedirler. Ancak, bu işlem her yıl sistematik bir şekilde yinelenmediğinden, genel eğilimi fazla etkilememektedir.

Ülkemizde düzenli gelişme göstermeyen bir mevduat türü de bankalar mevduatıdır. 1970'li yıllarda bankalar mevduatı artış hızını belirleyen en önemli etken, bankalar mevduatı şeklinde ülkemize gelen Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları (DÇM'ler) olmuştur. Son yıllarda böyle bir etken söz konusu olmadığı halde, bankalar mevduatı artış hızı, oldukça geniş aralık içinde değişmektedir. Bankalar mev-

duatının yıllık artış hızı 1985—1995 dönemindeeksi % 35.8 ile artı % 287.3 arasında değişmiş, 1994 yılında cari fiyatlarla dahi azalış gösterirken, 1995 yılında en hızlı artan mevduat türü olmuştur. İnceleme döneminde bankalar mevduatının en hızlı arttığı yıl 1993 yılı olmuştur.

Bankalar mevduatı artış hızını belirleyen üç etkenden söz edilebilir: (i) Bankaların dış kaynak kullanımları, (ii) bankalararası (interbank) piyasasının gelişmesi, (iii) bankaların karşılıklı mevduat yaparak yıl sonlarında mevduatlarını yüksek gösterme eğilimleri ve denetim-gözetim organlarının saptadıkları bazı rasyoları yasal düzeyde tuturma çabaları.

Bankaların kullandıkları dış kredilerin bir bölümünü, bankalar mevduatı hesabından göstermeleri olasıdır. Bu nedenle bankalar mevduatı artış hızını, bir ölçüde de olsa, yine bankalarca kullanılan dış kaynakların etkilediği söylenebilir.

1986 yılından bu yana TCMB gözetim ve denetimindeki bankalararası para piyasasının gelişmesi, fon fazlası olan bankaların diğer bankalara mevduat olarak yatırma yerine, fon fazlalarını bu piyasada kısa süreli olarak satma olanağı sağlamıştır. Bankalararası para piyasasının gelişmesi, kuşkusuz bankalar mevduatını etkilemekte, Bankalararası Para Piyasası işlemleri, bilançolarda ayrıca yer almaktadır. TCMB gözetimindeki Bankalararası Para Piyasası'nda faiz haddinin zaman zaman denetim altında tutulması, bazı kısıtlamalar getirilmeside, bankalar mevduatını etkilemektedir.

Bankalar mevduatı da yıl sonlarında yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalar yıl sonlarında, karşılıklı mevduat yaparak, mevduat toplamalarını yüksek gösterebilmektedirler. Türkiye'de konsolide mevduat hesaplanırken çift sayımı önlemek için, yurt içinde bankaların birbirlerine yaptıkları mevduatın elimine edilmesi gerekir.

1985—1995 döneminde bankalar mevduatının DTH dışında mevduat içindeki payı, en yüksek düzeyine % 23.8 olarak 1993 yılında yükselmiş, en düşük düzeyine ise % 7.2 olarak 1991 yılında inmiştir. Bankalar mevduatının 1993 ve 1995 yıllarında mevduat içindeki payla-

rının hızlı artmasında bankaların, karşılıklı mevduat yapmaları, kullanılan dış kredileri mevduat hesabında göstermeleri etkili olmuştur.

Resmi mevduat TL mevduat içinde % 10.0 dolayında pay taşırken 1988 yılında tanım değişiklikleri yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının diğer kuruluşlar mevduatı (diğer mevduat) kapsamına alınması üzerine, toplam mevduat içindeki payı önemli boyutta azalmış 1995'de % 2.8'e değin gerilemiştir.

T.C. Merkez Bankası Yasası'na göre; "Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu yerde Merkez Bankası şubelerine, kurulu bulunmadığı yerlerde de muhabetlerine yatırılması" zorunlu bulunmaktadır. (1211 sayılı Kanun m. 41) Bu nedenle de resmi mevduat, daha çok T.C. Merkez Bankası'nın muhabiri T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmaktadır. Nitekim 1995 sonu itibarıyla de

resmi mevduatın önemli bölümü T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmış bulunmaktadır.

1985 yılında mevduat tasnifine ayrı bir mevduat türü olarak eklenen diğer kuruluşlar mevduatının (diğer mevduatın), 1985 yılında TL mevduat içindeki payı % 4.3 düzeyinde iken, tanım değişikliği ile sosyal güvenlik kurumları mevduatının bu türe eklenmesi sonucu TL mevduat içindeki payı hızlı artış göstererek 1992 yılında % 18.2 kadar yükseldikten sonra gerileyerek 1995 yılında % 14.5'e inmiştir.

(xi) Mevduatın kaynağı veya kurumsal sektörler itibarıyla dağılım «Tablo VII»de verilmiştir.

1995 Kasım ayı sonu itibarıyla mevduatın kurumsal sektörler arasında dağılımı veya kaynağı % 84.3 özel sektör, % 6.3 (sosyal güvenlik

TABLO VII
Mevduatın Kurumsal Sektörler
İtibarıyla Dağılımı (%)
(1990-1995)

| Kurumsal Sektörler | 1990 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|-------------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Kamu Sektörü Mevduatı | 14.1 | 8.9 | 8.3 | 6.3 | 6.3 |
| Merkezi Yönetim | 9.6 | 5.4 | 5.2 | 3.8 | 3.8 |
| Kamu Girişimleri (Mali Olmayan) | 3.0 | 2.5 | 2.1 | 1.7 | 1.8 |
| Yerel Yönetimler | 1.5 | 1.0 | 1.0 | 0.8 | 0.7 |
| Mali Kurumlar Mevduatı | 7.2 | 6.3 | 14.4 | 3.6 | 5.0 |
| Bankalararası Mevduat | 6.1 | 5.7 | 13.8 | 3.0 | 4.7 |
| Diğer Mali Kuruluşlar Mevduatı | 1.1 | 0.6 | 0.6 | 0.6 | 0.3 |
| Özel Sektör Mevduatı | 77.6 | 84.8 | 75.1 | 86.9 | 84.3 |
| Tasarruf Mevduatı (Gerçek Kişiler) | 34.4 | 30.5 | 23.4 | 27.0 | 30.4 |
| Özel Girişimler (Ticari Kuruluşlar) | 11.0 | 8.6 | 7.7 | 6.5 | 5.5 |
| Diğer Kurumlar | 7.3 | 8.4 | 7.6 | 6.3 | 5.4 |
| Yurtiçi Yerleşiklerin | | | | | |
| Yabancı Para Mevduatı | 22.4 | 34.2 | 35.8 | 46.7 | 42.6 |
| Mevduat Sertifikası: | 2.5 | 1.3 | 0.6 | 0.4 | 0.4 |
| Yurtdışı Mevduat | 1.1 | 1.8 | 2.2 | 3.2 | 4.4 |
| T O P L A M | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 |

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1995 Yıllık Rapor, s. 176, Tablo: 33—A.

Not: 1995 yılı rakamları Kasım sonu itibarıyla'dır.

kurumları da dahil) kamu sektörü, % 5.0 mali sektör ve % 4.4'de yurtdışı şeklindedir. Özel sektör mevduatı, gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı, ticari kurumlar mevduatı, yurtiçinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatı, kâr amacı gütmeyen kurumların mevduatı ve mevduat sertifikalarını kapsamaktadır. Kamu sektörü mevduatı da, sosyal güvenlik kurumları mevduatı, bütçeye ait hesaplar, bütçe dışı fonlar, mali olmayan kamu girişimlerinin ve yerel yönetimlerin mevduatını içermektedir. Mali kurumlar mevduatı, esas itibarıyla bankalar mevduatından oluşmaktadır.

Mevduatın kurumsal sektörler itibarıyla dağılımı 1990—1995 gibi daha geniş bir zaman aralığında incelendiğinde, mevduat içinde özel sektörün payının arttığı, % 77.6'dan % 84.3'e yükseldiği, buna karşı kamu sektörü mevduatının payının % 14.1'den % 6.3'e, mali kurumlar mevduatının payının da % 7.2'den % 5.0'e gerilediği görülmektedir. Ancak, 1995 yılına ilişkin rakamlar Kasım ayı sonu itibarıyledir. Yıl sonu itibarıyla bu payların bir ölçüde değişmesi olasıdır. Ancak, bu değişimin genel eğilimi etkilemesi beklenmemektedir. Tablonun ortaya koyduğu gibi, özel kesim mevduatı içinde DTH'ların payı hızla artmakta, özel girişimlerin mevduatı ise görece olarak azalmaktadır. Söz konusu dönemde yurt içinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 22.4'den 42.6'ya yükselmiş bulunmaktadır.

(xii) Mevduatın bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970—1995 dönemindeki değişimler «Tablo VIII»de izlenebilir.

1995 yılında mevduatın bölgelerarası dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, Marmara Bölgesi'nin payı artarken, diğer bölgelerin payları azalmıştır. Tablo VIII'de izlenebileceği gibi, bir önceki yıla göre, toplam mevduat içinde Marmara Bölgesi'nin payı % 42.0'den % 44.7'ye yükselirken, Ortakuzey Bölgesi'nin payı % 22.3'den % 21.8'e, Ege Bölgesi'nin payı % 13.8'den % 13.4'e, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 7.5'den % 7.3'e, Karadeniz Bölgesi'nin payı % 5.2'den % 4.7'ye, Ortagüney Bölgesi'nin payı % 4.9'dan % 4.4'e, Ortadoğu Bölgesi'nin payı % 2.3'den % 2.0'ye, Güneydoğu Bölgesi'nin payı % 1.0'den binde 9'a, Kuzeydoğu'nun payı da yine % 1.0'den binde 8'e gerilemiştir.

Mevduatın bölgelerarası dağılımı 1970—1995 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin payının % 39.1'den % 44.7'ye; Akdeniz Bölgesi'nin payının % 6.5'den % 7.3'e yükseldiği; buna karşı kalkınmada gerice yöreler olarak nitelendirilebilecek bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. 1970 yılında Kuzeydoğu, Güneydoğu, Ortadoğu ve Ortagüney bölgelerinin toplam mevduat içindeki payı % 10.9 iken, bu oran 1995 sonunda % 8.3'ye değin gerilemiştir. Karadeniz Bölgesi'nin toplam mevduat içindeki görece payında

T A B L O V I I I
Mevduatın Bölgelerarası Dağılımı (%)

| Bölgeler | 1970 | 1980 | 1987 | 1988 | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|-----------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Ortakuzey | 22.1 | 20.8 | 23.6 | 23.5 | 25.7 | 26.5 | 25.5 | 26.6 | 23.7 | 22.3 | 21.8 |
| Ege | 13.5 | 12.9 | 12.8 | 13.0 | 12.8 | 12.5 | 13.2 | 13.3 | 12.0 | 13.8 | 13.4 |
| Marmara | 39.1 | 44.9 | 42.2 | 42.8 | 42.0 | 42.3 | 40.8 | 39.7 | 45.2 | 42.0 | 44.7 |
| Akdeniz | 6.5 | 7.2 | 7.3 | 7.0 | 6.5 | 6.1 | 6.7 | 6.9 | 6.2 | 7.5 | 7.3 |
| Kuzeydoğu | 1.8 | 1.5 | 1.1 | 1.1 | 1.2 | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 0.8 |
| Güneydoğu | 1.4 | 1.2 | 0.8 | 1.0 | 1.0 | 1.1 | 1.1 | 1.1 | 1.1 | 1.0 | 0.9 |
| Karadeniz | 7.9 | 5.6 | 5.8 | 5.3 | 5.0 | 4.7 | 5.2 | 5.0 | 4.7 | 5.2 | 4.7 |
| Ortadoğu | 3.3 | 2.2 | 2.1 | 2.1 | 2.0 | 2.0 | 2.2 | 2.2 | 2.1 | 2.3 | 2.0 |
| Ortagüney | 4.4 | 3.7 | 4.1 | 4.2 | 3.8 | 3.8 | 4.3 | 4.2 | 4.0 | 4.9 | 4.4 |

düşüş daha dikkat çekici boyutlarda olmuş; bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı 1970—1995 döneminde, % 7.9'dan % 4.7'ye gerilemiştir. Bu dönemde sırasıyla Ortakuzey Bölgesi'nin payı % 22.1, % 21.8'e, Ege Bölgesi'nin payı da % 13.5, % 13.4'e gibi belirgin değişiklik göstermemiştir. «Tablo VIII» ülkemizde mevduat dağılımı açısından dengesizliğin uzun sürede azalmadığını, tersine artarak sürdüğünü ortaya koymaktadır.

(xiii) Türk bankacılık sisteminin yurt dışına açılma çabalarına karşın, ulusal bankalarının yurt dışındaki 19 şubesinin topladığı mevduat 1995 yıl sonu itibarıyla olmuştur. Kuzey Kıbrıs dahil dış ülkelerde toplanan mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 7.6 düzeyine yükselmiştir. Bir önceki yıl bankaların yurtdışı şubelerinin toplam mevduat içindeki payı % 7.2 düzeyinde idi. Yurtdışı şubelerinin mevduatı esas itibarıyla bankalar mevduatı ile DTH'lerden oluşmaktadır. Bu gelişmede yurtdışı şubelerin Türkiye'deki merkezleri ile yaptıkları işlemler de etkili olabilir.

b) Tasarruf Mevduatında Gelişmeler

1995 yıl sonu itibarıyla toplam mevduat içinde % 25.7, TL mevduat içinde % 52.8 paya sahip olan tasarruf mevduatında gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir.

(i) Tasarruf mevduatı, 1995 yılında cari fiyatlarla % 109.7 oranında artarak yıl sonunda (mevduat sertifikası hariç) 684.910 milyar TL'ye yükselmiştir. 1992 ve 1993 yıllarında en yavaş artış gösteren mevduat türü olan tasarruf

mevduatı, 1994 ve 1995 yıllarında, bankalar mevduatı bir yana bırakılırsa, en hızlı artan mevduat türü olmuştur. Gerçekten 1991 yılında cari fiyatlarla % 76.0 oranında artan tasarruf mevduatının artış hızı 1992 ve 1993 yıllarında sırasıyla % 58.4 ve % 35.8'e gerilemiş, 1994 yılında % 164.6'ya yükseldikten sonra 1995 yılında da % 109.7 olmuştur. Gerçi tasarruf mevduatının 1995 yılında cari fiyatlarla artış hızı, 1994 yılına göre yavaşlamış olmakla beraber yine de yıllık fiyat artış hızının üstünde olmuştur. İzlenen faiz ve kur politikasına göre tasarruf mevduatında gelişmeler, cari fiyatlarla da olsa, önemli iniş ve çıkışlar göstermektedir. Bir çelişki olarak görülebilecek olmasına karşın, tasarruf mevduatının ekonominin durgun olduğu yıllarda daha hızlı arttığı, buna karşı canlı yıllarda tasarruf mevduatının artış hızının yavaşladığı gözlenmektedir.

(ii) 1995 yılında da vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatındaki artış hızları farklı olmuş, vadeli mevduat % 115.4 oranında artarken, vadesiz tasarruf mevduatında artış hızı daha yavaş % 61.2 olmuştur. Bir önceki yılda da vadeli tasarruf mevduatı % 180.9 oranında artarken vadesiz tasarruf mevduatında artış hızı % 77.7 düzeyinde kalmış idi.

(iii) Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatında gelişme hızlarının farklı oluşu, tasarruf mevduatının vade bileşimini etkilemiş; vadeli tasarruf mevduatının payı % 89.4'den % 91.9'a yükselirken, vadesiz tasarruf mevduatının payı % 10.6'dan % 8.1'e gerilemiştir. Tasarruf mevduatının vade yapısında 1970—1995 döneminde görülen değişimler «Tablo IX»da gösterilmiştir.

TABLO IX
Tasarruf Mevduatının Vade Dağılımı (%)

| Mevduat Türü | 1970 | 1980 | 1988 | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Vadeli Tas. | 32.8 | 46.6 | 85.2 | 85.2 | 83.8 | 87.3 | 86.6 | 84.2 | 89.4 | 91.9 |
| Vadesiz Tas. | 67.2 | 53.4 | 14.8 | 14.8 | 16.2 | 12.7 | 13.4 | 15.8 | 10.6 | 8.1 |

«Tablo X» tasarruf mevduatının vade yapısının son yıllarda ne kadar dramatik bir değişim geçirdiğini ortaya koymaktadır. Vadesiz tasarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı 1970'li yıllarda % 70.0 dolayında iken, bu pay 1995 yılında % 8.1 olarak bankacılık tarihimizdeki en düşük düzeyine inmiştir. Buna karşın vadeli tasarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı, 1970'li yıllarda % 30.0 dolayında iken, 1995 yılında % 90 düzeyini aşmıştır.

(iv) 1995 yılında tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımında bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik olmamakla beraber; Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin paylarının hafifçe arttığı, buna karşı diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten, bir önceki yıla göre Marmara Bölgesi'nin payı % 43.5'den % 43.8'e, Ege Bölgesi'nin payı % 19.8'den % 19.9'a, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 10.5'den % 10.6'ya yükselmiş, Ortakuzey Bölgesi'nin her iki yılda da payı sırasıyla % 13.2 ve % 13.3 olmuş, diğer bölgelerin payları ise hafifçe azalmıştır.

(v) Tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımı ve dağılımın 1970—1995 döneminde göstermiş olduğu eğilimler, «Tablo X»de izlenebilir.

1970—1995 döneminde tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımındaki gelişmeler incelendiğinde, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin paylarının arttığı, diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1970—1995 döneminde Marmara Bölgesi'nin payı % 37.1'den % 43.8'e, Ege Bölgesi'nin payı % 15.6'dan

% 19.9'a, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 7.3'den % 10.6'ya yükselmiş; buna karşılık kalkınmada gerice olarak nitelendirilebileceğimiz bölgelerin payı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Gerice ve ya kalkınmada öncelikli yöre olarak nitelendirilebilecek dört bölgenin (Kuzeydoğu, Güneydoğu, Ortadoğu, Orta Güney) toplam tasarruf mevduatı içindeki payları 1970 yılında % 12.4 düzeyinde iken, 1995 yılında «Tablo X»de gösterildiği gibi % 7.6'ya düşmüştür. «Tablo X» ülkemizde bölgelerarası dengesizliklerin diğer bir göstergesini oluşturmaktadır.

Tasarruf mevduatı içindeki payı dramatik biçimde azalan bölgelerden biri de, Türkiye'nin gelişmiş yöreleri arasında yer alan Ortakuzey bölgesidir. Ortakuzey Bölgesi'nin tasarruf mevduatı içindeki payı 1970—1995 döneminde % 18.0'den % 13.3'e düşmüştür. Bu düşüşte, mevduata ilişkin tanım değişiklikleri önemli bir etkenidir. Nitekim bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı, diğer kuruluşlar ve resmi mevduatın Ankara'da toplanması nedeniyle belirgin bir değişim göstermiştir.

Tasarruf mevduatındaki gelişmeler incelenirken, 1985 yılından itibaren mevduat sertifikası ile diğer kuruluşlar mevduatının, tasarruf mevduatı kapsamı dışında gösterildiği dikkate alınmalıdır.

(vi) Tasarruf mevduatının büyüklük ve hesap adetleri itibarıyla 1995 yılında dağılım «Tablo Xb» de verilmiştir.

TABLO X
Tasarruf Mevduatının Bölgeler İtibarıyla Dağılımı (%)
(1970—1995)

| Bölgeler | 1970 | 1980 | 1987 | 1988 | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Ortakuzey | 18.0 | 16.1 | 14.4 | 13.6 | 13.4 | 13.2 | 13.4 | 13.6 | 13.2 | 13.3 | 13.3 |
| Ege | 15.6 | 16.8 | 18.6 | 18.7 | 18.9 | 18.9 | 19.0 | 20.1 | 21.0 | 19.8 | 19.9 |
| Marmara | 37.1 | 40.4 | 41.9 | 43.2 | 44.1 | 45.2 | 44.5 | 42.4 | 40.6 | 43.3 | 43.8 |
| Akdeniz | 7.3 | 7.4 | 8.7 | 9.0 | 8.8 | 8.5 | 9.0 | 9.7 | 9.7 | 10.5 | 10.6 |
| Kuzeydoğu | 2.1 | 2.0 | 1.6 | 1.4 | 1.4 | 1.3 | 1.3 | 1.4 | 1.6 | 1.2 | 1.1 |
| Güneydoğu | 1.5 | 1.4 | 1.3 | 1.3 | 1.2 | 1.3 | 1.3 | 1.3 | 1.4 | 1.2 | 1.0 |
| Karadeniz | 9.6 | 8.1 | 7.0 | 6.4 | 6.2 | 5.9 | 6.0 | 6.1 | 6.6 | 5.5 | 5.4 |
| Ortadoğu | 3.7 | 3.2 | 2.8 | 2.7 | 2.5 | 2.5 | 2.4 | 2.4 | 2.7 | 2.3 | 2.2 |
| Orta Güney | 5.1 | 4.6 | 3.7 | 3.7 | 3.5 | 3.2 | 3.1 | 3.0 | 3.2 | 2.9 | 2.7 |

«Tablo XI» tasarruf mevduatının hesaplar itibariyle dağılımındaki dengesizliği ortaya koymaktadır. Sayı itibariyle hesapların % 89.5'nin toplam tasarruf mevduatının ancak % 9.0'na sahip olmasına karşılık, tasarruf mevduatının % 91.0'i hesap sahiplerinin yaklaşık % 10.5'ne ait bulunmaktadır.

1995 yılı sonu itibariyle tutarı 10 milyon TL ve daha az hesap sayısı 26.946.337 olup, toplam hesap sayısının % 81.5'ini oluşturmasına karşın toplam tasarruf mevduatının ancak % 3.7'sine sahip bulunmaktadır. 10 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduatı hesap sayısı ise 6.112.094 olup, toplam hesap sayısının yaklaşık % 10.5'ini oluşturmasına karşılık toplam tasarruf mevduatının % 91.0'ne egemen bulunmaktadır. Bir hesap başına 500 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduatı, toplam tasarruf mevduatının % 45.0'ini oluşturmasına karşılık, hesap sayısı içinde ancak % 1.1 düzeyinde paya sahiptir.

Mevduat gruplarının, toplam mevduat ve hesap adedi içindeki paylarının karşılaştırılması, mevduatın bireyler arasında dağılımındaki dengesizliği göze çarpmış biçimde ortaya koymaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki ayırım, hesap adetleri itibariyledir. Yüksek gelirli bir müdiin, birden fazla büyük tutarda hesabı da olabilir. Tablo, hesap adedine göre değil de müdi sayısına göre düzenlenebilseydi, mevduatın dağılımındaki çarpıklığın boyutu daha çarpıcı biçimde gö-

rülebilecekti. Yıllar itibariyle karşılaştırmalar tasarruf mevduatının hesaplar arasındaki dağılımındaki dengesizliğin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Mevduatın giderek daha büyük bölümü yüksek tutarlar gruplarında toplanmaktadır. Bu gelişmede kuşkusuz gelir dağılımının bozulmasının yanısıra yüksek düzeyde süre gelen enflasyon da etkili olmaktadır.

c) Döviz Tevdiat Hesaplarında Gelişmeler

1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar), 1983 yılı sonunda Türk parasının kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de DTH açma olanağının tanınmasıyla hızlı artış göstermiştir. 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar, 1995 yıl sonunda 1.367.624 milyar TL'ye, toplam mevduatın % 51.3 düzeyine yükselmiştir. DTH'larda yıllar itibariyle gelişmeler «Tablo IV» de verilmiştir. DTH'ların 1995 sonu itibariyle % 42.2'si Marmara, % 13.9'u Ortakuzey ve % 11.5'i Ege Bölgesi'nde toplanmıştır. DTH'lar içinde üç gelişmiş bölgenin payı % 70.0'e yakın bulunmaktadır. Bankaların yurtdışı şubelerindeki DTH'ların toplam DTH'lar içindeki payı da % 11.4'dür. Bir önceki yıl bu oran % 11.0 düzeyinde idi. DTH'larda, TL mevduatı olduğu gibi, büyük bankalarda (T.C. Ziraat, T. İş Bankası, Yapı ve Kredi, Akbank) toplanmıştır.

TABLO XI
Tasarruf Mevduatının Hesaplara Dağılımı
(1995)

| Hesap Grubu (TL) | Tutar | | Hesap Sayısı | |
|---------------------------|-----------|--------------|-------------------|--------------|
| | Milyar TL | Pay (%) | Sayı | Pay (%) |
| 0 - 10.000.000 | 24.988 | 3,7 | 26.946.337 | 81,5 |
| 10.000.001 - 25.000.000 | 36.453 | 5,3 | 2.631.931 | 8,0 |
| 25.000.001 - 50.000.000 | 46.916 | 6,9 | 1.298.774 | 3,9 |
| 50.000.001 - 100.000.000 | 69.404 | 10,1 | 947.422 | 2,9 |
| 100.000.001 - 500.000.000 | 198.858 | 29,0 | 861.367 | 2,6 |
| 500.000.001 - + | 308.290 | 45,0 | 372.600 | 1,1 |
| Toplam | | 100,0 | 33.058.431 | 100,0 |

**d) T.C. Merkez Bankası'nın
Bankacılık Sektörüne
Açılmış Olduğu Krediler**

1995 yılı sonu itibariyle TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler toplamı (İDT'lere sanayici senetleri karşılığı verilen krediler hariç) 12.257 milyar TL olmuştur. TCMB'nin bir önceki yıl bu kapsamda açmış olduğu kredilerin toplamı yaklaşık 12.323 milyar TL idi. Buna göre TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler 1995 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla dahi artış göstermemiştir. 1994 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler % 30.4 oranında azalış göstermişti. Görülüyor ki 1994 ve 1995 yıllarında TCMB'nin bankalar açmış olduğu krediler önemli ölçüde daralmıştır.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, uygulanan para programına göre iniş, çıkış, dalgalanma göstermektedir. Ancak, genel eğilim TCMB kredilerinin banka kaynakları arasındaki payının azalması yönündedir. Bu eğilim, 1995 yılında daha da belirginleşmiştir. TCMB kredilerinin toplam banka kaynakları içindeki payı, 1991 yılında % 1.5'e değin gerilemiş iken, 1992 yılında % 1.6, 1993 yılında % 1.7'ye yükselmiş ise de 1994 yılında binde 6'ya 1995 yılında da binde 3'e düşmüştür.

TCMB, 1983—1985 yıllarında Hazine'nin açıklarını kapatmaya yönelik bir politika izlemiş ve bankacılık sektörüne açmış olduğu kredileri görece olarak azaltmıştır. 1986 ve 1987 yıllarında ise izlenen politika, bankacılık sektörüne açılan kredileri genişletici yönde olmuş, söz konusu yıllarda TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler sırasıyla % 44.8 ve % 122.6 oranında artmıştır. TCMB, 1987 yılından sonra yeniden reeskont ve avans kredilerine kısıcı bir politika izlemeye başlamış, bu politikanın doğal sonucu olarak da bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerde artış hızı yavaşlamış, 1988 yılında % 52.7'ye, 1989 yılında da % 40.2'ye düşmüştür. 1990 yılında ise TCMB'nin politikası yeniden de-

ğişmiş, TCMB'nin bankaların kısa süreli likidite ihtiyacını karşılamak için bankacılık sektörüne açtığı krediler % 81.6 oranında artmıştır. 1991 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, cari fiyatlarla dahi 19.6 milyar TL azalmış, 1992'de % 91.8, 1993'de % 103.9 oranında arttıktan sonra, 1994 yılında % 30.4 oranında azalmış, 1995 yılında da cari fiyatlarla dahi belirgin bir değişiklik göstermemiştir.

«Tablo XII»de izlenebileceği gibi, TCMB'nin, bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin sektörel dağılımı da, izlenen politikalara göre, değişimler göstermektedir. 1990 yılından itibaren TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler arasında ticaret sektörüne yönelik olanlar ağırlık kazanmaya başlamış ve krediler içindeki payı 1995 Kasım sonunda % 99.3 düzeyine kadar yükselmiştir.

Son yıllarda TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı giderek azalmaktadır. TCMB, 1989 yılı sonlarından itibaren bankacılık sektörüne uzun süreli kredi tahsisine son vermiştir. Bu politika 1995 yılında da sürmüştür. TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler içinde sanayi kredilerinin payı (İDT'lere sanayi senetleri karşılığı verilen krediler dahil) Kasım/1995 sonu itibariyle binde 7'e değin düşmüştür. TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı 1986 yılında % 76.9 düzeyinde idi. TCMB'nin bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik reeskont politikası izlemesi, kısa süreli ticari senetleri reeskonta kabul etmesi, TCMB kredilerinin sektörel dağılımında değiştirmektedir.

İzlenen reeskont politikası sonucu TCMB'nin kredilerinin banka grupları arasında dağılımı da değişmiş, mevduat (ticaret) bankalarının TCMB kredileri içindeki payı 1990 yılı sonunda % 80.6 iken, Kasım/1995 itibariyle % 99.7'ye yükselmiş, buna karşın kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı ise % 19.4'den binde 3'e gerilemiştir.

C. Banka Kredileri

1 — Genel Gelişim

Toplam banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil TCMB'nin dolaysız kredileri hariç) 1995 yılında cari fiyatlarla % 121.2 oranında artarak 1.743.686 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka kredileri, fiyat artış hızının çok daha yüksek olduğu 1994 yılında ancak % 82.1 oranında artmış idi. Banka kredilerinde artış hızı, 1970—1995 döneminde cari fiyatlarla en yüksek artış hızına 1995 yılında ulaşmıştır. 1995 yılından önce banka kredilerin de yıllık en yüksek artış hızı 1993 yılında % 87.3 olarak gerçekleşmiştir.

Ticaret bankaları olarak gruplandırılan bankaların kredilerinde artış hızı 1995 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızından daha hızlı olmuştur. Gerçekten 1995 yılında ticaret bankalarının kredileri cari fiyatlarla 124.4 oranında artarken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı % 97.8 oranında kalmıştır. Bir önceki yıl ise kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı ticaret bankaları kredilerindeki artış hızından daha yüksek olmuş; kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 112.6 oranında artarken, ticaret banka-

ları kredilerinde artış hızı % 78.5 oranında gerçekleşmiş idi. 1995 yılında ticaret bankaları kredilerinde artış hızı cari fiyatlardaki olsa büyük bir sıçrama göstererek % 78.5'den % 124.4'e yükselirken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı ise yavaşlamış, % 112.6'dan % 97.8'e gerilemiştir.

Banka kredilerinde gelişmeler daha geniş bir zaman aralığında incelendiğinde, «Tablo XII»de izlenebileceği gibi, 1970 yılından bu yana banka kredilerinde artış hızı düzenli bir gelişme göstermemiş; artış hızı cari fiyatlarla % 121.2 ile % 13.4 arasında değişmiştir. Cari fiyatlarla banka kredilerinde artış hızının yıllar arasında bu denli büyük dalgalanma göstermesinde kuşkusuz yıllar itibarıyla fiyat artış hızlarının farklı olması da etkili olmuştur. Banka kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla son yıllarda da düzenli değildir. Yıllar itibarıyla önemli boyutta iniş ve çıkışlar göstermektedir.

Banka kredilerinde artış hızı 1986 yılında % 77.0 düzeyinde iken 1988 yılında % 48.3'e gerilemiş, 1995 yılında ise en yüksek düzeyi olan % 121.2'ye ulaşmıştır.

TABLO XII
T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık Sektörüne Açılmış Olduğu Krediler (Milyar TL)
(1990—1995)

| | 1990 | | 1992 | | 1993 | | 1994 | | 1995(*) | |
|---------------------|---------------|--------------|---------------|--------------|---------------|--------------|---------------|--------------|---------------|--------------|
| | Tutar | % | Tutar | % | Tutar | % | Tutar | % | Tutar | % |
| Mevduat | | | | | | | | | | |
| Bankalar | 3099,0 | 80,6 | 7920,3 | 91,3 | 16861,3 | 95,3 | 12.252 | 99,4 | 12.222 | 99,7 |
| Ticari | 2609,7 | 67,9 | 7669,3 | 88,4 | 16699,2 | 94,4 | 12.158 | 98,7 | 12.175 | 99,3 |
| Tarimsal | — | — | — | — | — | — | — | — | — | — |
| Sinai (O.V.K.) | 489,3 | 12,7 | 251,0 | 2,9 | 162,1 | 0,9 | 94 | 0,7 | 47 | 0,4 |
| Kalkınma ve Yatırım | | | | | | | | | | |
| Bankalar | 746,7 | 19,4 | 754,3 | 8,7 | 830,2 | 4,7 | 71 | 0,6 | 35 | 0,3 |
| İhracat | 229,0 | 6,0 | — | — | — | — | — | — | — | — |
| Diğer Tic. Kre. | 126,1 | 3,3 | 567,9 | 6,5 | 707,2 | 4,0 | 4 | — | — | — |
| O.V.K. | 391,6 | 10,1 | 186,4 | 2,2 | 123,0 | 0,7 | 67 | 0,6 | 35 | 0,3 |
| TOPLAM | 3845,7 | 100,0 | 8474,6 | 100,0 | 1769,5 | 100,0 | 12.323 | 100,0 | 12.257 | 100,0 |

Kaynak : TCMB'nin 1995 Yıllık Raporu, s. 178, Tablo: 30.

(*) Kasım/1995 itibarıyla.

1995 sonu itibariyle Türkiye'nin kredi stoku (tüm banka kredileri + TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu dolaysız krediler) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 106.5 oranında artarak 1.937.207 milyar TL olmuştur. 1994 yılında kredi stokunun cari fiyatlarla % 81.6 oranında arttığı dikkate alındığında 1995 yılında kredi stokunda genişlemenin de bir önceki yıldan daha hızlı olduğu görülmektedir. 1995 yılında kredi stokunda bir önceki yıla göre hızlı artış esas itibariyle banka kredilerinden kaynaklanmıştır. 1995 yılında TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu krediler ise cari fiyatlarla ancak % 30.6 oranında artarak 193.521 milyar TL olmuştur. 1994 yılında ise TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler % 78.7 oranında artmış idi.

2 — Banka Kredilerinin Banka Grupları Arasında Dağılımı

1995 yılı sonu itibariyle banka kredilerinin banka grupları arasındaki dağılımı «Tablo XIV» de verilmiştir.

1995 yıl sonu itibariyle toplam banka kredilerinin % 89.0'u ticaret veya mevduat bankalarınca, % 11.0'de kalkınma ve yatırım bankalarınca sağlanmıştır. 1995 yılında ticaret bankaları kredilerinde artış hızı % 124.4, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri artış hızı % 97.8'den çok daha hızlı olduğundan, ticaret bankalarının toplam banka kredileri içindeki payı % 87.7'den % 89.0'a yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı 1.3 puan azalarak % 12.3'den % 11.0'e gerilemiştir.

T A B L O X I I I
Banka Kredileri (1970-1995) (Milyar TL)

| Yıllar | Ticaret Bankaları Kredileri | Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri | Toplam Banka Kredileri | Artış Oranı (%) | TCMB Dolaysız Krediler | Genel Kredi Stoku |
|--------|-----------------------------|---|------------------------|-----------------|------------------------|-------------------|
| 1970 | 35 | 17 | 52 | — | 8 | 60 |
| 1971 | — | — | 59 | 13.9 | 12 | 71 |
| 1972 | 53 | 19 | 72 | 22.6 | 13 | 85 |
| 1973 | 70 | 24 | 94 | 30.6 | 14 | 108 |
| 1974 | 93 | 35 | 128 | 35.6 | 22 | 150 |
| 1975 | 133 | 49 | 182 | 43.0 | 22 | 204 |
| 1976 | 180 | 75 | 255 | 39.9 | 62 | 317 |
| 1977 | 224 | 103 | 327 | 28.6 | 120 | 447 |
| 1978 | 284 | 88 | 372 | 13.4 | 124 | 496 |
| 1979 | 428 | 114 | 542 | 45.9 | 214 | 756 |
| 1980 | 800 | 143 | 943 | 74.0 | 367 | 1.310 |
| 1981 | 1.402 | 214 | 1.616 | 71.3 | 496 | 2.112 |
| 1982 | 1.929 | 321 | 2.250 | 39.3 | 578 | 2.828 |
| 1983 | 2.552 | 433 | 2.985 | 32.6 | 645 | 3.630 |
| 1984 | 3.287 | 631 | 3.918 | 31.3 | 565 | 4.483 |
| 1985 | 5.803 | 704 | 6.507 | 66.1 | 931 | 7.438 |
| 1986 | 10.026 | 1.491 | 11.517 | 77.0 | 1.265 | 12.782 |
| 1987 | 16.397 | 2.313 | 18.710 | 62.4 | 2.170 | 20.880 |
| 1988 | 23.783 | 3.968 | 27.751 | 48.3 | 3.164 | 30.915 |
| 1989 | 39.856 | 6.191 | 46.047 | 65.9 | 4.771 | 50.878 |
| 1990 | 70.595 | 9.439 | 80.034 | 73.8 | 3.753 | 83.787 |
| 1991 | 115.243 | 15.508 | 130.751 | 63.4 | 18.454 | 149.205 |
| 1992 | 206.483 | 25.049 | 231.532 | 77.1 | 42.584 | 274.114 |
| 1993 | 388.154 | 45.553 | 433.707 | 87.3 | 82.936 | 516.643 |
| 1994 | 693.027 | 96.826 | 789.853 | 82.1 | 148.208 | 938.601 |
| 1995 | 1.552.148 | 191.538 | 1.743.686 | 121.2 | 193.521 | 1.937.207 |

Not: (1) 1988 öncesi T.C. Turizm Bankası kredileri, kalkınma bankaları kredileri arasında gösterilmiştir.

Ticaret bankaları grubunda 1995 yıl sonu itibarıyla kredilerin bankalar arasındaki dağılımı % 44.1 kamusal sermayeli bankalar, % 53.8 özel sermayeli bankalar, % 2.1 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir. Kredilerin banka grupları arasındaki dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemiş; kamusal sermayeli bankaların payı hafifçe % 43.4'den % 44.1'e yükselirken, özel sermayeli bankaların payı % 54.5'den % 53.8'e gerilemiş, yabancı sermayeli bankaların payı % 2.1 olarak aynı kalmıştır.

1995 yılında bir önceki yıla göre kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam krediler içindeki payı % 38.1'den % 39.2'ye yükselirken, özel sermayeli bankaların payı ile yabancı sermayeli bankaların payları hemen hemen değişmemiştir. Toplam krediler içinde 1994 ve 1995 yılları itibarıyla özel sermayeli bankaların payı sırasıyla % 47.8 ve % 47.9 olurken, yabancı sermayeli bankaların payı da % 1.8 ve % 1.9 düzeylerinde kalmıştır.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda, 1995 yıl sonu itibarıyla kamusal sermayeli bankaların (İller Bankası, T. İhracat Kredi Bankası, Eximbank, T. Kalkınma Bankası) bu grup bankaların kredileri içindeki payı, bir önceki yıla göre % 84.7'den % 85.3'e yükselirken, özel sermayeli ulusal bankaların payı % 14.5'den % 14.3'e, yabancı bankaların payı da binde 8.0'den binde 4.0'e gerilemiştir. Görülüyor ki 1995 yılında kalkınma ve yatırım bankaları grubunda kredilerin

bankalararası dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemiştir. Bu grupta kamusal sermayeli bankaların krediler içindeki payı ağırlıklı olarak 1995 yılında da sürmüştür.

1995 yılında tüm banka kredilerinin banka grupları arasındaki dağılımı, bir önceki yıla göre, hemen hemen değişme göstermemiştir. 1995 yılında tüm banka kredileri içindeki kamusal sermayeli bankaların payı % 48.6, özel bankaların payı % 49.5, yabancı bankaların payı % 1.9 şeklindedir. Bir önceki yıla göre bu paylar, kamusal sermayeli bankaların payındaki hafifçe artış dışında hemen hemen değişme göstermemiştir.

1995 yılında da kamusal sermayeli bankaların kredi piyasasındaki ağırlıklı, hafifçe artarak sürmüştür.

3 — Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Banka kredilerinin 1995 sonu itibarıyla sektörel dağılımı, önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak «Tablo XV» de verilmiştir.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı 1986 yılı başından itibaren uygulamaya konulan tek düzen hesap planına göre verilmektedir. Bu tarz değişikliği nedeni ile 1986'dan önceki yıllarla sağlıklı karşılaştırmalar yapmak olanağı kalmadığından, 1986 yılı başından itibaren bu konuda yeni bir seri düzenlenmektedir. 1989 yılı sonrasında, büyük bölümü T. Kalkınma Bankası tarafından verilen turizm kredileri ihtisas kredileri içinde gösterilmeye başlanmıştır.

TABLO XIV
Kredilerin Banka Grupları Arasında Dağılımı (1995)

| Banka Grupları | Tutar (Milyar TL) | Toplam İçinde % | Grup İçinde % |
|----------------------------------|----------------------|--------------------|------------------|
| A. Ticaret (Mevduat) Bankaları | 1.552.148 | 89.0 | 100.0 |
| — Kamusal Sermayeli | 684.272 | 39.2 | 44.1 |
| — Özel Ulusal Sermayeli | 834.766 | 47.9 | 53.8 |
| — Yabancı Sermayeli | 33.110 | 1.9 | 2.1 |
| B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları | 191.538 | 11.0 | 100.0 |
| — Kamusal Sermayeli | 163.353 | 9.4 | 85.3 |
| — Özel Ulusal Sermayeli | 27.462 | 1.6 | 14.3 |
| — Yabancı Sermayeli | 723 | — | 0.4 |
| C. TOPLAM | 1.743.685 | 100.0 | |
| — Kamusal Sermayeli | 847.625 | 48.6 | |
| — Özel Ulusal Sermayeli | 862.228 | 49.5 | |
| — Yabancı Bankalar | 33.833 | 1.9 | |

1995 yılında banka kredilerinin ihtisas kredileri, ihtisas kredileri dışında kalan krediler, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri olarak ayrımı, turizm kredilerinin ihtisas kredileri içinde gösterildiği de dikkate alınarak, incelendiğinde, 1994 yılına göre ihtisas kredilerinin payının % 23.7'den % 25.3'e yükselmesine karşılık, ihtisas dışı kredilerin payının hafifçe % 64.6'dan % 64.1'e, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payının da % 11.7'den % 10.6'ya gerilediği görülmektedir.

1995 yılında ihtisas krediler içinde yer alan tarım kredilerinin payı % 15.2'den % 18.8'e, mesleki (küçük esnaf ve sanatkar kredileri) kredilerin payı da % 1.9'dan % 2.7'ye yükselirken, konut (gayri menkul) kredilerin payı % 5.8'den % 3.2'ye gerilemiş, toplam krediler içinde önemli yere sahip olmayan diğer ihtisas kredilerinin payları belirgin bir değişime göstermemiştir.

1995 yılında ihtisas kredileri dışında kalan kredilerin sektörel dağılımı da önceki yıllara göre bir ölçüde değişmiştir. İhracat kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 20.5'den % 21.7'ye, işletme kredilerinin payı % 24.5'den % 25.4'e yükselirken, tüketici kredilerini de içeren diğer ihtisas kredilerinin payı % 15.0'den % 13.3'e, yatırım kredilerinin payı da % 4.5'den % 3.6'ya gerilemiştir.

Ticaret bankalarının vermiş olduğu yatırım kredilerinin toplam krediler içindeki payında düşüş eğilimi, 1994 yılında bir ölçüde yön değiştirmiş olmasına karşın, 1995 yılında da sürmüştür.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri, daha çok dışsattım ve yatırım finansmanına yönelik olduğu için, gerçekte tüm banka kredileri içinde dışsattım kredileri ile yatırım kredilerinin payı, «Tablo XV» de verilen oranların üstünde bulunmaktadır.

TABLO XV
Kredilerin Sektörel Dağılımı (1986-1995) (%)

| | 1986 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|---|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| A. İhtisas Kredileri | 26.5 | 27.4 | 24.8 | 27.5 | 24.4 | 23.7 | 25.3 |
| 1 - Tarım | 15.4 | 16.0 | 13.9 | 16.9 | 13.6 | 15.2 | 18.8 |
| 2 - Konut (Gayrimenkul) | 6.9 | 6.4 | 6.5 | 7.1 | 7.8 | 5.8 | 3.2 |
| 3 - Mesleki (Esnaf-Sanatkar) | 3.7 | 3.1 | 2.7 | 2.3 | 2.0 | 1.9 | 2.7 |
| 4 - Denizcilik | 0.5 | 0.1 | 0.1 | - | - | 0.1 | 0.1 |
| 5 - Turizm | - | 1.5 | 1.5 | 1.1 | 0.9 | 0.6 | 0.4 |
| 6 - Diğer İhtisas | - | 0.3 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.1 |
| B. İhtisas Kredileri Dışında | 60.5 | 62.2 | 64.8 | 62.7 | 65.8 | 64.6 | 64.1 |
| 1 - İhracat | 11.4 | 12.7 | 15.3 | 16.2 | 16.6 | 20.5 | 21.7 |
| 2 - İthalat | 0.8 | 0.2 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.1 |
| 3 - İşletme | 26.7 | 37.5 | 35.9 | 33.0 | 34.4 | 24.5 | 25.4 |
| 4 - Yatırım | 5.7 | 2.7 | 1.9 | 2.4 | 1.8 | 4.5 | 3.6 |
| 5 - Diğer | 15.0 | 9.1 | 11.6 | 11.0 | 12.9 | 15.0 | 13.3 |
| C. Kalkınma ve Yatırım Bankaları | 13.0 | 10.4* | 10.4* | 9.8* | 9.8* | 11.7* | 10.6* |
| Genel Toplam | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 |

(*) Turizm kredileri hariç.

Kaynak : Türkiye Bankalar Birliği.

Not: 1989'dan itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmeye başlanmıştır.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı 1986 — 1995 gibi daha geniş bir zaman boyutunda incelendiğinde, ihtisas dışı kredilerin payı yükselirken, ihtisas kredileriyle kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin paylarının çok belirgin olmasa da azaldığı gözlemlenmektedir. Gerçekten banka kredileri içinde ihtisas dışı kredilerinin payı % 60.5'den % 64.1'e yükselirken, ihtisas kredilerinin payı % 26.5'den % 25.3'e, kalkınma ve yatırım kredilerinin payı da % 13.0'den % 10.6'ya gerilemiştir. Ancak 1986 yılında turizm kredileri, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri içinde yer alırken, 1989 yılından sonra ihtisas kredileri içinde yer almaya başlamıştır. Bu tanım değişikliğinin etkisi giderildiğinde, 1986 yılı sınıflandırmasına göre, ihtisas kredilerinin payı % 24.9'a inerken, kalkınma ve yatırım kredilerinin payı % 11.0 olmaktadır.

4 — Banka Kredilerinin Vade İtibariyle Dağılımı

1995 sonu itibarıyla bankaların (kalkınma ve yatırım bankaları dahil) ihtisas kredileri dışında vermiş oldukları kredilerin 161.527 milyar TL'si orta ve uzun sürelidir. Söz konusu orta ve uzun süreli krediler, 1995 yılında cari fiyatlarla % 49.3 oranında artmıştır. Bir önceki yıl ise bankaların orta ve uzun süreli kredilerinde artış cari fiyatlarla % 122.2 düzeyinde idi. 1994 yılında ihtisas kredileri dışında banka kredilerinin % 18.0'i orta ve uzun süreli iken bu oran 1995 yılında % 12.4'e gerilemiştir. Bankaların kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payı son yıllarda sürekli gerilemekte iken, bu eğilim 1993 ve 1994 yıllarında yön değiştirmiş ancak 1995 yılında genel düşüş çizgisini sürdürmüştür. 1988 yılında % 27.6 düzeyinde olan orta ve uzun süreli kredilerin payı 1992 yılında % 14.2'ye değin geriledikten sonra 1993 yılında % 15.1'e 1994 yılında da % 18.0'e yükseldikten sonra, 1995 yılında inceleme döneminin en düşük düzeyi olan % 12.4'e inmiştir.

1995 yılında ticaret bankalarının kredilerinin (ihtisas kredileri dışında) vade dağılımı % 92.3'ü kısa süreli, % 7.7'si de orta ve uzun süre-

lidir. Bir önceki yıl ise bu dağılım % 86.8 kısa süreli, % 13.2 orta ve uzun süreli şeklinde idi. 1995 yılında ticaret bankalarının kredileri içinde (ihtisas kredileri dışında) orta ve uzun süreli olanların payı 5.5 puan gibi küçümsenemeyecek bir azalış göstermiştir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin ise 1995 sonu itibarıyla, turizm kredileri dışında, % 41.1'i orta ve uzun süreli % 58.9'u ise kısa sürelidir. Bu dağılım 1994 yılında % 44.4 orta ve uzun süreli % 55.6 kısa süreli şeklinde idi. 1995 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri içinde de kısa süreli olanların payları yükselmiştir. Gelişmelere daha uzun zaman aralığından bakıldığında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri içinde de orta ve uzun süreli kredilerin payının gerilediği görülmektedir. Söz konusu bankalarda 1989 yılında orta ve uzun süreli kredilerin payı yaklaşık % 70.0 düzeyinde iken bu payın 1995 yılında % 41.1'e gerilediği görülmektedir. 1990'lı yılların sonlarından itibaren kalkınma ve yatırım bankaları da kısa süreli kredilere yönelmiş bulunmaktadır. Enflasyon, imalat sanayii yatırımlarının görece olarak azalmasının yanı sıra, T. İhracat Kredi Bankası'nın kalkınma bankaları grubunda önemli yer tutması, kalkınma bankalarının kredilerinin vade dağılımında değişikliğe diğer bir etkidir.

Bankaların orta vadeli kredilerindeki görece gerileme, orta vadeli yatırım kredisi talebinin azaldığı ve/veya özellikle ticaret bankalarının riskli gördükleri için orta ve uzun süreli kredi vermekten kaçındıkları şeklinde yorumlanabilir. T.C. Merkez Bankası'nın 1990'lı yılların başlarında reeskont politikasını değiştirerek, orta vadeli sanayici kredisi uygulamasına son vermesi de bu gelişmede etkili olmuştur.

5 — Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı

TCMB'nin 1995 Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilerden yararlanılarak, 1980'den bu yana banka kredilerinin kamu ve özel kesim arasındaki dağılımını ve bu dağılımındaki gelişmeleri gösteren «Tablo XVI» düzenlenmiştir.

«Tablo XVI», 1995 yılında Kasım ayı sonu itibariyle ticaret (mevduat) bankaları kredilerinin % 9.6'sının kamu kesimince, % 90.4'nün de özel işletmeler ve hanehalkı tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise, anılan tarih itibariyle kamu kesiminin payı % 11.4, özel kesimin payı ise, % 88.6'dır. Toplam banka kredilerinin Kasım 1995 tarihinde kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı ise, kamu kesimi % 9.7, özel sektör % 90.3 şeklindedir. TCMB'nin kamu kesiminde açmış olduğu doğrudan krediler de hesaba katıldığında, Kasım 1995 sonu itibariyle kredi stokunda kamu kesiminin payı % 19.2'ye yükselmekte, özel kesimin payı ise % 80.8 olmaktadır.

Kredilerin, özel ve kamu kesimi arasındaki

dağılımına 1980'den bu yana daha geniş bir zaman aralığından bakıldığında, banka kredileri içinde özel kesimin payının yükseldiği, buna karşılıklı kamu kesiminin payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1980 yılında kamu sektörü, toplam banka kredilerinin % 28.2'sini kullanırken ve kredi stoku içindeki payı da % 48.0 iken; söz konusu pay, Kasım 1995 tarihi itibariyle toplam banka kredilerinde % 9.7'ye, kredi stoku içinde de % 19.2'ye gerilemiştir.

Soz konusu dönemde kamu kesiminin banka kredileri içindeki payının, 1983 yılına kadar düşüş gösterdikten sonra, 1988 yılı sonuna kadar yükseldiği, ancak anılan yıldan sonra yeniden düşme eğilimine girdiği gözlenmektedir.

Gerçekten 1993 yılında kamu kesiminin

TABLO XVI
Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı (%)

| | 1980 | 1987 | 1988 | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|---|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| A. Ticaret Bankaları Kredileri | | | | | | | | | | |
| — Kamu Sektörü | 18.8 | 18.2 | 18.5 | 15.4 | 15.2 | 13.9 | 9.1 | 8.5 | 11.7 | 9.6 |
| — Özel İşletmeler ve Hanehalkı | 81.2 | 81.8 | 81.5 | 84.6 | 84.8 | 86.1 | 90.9 | 91.5 | 88.3 | 90.4 |
| B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri | | | | | | | | | | |
| — Kamu Sektörü | 71.5 | 41.6 | 39.0 | 21.8 | 15.2 | 17.0 | 17.5 | 21.6 | 12.8 | 11.4 |
| — Özel İşletmeler ve Hanehalkı | 28.5 | 58.4 | 61.0 | 78.2 | 84.8 | 83.0 | 82.5 | 78.4 | 87.2 | 88.6 |
| C. Topl. Banka Kredileri | | | | | | | | | | |
| — Kamu Sektörü | 28.2 | 20.2 | 20.6 | 16.0 | 15.2 | 14.2 | 9.8 | 9.5 | 11.8 | 9.7 |
| — Özel İşletmeler ve Hanehalkı | 71.8 | 79.8 | 79.4 | 84.0 | 84.8 | 85.8 | 90.2 | 90.5 | 88.2 | 90.3 |
| D. Kredi Stoku | | | | | | | | | | |
| — Kamu Sektörü | 48.0 | 29.0 | 30.7 | 23.4 | 20.9 | 26.3 | 25.5 | 26.0 | 28.7 | 19.2 |
| — Özel İşletmeler ve Hanehalkı | 52.0 | 71.0 | 69.3 | 76.6 | 79.1 | 73.7 | 74.5 | 74.0 | 71.3 | 80.8 |
| Toplam | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 |

Kaynak: T.C.M.B. Yıllık Raporları:

— 1995 Yıllık Rapor.

— 1985 Yıllık Rapor s. 189, Tablo 37.

Not: (1) 1995 yılı Kasım ayı sonu itibariyledir.

(2) Kredi stokuna T.C.M.B.'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler dahildir.

toplam krediler içindeki payı % 8.5'e, kredi sto-
ku içindeki payı da % 26.0'ya kadar gerilemiş
1995 yılında bu paylar sırasıyla % 9.6 ve %
19.2 olmuştur.

Bankacılık sistemimizde kamu bankaları
ağırlık taşımasına karşın, bankaların esas itiba-
rıyla özel kesimi finanse etme özellikleri sürmek-
tedir.

6 — Banka Kredilerinin TL ve Yabancı Para Olarak Dağılımı

1995 yıl sonu itibarıyla tüm banka kredile-
rinin % 53.4'ü TL, % 46.6'sı ise yabancı para
(döviz) kredisidir. Bu dağılım ticaret bankaların-
da % 56.5 TL kredi, % 43.5 yabancı para kredi
şeklinde iken, kalkınma ve yatırım bankaları gru-
bunda TL kredilerin payı % 39.5'e düşerken dö-
viz kredilerinin payı % 60.5'e değin yükselmekte-
dir.

Bir önceki yıl ise kredilerin TL ve yabancı
para olarak dağılımı, sırasıyla % 52.3 ve %
47.6 oranlarında idi. 1995 yılında tüm banka
kredileri içinde TL kredilerinin payı hafifçe yük-
selirken, döviz kredilerinin payı gerilemiştir. Ban-
ka kaynaklarının yarıya yakın bölümünün ya-

bancı para üzerinden oluşu, kredileri içinde de
döviz kredilerinin önemli boyutta olmasına yol
açmaktadır. Bankalar kur risklerini azaltabil-
mek, TCMB tarafından belirlenen kur riski oranı-
nı tutturabilmek için, döviz kredilerine yönelmek-
tedirler.

7 — Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı

Banka kredilerinin 1985—1988 yılları
için, Devlet Yatırım Bankası ve daha sonra bu
bankanın yerini alan Türkiye İhracat Kredi Ban-
kası dahil 1988—1995 yılları için İller Bankası
kredileri hariç) bölgelerarası dağılımı ve bu dağı-
lımda 1970—1995 dönemindeki gelişmeler
«Tablo XVII» de verilmiştir.

1995 yılında kredilerin bölgeler arası dağı-
lımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişme
göstermemiş, Ortakuzey bölgesinin kredilerden
aldığı pay % 27.5'den % 25.8'e gerilerken Ege
bölgesinin payı % 11.7'den % 12.7'ye yüksel-
miştir.

Banka kredilerinin bölgeler arası dağılımı-
na 1970—1995 gibi daha geniş bir zaman bo-

T A B L O X V I I
Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (%)
(1970—1995)

| Bölgeler | 1970 | 1986 | 1987 | 1988* | 1989* | 1990* | 1991** | 1992* | 1993* | 1994* | 1995* |
|-----------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|--------|-------|-------|-------|-------|
| Ortakuzey | 23.8 | 23.9 | 26.1 | 28.7 | 26.1 | 25.8 | 26.8 | 22.7 | 23.9 | 27.5 | 25.8 |
| Ege | 13.8 | 13.2 | 13.6 | 12.0 | 12.5 | 12.4 | 11.8 | 11.9 | 12.4 | 11.7 | 12.7 |
| Marmara | 35.6 | 39.7 | 37.7 | 39.3 | 38.0 | 37.7 | 38.5 | 40.8 | 44.1 | 43.1 | 43.2 |
| Akdeniz | 10.5 | 11.4 | 10.8 | 10.0 | 11.3 | 11.5 | 11.5 | 12.3 | 9.4 | 9.4 | 9.6 |
| Kızıydoğu | 1.8 | 1.0 | 1.2 | 0.8 | 1.0 | 0.8 | 0.7 | 0.8 | 0.8 | 0.5 | 0.6 |
| Güneydoğu | 1.9 | 1.0 | 1.1 | 0.8 | 1.0 | 0.8 | 0.8 | 0.7 | 0.6 | 0.5 | 0.6 |
| Karadeniz | 7.2 | 5.0 | 4.9 | 4.6 | 6.1 | 6.8 | 6.1 | 7.2 | 5.3 | 4.8 | 4.6 |
| Ortadoğu | 1.8 | 1.8 | 1.6 | 1.4 | 1.4 | 1.5 | 1.4 | 1.4 | 1.3 | 0.9 | 1.1 |
| Ortağüney | 3.6 | 3.0 | 3.0 | 2.4 | 2.6 | 278 | 2.4 | 2.2 | 2.2 | 1.6 | 1.8 |
| Toplam | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 |

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınlarında yer alan rakamlardan yararlanılarak düzenlenmiştir.

(*) İller Bankası kredileri hariç.

(**) İller Bankası ve TÖBANK kredileri hariç.

yutu içinde bakıldığında, kredilerin dağılımında dengesizliğin giderilmesi konusunda izlendiği öne sürülen politikalar ve alındığı bildirilen tüm önlemlere karşın, dengesizliğin giderilmediği görülmektedir. Gerçekten, 32 ili kapsayan dört gerice yöre ile orta gelişmiş olarak kabul edebileceğimiz Karadeniz Bölgesi, 1970 yılında toplam olarak banka kredilerinin % 16.3'ünden yararlanırken, bu oran 1995 yılı sonunda % 8.7 kadar düşmüş, buna karşılık Marmara Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay % 35.6'dan % 43.2'ye yükselmiştir.

8 — Bankaların Gayri Nakdi Kredileri

Tüm dünya bankacılığında olduğu gibi, bankacılığımızın da bilanço dışı işlemleri, özellikle gayri nakdi krediler büyük boyutlara ulaşmaktadır. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, verilen avaller, açılan akreditifler, prefinansmanlara verilen garantiler önemli yer tutmaktadır. Garanti ve kefaletler toplama, Bankalar Birliği'nin araştırmaya esas alan 196 nolu yayınından yararlanarak 1995 yılsonu için 1.294.600 milyar TL olarak hesaplanmıştır. 1995 yılında bankaların gayri nakdi kredilerinde artış hızı % 97.6 olup, nakdi kredilerinde artış % 121.2 altında kalmıştır. 1995 yıl sonu itibarıyla bankaların gayri nakdi kredilerinin nakit kredilere oranı % 74.2'ye gerilemiştir. Bir önceki yıl bu oran % 83.1 düzeyinde idi. 1995 yılında gayri nakdi kredilerde artış hızı, bir önceki yıla göre yavaşlamış, % 102.8'den % 97.6'ya gerilemiştir.

Gayri nakdi kredilerin banka grupları arasında dağılımı; % 22.4 kamusal sermayeli tica-

ret bankaları, % 71.0 özel sermayeli ticaret bankaları, % 3.6 yabancı bankalar ve % 3.0 kalkınma ve yatırım bankaları şeklindedir. Özel bankalarda gayri nakdi kredilerin görece olarak yüksekliği, bu bankalarda riski artırmaktadır. Gerçekten özel sermayeli ticaret bankalarında 1995 sonu itibarıyla gayri nakdi kredilerin tutarı nakdi kredi tutarından fazladır. Yabancı bankaların da bankaların nakdi krediler içinde payının % 1.9 dolayında olmasına karşılık, gayri nakdi kredilerde paylarının 3.6'ya yükselmesi dikkati çekmektedir. Ülkemizde özel bankalar daha çok nakdi olmayan kredilere yönelerek kârlarını artırma yolunu izlemektedir.

1995 yılında gayri nakdi krediler içinde özel sermayeli ticaret bankalarının payı % 64.7 den % 71.0'e yükselirken, kamusal sermayeli bankaların payı % 23.1'den hafifçe % 22.4'e, yabancı sermayeli bankaların payı % 5.8'den % 3.6'ya, kalkınma ve yatırım bankalarının payı da % 6.4'den % 3.0'e gerilemiştir. Yabancı sermayeli bankaların payının gerilemesinde iki yabancı sermayeli bankanın ulusal sermayeli banka şekline dönüşmesinde etkili olmuştur.

D — Bankaların Döviz Pozisyonları

İzlenen faiz ve döviz kuru politikaları bankaların döviz pozisyonlarını etkilemektedir. Özellikle 1990 yılından sonra TL plasmanların getirilmesinin, yabancı para ile borçlanma maliyetinin (kur farkı + yabancı para faizi) çok üstünde oluşu, bankacılık sektörüne faiz arbitrajı olanağı yaratmış ve 1993 yılı sonuna değin bankaların döviz pozisyon açıkları, «Tablo XVIII»de izlenebileceği gibi büyümüş ve anılan yılda 5.045 milyar USD'ye değin yükselmiştir.

T A B L O XVIII
Sektör Döviz Pozisyonu (Milyon Dolar)

| | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 |
|-------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|-------------|---------------|
| Kamu Bankaları | -692 | -576 | -636 | -619 | 105 | -300 |
| Özel Bankalar | -904 | -1063 | -2133 | -3714 | -712 | -2.500 |
| Yabancı Bankalar | -123 | -120 | -193 | -330 | -85 | -300 |
| Kalkınma ve Yatırım Bankaları | -91 | -89 | -194 | -381 | -168 | - |
| Toplam | -1810 | -1848 | -3156 | -5045 | -860 | -3.100 |

1994 yılında TL'nin reel devalüasyonu ve yurtdışından kaynak bulmanın zorlaşması, bankaları döviz pozisyon açıklarını kapatmaya zorlamış ve bankacılık sistemi 1994 yılı sonunda pozisyon açıklarını 860 milyon USD'ye deşin indirmişlerdir. Ancak 1995 yılında ekonomide kredi talebinin artması, TL plasman olanaklarının genişlemesi, TL'nin reel olarak değer kazanmasının yarattığı faiz arbitraj olanağı, bankacılık sektörünü yeniden açık pozisyonla çalışmaya özendirmiş ve 1995 yılı sonunda bankaların açık pozisyonu 3.1 milyar USD'e yükselmiştir.

E — Bankalarda Kâr ve Kârlılık

Tüm bankaların birleştirilmiş net dönem kârı (TCMB hariç, kalkınma ve yatırım bankaları dahil) 1995 yılında (zararlı bankaların dönem zararları ve dönem kârı üzerinden ödenecek vergiler indirildikten sonra) 104.798 milyar TL olmuştur. Toplam net kârın % 94.2'si, 98.667 milyar TL'si ticaret bankaları grubunca, ancak % 5.8'i 6.131 milyar TL'si kalkınma ve yatırım bankalarınınca sağlanmıştır. 1995 yılında bankacılık sektöründe söz konusu kârın oluşumu bir önceki yıla karşılaştırmalı olarak aşağıda «Tablo XIX»da verilmiştir.

1995 yılında tüm bankaların (TCMB hariç) kârları, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 227.8 oranında artmıştır. Bu düzey, 1980 sonrasında cari fiyatlarla gerçekleştirilen en yüksek kâr artış hızıdır. 1993 yılında toplam banka kârları cari fiyatlarla % 138.7 oranında arttıktan sonra, artış hızı 1994 yılında % 16.5'e düşmüştü. Banka kârları son yıllarda cari fiyatlarla, 1990'da % 101.8, 1991'de % 45.0, 1992'de % 108.3, 1993'de % 138.7, 1994'de % 16.5 ve 1995 yılında da % 227.8 oranlarında artış göstermiştir. Banka kârlarında 1980 sonrası reel olarak en hızlı artış 1995 yılında, en şiddetli düşüş ise 1994 yılında yaşanmıştır. Gerçekten 1995 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı, bir önceki yıla göre, TEFE baz alındığında

da, reel olarak % 73.9 oranında artmıştır. 1994 yılında ise reel olarak % 46.8 oranında azalmıştı.

Bankaların 1995 yılında kârlarının cari fiyatlarla % 227.8 oranında artması, bankaların kârlılık oranlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bankaların Net Kâr/özkaynak (Öz Sermaye) oranı, bir önceki yıla göre, yıl sonu özkaynak tutarına göre, % 25.7'den % 41.7'ye, ortalama özkaynak tutarına göre de % 33.2'den % 55.8'e yüksel-

TABLO XIX
Bankaların Toplu Gellir Tablosu
(1994/1995) – (Milyar TL)

| | <u>1994</u> | <u>1995</u> |
|---|----------------|----------------|
| Faiz Gellirleri (+) | 525.344 | 900.355 |
| Faiz Giderleri (—) | <u>350.574</u> | <u>641.790</u> |
| Net Faiz Gelliri | 174.770 | 258.565 |
| Takipteki Alacaklar Karş. (—) | 12.064 | 13.240 |
| Faiz Dışı Gellirler (+) | | |
| Kredilerden Alınan Komisyon ve Ücretler | 9.260 | 16.177 |
| Bankacılık Hizmetleri | 15.064 | 25.541 |
| Kambiyo Gellirleri (Net) | —71.508 | —45.110 |
| Sermaye Piyasası İşlem Gellirleri (Net) | 15.056 | 61.289 |
| İştirak ve Kuruluşlardan Alınan Kâr Payları | 2.487 | 6.444 |
| Diğer Faiz Dışı Gellirler | <u>20.451</u> | <u>29.168</u> |
| Faiz Dışı Gellirler Topl. | —9.190 | 93.509 |
| Faiz Dışı Giderler (—) | | |
| Personel Giderleri | 43.941 | 84.501 |
| Kıdem Tazminatı Karşılıkları | 1.495 | 3.088 |
| Diğer Karşılıklar | 10.466 | 19.660 |
| Verilen Komisyon ve Ücretler | 3.251 | 7.516 |
| Vergi ve Harçlar | 12.844 | 14.442 |
| Kira Giderleri | 2.393 | 5.236 |
| Amortismanlar | 4.474 | 10.345 |
| Diğer Giderler | <u>30.957</u> | <u>55.052</u> |
| Faiz Dışı Giderler Topl. | 109.821 | 199.840 |
| Vergi Öncesi Kâr | <u>43.695</u> | <u>138.994</u> |
| Vergi Karşılığı (—) | <u>11.723</u> | <u>34.196</u> |
| Net Kâr | <u>31.972</u> | <u>104.798</u> |

miştir. Bankalar son yıllarda en yüksek özkaynak kârlılığına 1995 yılında ulaşmışlardır. 1989—1995 yılları arasında bankaların Net kâr/Ortalama Özkaynak oranı, en düşük 1991 ve en yüksek 1995 yılı olmak üzere % 32.8 ile % 55.8 oranında değişmiştir. Bankalarda özkaynak kârlılığının oldukça geniş bir aralık içinde değişmesi de banka kârlarının düzenli bir gelişme göstermediğini ortaya koymaktadır.

Bankalarda özkaynak kârlılığı düzensiz olduğu gibi, ortalama olarak genelde yüksek de değildir. Bankalararası rekabetin artması, bankaların yeni hizmet ve kredi türleri geliştirmede çok başarılı olamamaları, kaynak maliyetinin artması, mevduat ve diğer kaynaklar üzerindeki yükler, yeniden değerlendirme sonucu banka özkaynaklarının hesaben artması, donuk krediler sorunu ve yönetim hataları; öz sermaye kârlılığını olumsuz yönde etkileyen etmenler olarak belirtilebilir.

1995 yılında da bankalarda kârlılık oranları banka grupları itibarıyla farklıdır. 1995 yılında da en yüksek özkaynak kârlılık oranı yabancı sermayeli ticaret bankalarındadır. 6.763 milyar TL net kâr sağlayan söz konusu bankalarda özkaynak kârlılık oranı (Net kâr/Ortalama Özkaynak oranı) % 98.0'dir. Özkaynak kârlılığı açısından ticaret bankaları grubunda yabancı sermayeli yabancı bankalarını, % 76.8 kârlılık oranı ile 1995 yılında 89.755 milyar TL net kâr sağlayan özel sermayeli bankalar, % 4.0 kârlılık oranı ile de 1995 yılında toplam kârları 2.149 milyar TL düzeyinde kalan kamusal sermayeli bankalar izlemektedir.

Yabancı sermayeli ticaret bankaları 1995 yılında da en kârlı bankalar grubunu oluşturmalarına karşın söz konusu bankaların özkaynak kârlılık oranı % 172.4'den % 98.0'e gerilemiştir. Özkaynak kârlılığı, bir önceki yıla göre, özel sermayeli bankalarda % 54.7'den % 76.8'e, kamusal sermayeli bankalarda da eksi % 4.5'den artı % 4.0'e yükselmiştir.

Banka grupları itibarıyla de kârlılık oranları düzenli değildir. 1989—1995 döneminde öz-

kaynak kârlılığı yabancı ticaret bankalarında en düşük 1990 ve en yüksek 1994 olmak üzere % 39.4 ile % 172.4 arasında değişirken; özel sermayeli bankalarda yine en düşük 1990 en yüksek 1995 yılları olmak üzere % 39.8 ile % 76.8 arasında dalgalanmıştır. Söz konusu dönemde özkaynak kârlılığı kamusal sermayeli bankalarda en düşük 1994 ve en yüksek 1993 yılları olmak üzere eksi % 4.5, ile artı % 56.0 arasında değişmiştir. Dalgalanmanın boyutu ticaret bankalarında özkaynak kârlılığının düzenli olmadığına ortaya koymaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda 1994 yılında eksi % 34.5'e değin düşen özkaynak kârlılığı, 1989—1995 döneminde en yüksek düzeyine % 58.1 olarak 1995 yılında ulaşmıştır. Bu bankalar grubunda özkaynak kârlılığı, kamusal sermayeli bankalarda 1994 yılında eksi % 75.6 iken, 1995 yılında inceleme döneminin en yüksek düzeyi olan % 59.3'e ulaşmıştır.

1995 yılında bankalar genelinde varlık kârlılığı (Net Dönem Kârı/Ortalama Varlık (Aktif) toplamı oranı), bir önceki yıla göre % 2.1'den % 3.4'e yükselmiştir. Bu düzey, 1989—1995 döneminde 1993 yılında ulaşılan % 3.6 oranındaki en yüksek varlık kârlılığının hemen ardında yer almaktadır. Varlık kârlılığı, bir önceki yıla göre ticaret bankaları grubunda % 2.5'den % 3.5'e, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise eksi % 1.7'den % 2.6'ya yükselmiştir.

Varlık kârlılığı bankalar itibarıyla farklıdır. Varlık kârlılığı da 1995 itibarıyla en yüksek % 8.1 olarak yabancı sermayeli ticaret bankalarında olup, bu bankalar grubunu % 5.7 kârlılık oranı ile özel sermayeli ticaret bankaları izlemekte, varlık kârlılığı kamusal sermayeli ticaret bankalarına binde 2.0'ye değin düşmektedir. Varlık kârlılığı, bir önceki yıla göre, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 12.8'den % 8.1'e gerilerken özel sermayeli ticaret bankalarında % 4.0'den % 5.7'ye yükselmiş, kamusal sermayeli ticaret bankalarında ise eksi binde 2.0'den artı binde 2.0'ye dönüşmüştür. Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında kârlılık, kamusal

sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının üstünde bulunmaktadır. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının dış ticareti, özellikle dışsatımı, yerel yönetimleri ve çok ortaklı şirketleri finanse eden ihtisas bankaları kimliğinde olmaları, bu bankalarda kârlılığın düşük düzeylerde oluşmasına neden olmaktadır.

Bankalar grupları itibarıyla faiz farkı (faiz marjı), alınan faiz ile verilen faiz arasındaki oransal fark da değişiktir. Faiz farkı 1995 yılında bankalar genelinde % 28.7 ticaret bankaları grubunda ortalama % 28.0'dır. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda mevduat ana kaynağı oluşturmadığından ve bu bankalar daha çok özkaynak veya özkaynak benzeri fonlarla çalıştıklarından, faiz farkı daha yüksek olmaktadır. 1995 yılında da bu grup bankalarda faiz farkı oranı % 44.8'dir.

1995 yılında ticaret bankaları grubunda faiz farkı oranı % 56.1 olarak en yüksek yabancı bankalar grubundadır. Özel sermayeli ulusal bankalarda faiz farkı oranı % 41.9, kamusal sermayeli bankalarda ise % 10.1'dir. Son yıllarda mevduatın daha çok kamusal sermayeli bankalara yönelmesi ve bu bankalarca verimli bir şekilde krediye dönüştürülebilmesi, faiz farkını söz konusu bankalarda daraltmaktadır.

Bankacılık sektörü genelinde faiz farkı (faiz marjı) da düzenli bir gelişme göstermemektedir. 1988 yılında bankalar genelinde faiz marjı % 21.9 iken, hızlı bir düşüşle 1989 yılında % 12.6'ya değin gerilemiş, 1993 yılında % 40.7 olarak inceleme döneminin en yüksek düzeyine yükselmiş, 1994 yılında önemli bir düşüşle % 33.3'e, 1995 yılında da % 28.7'ye gerilemiştir. 1995 yılında ticaret bankaları grubunda özel sermayeli ticaret bankalarının faiz marjı % 39.8'den % 41.9'a yükselirken; faiz marjı yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 67.3'den % 56.1'e gerilemiş, en dramatik düşüşü kamusal sermayeli bankalarda göstererek % 23.0'den % 10.1'e değin gerilemiştir. Faiz marjı kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise % 41.8'den % 44.8'e yükselmiştir.

Bankalarda «Faiz Gelirleri + Faiz Dışı Gelirler/Varlık Toplamı» şeklinde hesaplanan varlık devir hızı, 1995 yılında bir önceki yıla göre 0.257'den 0.242'ye gerilemiştir. Yukarıda açıklanan şekilde hesaplanan varlık devir hızı da banka grupları itibarıyla değişiktir. Ticaret bankaları grubunda varlık devir hızı yaklaşık 0.25 iken, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda 0.144'e değin gerilemektedir.

Ticaret bankaları grubunda 1995 yılında varlık devir hızı en yüksek olan bankalar kamusal sermayeli bankalardır. Varlık devir hızı kamusal sermayeli bankalarda 0.279 iken, yabancı sermayeli bankalarda 0.242 olmakta özel sermayeli ticaret bankalarında ise 0.229'a gerilemektedir. Kamusal sermayeli bankalarda varlık devir hızının yüksek olmasına karşın kârlılık oranlarının düşük oluşu, faiz marjının dar olmasından kaynaklanmaktadır.

1995 yılında bankacılık sektöründe toplam net kârın cari fiyatlarla % 227.8 reel olarak da % 73.9 gibi büyük oranlı artış göstermesinde temel etkenler şöyle özetlenebilir:

(i) 1994 yılında 10 banka önemli boyutta zarar etmişken, 1995 yılında zararlı banka sayısı 4'e inmiştir.

(ii) Banka kredileri 1995 yılında cari fiyatlarla bankacılık tarihimizin en hızlı artışını göstermiş, banka kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla % 82.1'den % 121.2'ye yükselmiştir.

(iii) 1995 yılında bankalar genelinde faiz marjının % 33.6'dan % 28.7'ye gerilemesine karşın, iş hacmindeki genişleme net faiz gelirinin bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 47.9 oranında artmasına olanak vermiştir.

(iv) Sermaye piyasası işlemleri net geliri bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 307.1 oranında artarak 61.289 milyar TL'ye yükselmiştir.

(v) Bankaların kambiyo zararları bir önceki yıla göre % 36.9 oranında azalarak 45.110 milyar TL'ye inmiştir.

(vi) Takipteki kredilerin kredilere oranı

1994 yılında % 4.1 düzeyinde iken, bu oran 1995 yılında % 2.8'e gerilemiştir.

(vii) Personel giderlerinin toplam varlıkla- ra oranı % 2.2'den hafifçe % 2.1'e düşmüştür.

1995 yılında banka kârları üzerinde olum- suz etki yapan etkenler ise, faiz marjının % 33.3'den % 28.7'ye gerilemesi ve varlık devir hi- zının hafifçe de olsa yavaşlamasıdır.

III. SONUÇ

Açıklanan banka bilanço ve gelir tabloları- na dayanılarak 1995 yılında bankacılık alanın- da gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1995 yılında ülkemizde faaliyette bulu- nan banka sayısı bir artarak 68'e, TCMB dahil 69'a yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankası türünde olan Ege Giyim Sanayicileri Yatırım Bank A.Ş. (EGS Bank) 1995 yılında faaliyete geçmiştir. 1995 yılında kurulan Takasbank A.Ş.'nin ise faaliyete geçmesi 1996 yılına sark- mıştır.

(ii) 1989 yılı sonrasında başlayan yurtiçi banka şube sayısında azalma eğilimi 1995 yılı- nda yön değiştirmiş, anılan banka şube sayısı % 2.2 oranında artarak 6221'e yükselmiştir. Buna karşın 1995 yılında ülkemizde faaliyette bulu- nan banka şube sayısı 1981 düzeyine dahi ula- şmamıştır.

(iii) 1995 yılında bankacılık sektöründe iş hacminin genişlemesi, bankaların 134 adet yeni şube açmaları, bankalarda çalışan sayısının bir önceki yıla göre % 4.1 oranında artarak 144.793'e yükselmesine yol açmıştır. Böylece 1990 yılından beri bankacılık sektöründe gözle- nen çalışan sayısında azalma eğilimi de 1995 yılında yön değiştirmiştir. Banka çalışanları arasında yüksek ve lisans üstü eğitim görmüş olanların sayısı ve oranı giderek artmaktadır. Yüksek ve lisans üstü eğitim görmüş olanların toplam banka çalışanlarına oranı % 32.2'ye yük- selmiştir. Söz konusu oran bir önceki yıl % 28.4 düzeyinde idi.

(iv) 1995 yılında bankacılık sektörünün (TCMB dışında) cari fiyatlara özkaynakları % 101.9, toplam varlıkları % 104.4, toplam mevdu-

atı (DTH'lar dahil) % 109.0, toplam kredileri % 121.2 ve toplam net kârları da % 227.8 oranında artmıştır. 1995 yılında bankacılık sektörü reel olarak bir önceki yıla göre büyümüştür. T. Ban- kalar Birliği'nin hesaplamalarına göre, bankacı- lık sektörünün, USD bazında, toplam varlıkları % 32.6 oranında artarak 68.4 milyar USD'e, top- lam mevduatı % 33.3 oranında artarak 44.0 mil- yar USD'e çıkmıştır. Toplam net kâr artışı, % 73.9 gibi çok yüksek düzeyde olmuştur. Bu geli- şmelere karşı bankacılık sektörü ancak 1993 düzeyine ulaşabilmiş; 1994 yılındaki gerilemeyi 1995 yılında giderebilmiştir.

(v) 1995 yılında toplam mevduat artış hızı cari fiyatlara bir önceki yıla göre yavaşlayarak % 134.0'den % 109.0'a gerilemiştir. 1995 sonu itibarıyla bankalarda toplam mevduat 2.664.936 milyar TL'li bir boyuta ulaşmıştır. 1995 yılında bankalarda TL mevduat cari fiyatlara % 105.1 oranında artarken, DTH'lar % 107.0 olarak TL mevduat artış hızına yakın bir artış göstermiş- tir. DTH hariç mevduatta artış hızı cari fiyatlara % 86.2'den % 111.1'e yükselirken DTH'larda ar- tış hızı % 207.3'den % 107.0'a gerilemiştir.

İzlenen kur ve faiz politikaları ile geleceğe ilişkin beklentiler, parasal birikimlerin TL mevdu- ata dönüşmesinde veya DTH'lara yönelmesinde, dolayısıyla bu iki grup mevduat artış hızlarında etkili olmaktadır. Bununla beraber son yıllarda DTH'larda artış hızı genelde TL mevduat artış hi- zının üstünde olmaktadır.

(vi) 1995 yılında DTH dışı mevduattan DTH'lardan daha hızlı artması sonucu, DTH'la- rın toplam mevduat içindeki payı hafifçe gerile- yerek % 51.8'den % 51.3'e inmiştir. 1995 yılı- nda DTH'ların TL mevduata oranı % 105.4 olmuş- tur. Toplam mevduatın yarısını aşkın bölümü- nün yabancı para cinsinden olması, bankalar- da kur riskini artırdığı gibi, ulusal ekonomi açı- sından da izlenecek para ve faiz politikasına ba- zı kısıtlamalar getirmektedir.

(vii) 1995 yılında bankalarda mevduatın

yapısı (kompozisyonu) da bir önceki yıla göre değişmiştir. Toplam mevduat içinde DTH'ların payı % 51.3 olurken, DTH dışında mevduatın mevduat türleri itibarıyla dağılımı da değişmiştir. 1995 yılında en hızlı artan mevduat türü bankalar mevduatı olmuştur. Bir önceki yıl ise bankalar mevduatı en yavaş artan mevduat türünü oluşturmuştur. 1995 yılında cari fiyatlarla bankalar mevduatı % 254.9 oranında artarken, artış hızları tasarruf mevduatında % 109.7, resmi kuruluşlar mevduatında % 92.6, ticari kuruluşlar mevduatında % 86.6, diğer mevduatta da % 78.1 olmuştur. Önceki yıllarda olduğu gibi 1995 yılında da en yavaş artan mevduat türü, % 49.3 oranında artışla mevduat sertifikasıdır. Türleri itibarıyla mevduat artış hızlarının farklı oluşu, bankalarda mevduatın bileşimini değiştirmiştir. Toplam mevduat içinde DTH'ların payı hafifçe % 51.8'den % 51.3'e, ticari kuruluşlar mevduatın payı % 8.5'den % 7.6'ya, diğer mevduatın payı % 8.3'den % 7.0'a, resmi kuruluşlar mevduatının payı % 1.5'den % 1.4'e gerilerken, bankalar mevduatının payı % 3.9'dan % 6.7'ye yükselmiştir. Tasarruf mevduatının payı ise her iki yılda sırasıyla % 25.6 ve % 25.7 olarak hemen hemen değişme göstermemiştir. DTH dışında da mevduatın türler itibarıyla dağılımı değişmiş, bankalar mevduatının payı % 8.2'den % 13.8'e yükselirken, tasarruf mevduatının payı % 53.2'den % 52.8'e, ticari kuruluşlar mevduatın payı % 17.6'dan % 15.6'ya, diğer mevduatın payı % 17.2'den % 14.5'e, resmi kuruluşlar mevduatının payı % 3.1'den % 2.8'e, mevduat sertifikasının payı da binde 7'den binde 5'e gerilemiştir.

(viii) 1995 yılında mevduatın vade yapısı da, bir önceki yıla göre değişmiş, mevduatın daha kısa vadelerde yoğunlaşma eğilimi 1995 yılında da sürmüştür. 1995 yılında toplam mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 27.0'den % 25.2'ye gerilerken, vadeli mevduatın payı % 73.0'den % 74.8'e yükselmiştir. Mevduatın % 17.2'si bir ay vadeli, % 31.5'i üç ay vadeli, % 14.9'u altı ay vadeli, % 10.9'u da bir yıl vadeli mevduat şeklindedir. Vadeli mevduatın dağılımı da, % 23.0 bir ay vadeli mevduat, % 42.1 üç ay vadeli mevduat, % 19.9 altı ay vadeli mevduat, % 14.6 bir yıl vadeli mevduat şeklindedir. Tasar-

ruf mevduatında vadeli ve vadesiz mevduatın payları arasındaki fark daha da belirginleşmekte, vadeli mevduatın payı % 91.9'a kadar yükselirken vadesiz mevduatın payı % 8.1'e gerilemektedir.

(ix) 1994 yılında toplam banka kredileri, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 121.2 oranında artarak 1.743.686 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Anılan yıl ticaret bankaları kredilerinde artış hızı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 78.5'den % 124.4'e yükselirken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı, 1994 yılında % 112.6 iken, 1995 yılında % 97.8'e gerilemiştir. 1995 yılında ticaret bankalarının açmış olduğu krediler kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden daha hızlı artmış olduğundan, toplam kredilerin bu iki banka grubu arasındaki dağılımı bir ölçüde değişmiş; toplam krediler içinde ticaret (mevduat) bankalarının payı, bir önceki yıla göre % 87.7'den % 89.0'a yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 12.3'den % 11.0'a gerilemiştir.

(x) 1995 yılında banka kredilerinin ana gruplar itibarıyla sektörel dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, toplam banka kredileri içinde ihtisas kredilerinin payı hafifçe % 23.7'den % 25.3'e yükselirken, ihtisas dışı kredilerin payı da % 64.6'dan % 64.1'e, kalkınma ve yatırım kredilerinin payı ise (turizm kredileri hariç) % 11.7'den % 10.6'ya gerilemiştir.

1989 yılından itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri önceki yıllarda tutarlı olmak üzere bu gruba dahil edildiğinde, 1995 yılında ihtisas kredilerinin payı % 24.9 olmakta, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı ise % 11.0'e yükselmektedir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarım kredilerinin toplam krediler içindeki payı 15.2'den % 18.8'e mesleki kredilerin payı da % 1.9'dan % 2.7'ye yükselirken, konut kredilerinin payı % 5.8'den % 3.2'ye gerilemiştir. Turizm kredileri, denizcilik kredileri ve diğer ihtisas kredilerinin payı bindelerle ifade edilecek boyutta bulunmaktadır.

İhtisas kredileri dışında yer alan ihracat kredilerinin payı 1995 yılında % 20.5'den % 21.7'ye işletme kredilerinin payı % 24.5'den % 25.4'e yükselirken, yatırım kredilerinin payı % 4.5'den % 3.6'ya gerilemiştir. Kalkınma bankaları firmalara esas itibarıyla işletme, yatırım ve ihracat kredisi verdiklerinden, toplam banka kredileri içinde ihracat, işletme ve yatırım kredilerinin payı, gerçekte yukarıda verilen oranlardan daha yüksek düzeyde bulunmaktadır.

1995 yılında kredilerin vade dağılımında da kısa süreli banka kredilerinin payı artıp, ihtisas kredileri dışında % 82.0'den % 87.6'ya yükselirken, orta ve uzun süreli kredilerin payı % 18.0'den % 12.4'e gerilemiştir. Son yıllarda gerek toplam krediler gerek ticaret bankaları kredileri içinde orta ve uzun süreli kredilerin payında gözlenen belirgin bir şekilde düşme eğilimi 1995 yılında da sürmüştür.

1995 yılında bankaların vermiş olduğu gayri nakdi krediler, cari fiyatlarla % 97.6 oranında artarak 1.294,6 trilyon TL'lik bir boyuta ulaşmış buna karşın bankalarda Gayri Nakdi Krediler/Nakdi Krediler oranı da % 74.2'ye gerilemiştir.

(xi) Bankaların özkaynakları (TCMB hariç) 1995 yılında % 101.9 oranında artarak yıl sonunda 251.160 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bankalarda özkaynak artış hızı, cari fiyatlarla 1994 yılına göre hızlanmış % 83.1'den % 101.9'a yükselmiştir. 1995 yılında zararlı banka sayısının azalması banka özkaynaklarının artış hızının yükselmesinde etkili olmuştur.

1995 yılında bankalarda özkaynak artış hızlanmış olmakla beraber, özkaynak yapısı daha sağlıklı hale gelmiş, banka özkaynakları içinde yeniden değerlendirme değer artış fonunun payı % 35.6'dan % 36.6'ya yükselmiştir.

(xii) TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, 1995 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla dahi artış göstermemiş; 1994 yılında 12.322 milyar TL iken 1995 yılında da

12.249 milyar TL olmuştur. TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, ekonominin büyüme hızına ve politik etkenlere göre yıldan yıla büyük dalgalanmalar göstermektedir. TCMB'nin son yıllarda bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerde artış hızı artı % 122.6 ile % 30.3 azalış (eksi) arasında değişmiştir. Gerçekten TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1987 yılında % 122.6 oranında artış gösterdikten sonra, izleyen 1988 — 1994 döneminde yıllık artış hızı % 103.9 ile eksi % 30.3 arasında değişmiştir. Genişletici politikaların izlendiği yıllarda TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler hızlı artış gösterirken, 1991 ve 1994 gibi daha çok istikrara dönük para politikasının izlendiği yıllarda TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla dahi azalmış, 1995 yılında da reel olarak azalmakla beraber, cari fiyatlarla hemen hemen değişme göstermemiştir. TCMB, 1980 öncesinde bankalara daha çok kalkınmaya yönelik orta vadeli sınıai krediler açarken, 1989 yılı sonundan itibaren bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik kısa süreli reeskont penceresi açmış bulunmaktadır.

Son yıllarda TCMB'nin kredilerinin banka kaynakları içindeki payı düşme eğilimi göstermektedir. Gerçi bu eğilim 1992 ve 1993 yıllarında duraklama göstermişse de 1994 ve 1995 yıllarında daha da belirginleşmiştir. 1995 yıl sonu itibarıyla TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin toplam banka kaynakları içindeki payı binde 3'e düşmüştür. Bir önceki yıl bu pay binde 6 düzeyinde idi.

(xiii) Kamusal sermayeli bankaların gerek mevduat gerek kredi piyasalarında görece ağırlıkları 1995 yılında da sürmüş, toplam mevduat içindeki payları hafifçe % 43.9'dan % 43.3'e gerilerken, ticaret bankaları kredi hacmi içindeki payları % 43.4'den % 44.1'e yükselmiştir. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ile birlikte tüm kamusal sermayeli bankaların top-

lam krediler içindeki payı, 1995 yıl sonu itibariyle % 48.6 olmaktadır. Bir önceki yıl da kamusal sermayeli bankaların krediler içindeki payı % 48.5 düzeyinde idi.

Kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı, 1981 — 1982 banka-banker bunalımından sonra 1991 yılı dışında sürekli artış eğilimi göstererek 1992 yılında % 50.0 düzeyine yaklaştıktan sonra, 1993 yılında % 43.6'ya kadar gerilemiş, 1995 yılında da % 43.3 olmuştur. Kamusal sermayeli bankaların toplam banka kredileri içindeki payı 1990 sonrasında azalma göstererek, 1990 yılındaki % 53.2 düzeyinden 1993 yılında % 44.1'e kadar geriledikten sonra, 1995 yılında yeniden % 48.6'ya yükselmiştir.

(xiv) Türk bankacılık sisteminin oligopolistik yapısı sürmekle beraber, son yıllarda büyük olarak nitelendirilen özel ticaret bankalarının mevduat ve kredi piyasasında payları gerilerken, küçük ve orta çaplı özel bankaların paylarının artmakta olduğu gözlenmektedir. Ancak, 1994 yılında mali piyasalarda yaşanan bunalım ve güvensizlik mevduatın yeniden büyük bankalara yönelmesine yol açmıştır. Bunun sonucu beş büyük bankanın toplam mevduat içindeki payları % 52.8'e, ticaret bankaları krediler içindeki payları da % 56.2'ye yükselmiştir. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sermayeli banka sayısının 21 olmasına karşın, bu bankaların 1995 yılı sonu itibariyle toplam mevduatı içindeki payları % 2.7 ve toplam banka kredilerinde payları da % 2.1 düzeyindedir. Bir önceki yıl ise yabancı bankaların toplam mevduat ve toplam krediler içindeki payları % 1.9 dolayında idi. Yabancı bankaların toplam mevduat ve krediler içindeki paylarında gerileme, 1995 yılında durmuş gözükmektedir.

(xv) İzlenen kur ve faiz politikaları sonucu bankaların döviz yönetimindeki eğilimleri değişmiş, 1990 sonrasında bankalar teknik deyişle uzun pozisyondan kısa pozisyona geçmişlerdir. Daha açık bir deyişle, bankaların döviz borçları

ve yükümlülüklerinin tutarı döviz varlıklarını aşmış, bankalar dövizle borçlanarak sağladıkları fonların bir bölümünü TL olarak plase etmeye başlamışlardır. Bankaların kısa pozisyonda olmaları, döviz pozisyon açıklarının 1993 yılı sonunda 5.0 milyar USD'e yaklaşması olumsuz etkisini TL'nin reel olarak devalüe edildiği 1994 yılında göstermiş ve anılan yıl bankaların net kam-biyo zararları 73.036 milyar TL'ye kadar yükselmiştir. Bankalar 1994 yılında döviz pozisyon açıklarını büyük boyutta kapatmışlarsa da 1995 yılında pozisyon açıkları yeniden 3.0 milyar USD'e yükselmiştir.

(xvi) Bankaların birleştirilmiş net dönem kârları toplamı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 227.8 oranında, reel olarak % 73.9 oranında artmıştır. Banka kârları inceleme döneminde en dramatik azalışı 1994 yılında gösterdikten sonra, reel olarak en hızlı 1995 yılında artmıştır. Bununla beraber bankaların toplam kârları 1.9 milyar USD olarak ancak 1993 yılı düzeyine ulaşabilmiştir. İnceleme döneminde bankalar en hızlı kâr azalışı ile en hızlı kâr artışı birbirini izleyen 1994 ve 1995 yıllarında yaşamışlardır.

Banka kârlarında reel artış, bankaların kârlılık oranlarını da etkilemiştir. 1994 yılında bankaların öz sermaye kârlılık oranı, ortalama öz sermayeye göre % 33.2 ve yıl sonu öz sermaye tutarına göre de % 25.7 iken, bu oranlar 1995 yılında sırasıyla % 55.8 ve % 41.7'ye yükselmiştir. Ancak, banka kârlılık oranlarındaki değişime, banka grupları itibariyle farklı olmuş; yabancı sermayeli ticaret bankalarında kârlılık oranları düşerken diğer banka gruplarında belirgin bir şekilde yükselmiştir.

1995 yılı bankalar açısından 1994 yılına göre başarılı bir yıl olmuş, bankaların varlıkları, özkaynakları, mevduat ve kredileri reel olarak artış göstermiş, banka kârlarında artış hızı reel olarak en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bankalar 1994 yılındaki kayıplarını 1995 yılında kazanmışlardır.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (EYLÜL 1996)

| Ülkeler | GSYİH* | Tüketici Fiyatları* | Ücretler Kazançlar* | İşsizlik Oranı (%) (En Son) | Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay) | Cari İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay) | Faiz Oranları (%) | |
|------------|--------|---------------------|---------------------|--------------------------------|---|--|--------------------------------|----------|
| | | | | | | | Para Piyasası (Son 3 Aylık) | Bankalar |
| | | | | | | | | Kredi |
| A.B.D. | 2.7 | 3.0 | 2.6 | 5.7 | -170.2 | -144.7 | 5.25 | 8.25 |
| Almanya | 1.2 | 1.6 | 2.3 | 9.4 | 64.3 | -18.6 | 3.05 | 5.50 |
| Avustralya | 4.5 | 3.1 | 3.0 | 8.2 | -1.1 | -15.1 | 7.00 | 10.00 |
| Avusturya | 0.3 | 1.9 | 5.0 | 6.5 | -10.3 | -5.1 | 3.10 | 8.25 |
| Belçika | 0.4 | 1.9 | 1.2 | 14.9 | 13.7 | 12.4 | 3.01 | 7.00 |
| Danimarka | 0.8 | 2.3 | 4.2 | 10.4 | 6.1 | 2.2 | 3.25 | 6.00 |
| Fransa | 0.4 | 2.3 | 1.6 | 11.6 | 20.5 | 16.5 | 3.50 | 6.50 |
| Hollanda | 2.8 | 2.1 | 1.4 | 6.9 | 20.4 | 15.3 | 2.75 | 4.25 |
| İngiltere | 1.8 | 2.2 | 3.8 | 8.3 | -21.5 | -6.8 | 4.47 | 6.75 |
| İspanya | 1.9 | 3.7 | 4.2 | 22.7 | -22.6 | 8.9 | 7.20 | 9.25 |
| İsveç | 1.5 | 0.6 | 10.1 | 8.3 | 18.0 | 6.4 | 5.05 | 6.75 |
| İsviçre | -0.6 | 0.6 | 1.3 | 4.0 | 1.3 | 20.2 | 1.88 | 3.88 |
| İtalya | 1.5 | 3.4 | 3.9 | 12.0 | 33.2 | 25.3 | 8.63 | 10.75 |
| Japonya | 5.5 | 0.4 | 0.9 | 3.2 | 104.5 | 83.6 | 0.42 | 1.63 |
| Kanada | 0.6 | 1.2 | 1.0 | 9.8 | 25.0 | -2.3 | 3.87 | 5.75 |

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. **Kaynak:** The Economist, 7 Eylül 1996.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Euromoney tarafından
iki yıl üst üste
“Türkiye’nin en iyi bankası”
seçilen Türk bankası
hangisi?

A A G İ N R T



Türkiye’nin en iyi bankası hakkındaki görüşlerinizi bildirmek için 0 800 211 04 00 no’lu
ücretsiz telefon hattını arayabilirsiniz. Teşekkürler.

Denim

by

ordenim®



ORTA ANADOLU
TİCARET ve SANAYİ İŞLETMESİ TA.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No: 255 Kat 5, 80230 Harbiye - İstanbul
Tel: (0212) 296 28 08 (9 hat), Fax: (0212) 296 28 02

Fabrika: P.K. 31 Kayseri, Tel: (0352) 336 26 80, Telex: 49540, Fax: (0352) 336 26 85

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Ülke Riskimiz Yükseliyor

Bilindiği gibi çok uzun bir süreden beri Türkiye'nin gündeminden siyasi istikrarsızlıklar eksik olmamakta, siyasi istikrarsızlıklar ise ekonomik sorunlar nedeniyle çalkantılar geçiren mali piyasaların ve özellikle borsanın dalgalanmalarını arttırmaktadır. Son zamanlara kadar siyasi istikrarsızlıklarımız Ankara'daki olaylarla sınırlı kalmakta, erken seçimler, normal seçimler, yerel seçimler, parti kongreleri, parti birleşmeleri, değişen genel başkanlar, kolisyonların kurulması bozulması, hükümet kurma çalışmaları gibi gelişmeler borsanın bir aşağı bir yukarı hareket etmesini sağlamaktaydı. Ancak DYP - Refah koalisyonunun kurulmasından sonra, hükümet kurulunca istikrarsızlık sona erer beklentisinin suya düşmesi bir yana, iç siyasi huzursuzluklara bir de dış sorunlar eklenmeye başlamıştır.

Amerika'nın İran'la gergin olduğu bir dönemde Erbakan'ın İran gezisine çıkması, çekiç gücü sorunu, Suriye ile terör-su pazarlığına girilmesi, Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan olaylar, Yunanistan'da yaşanan gerginlikler üst üste gelmiş, batı dünyasının gözlerini Türkiye'ye çevirmesine yol açmıştır. Yaşanan bazı tatsız olayların ardında ABD başta olmak üzere batı ülkelerinin parmağı olması ve iktidarın büyük ortağının İslâm dünyasına yaklaşması ve İran gezisinde ısrar etmesine misilleme olarak bir gözdağı verme çabası bulunması muhtemeldir. Sebepler ne olursa olsun, siyasi istikrarsızlıkların ekonomik istikrarsızlarla birleşip, ülke riskimizi arttırdığı kuşkusuzdur. Böyle bir ortamda yabancı yatırımcıların İMKB'de yatırım yapmaları için fazla bir sebep bulunmamakta, hatta borsadaki ufak çıkışlardan faydalanarak portföy boşaltmaları ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Döviz fiyatlarının enflasyonun üzerinde bir artış trendine girmiş olması, 1997'den itibaren faiz gelirlerine vergi getirileceği endişesiyle faiz oranlarının tırmanmaya başlaması, yerli yatırımcılara da borsa dışında, daha cazip alternatifler sunmaktadır. Dolayısıyla,

koşullarda olumlu gelişmeler olmadığı takdirde, borsanın toparlanıp, sağlıklı bir gelişme göstermeye başlaması zor gözükmemektedir.

Bu olumsuz tabloya rağmen, borsada yaşanan ufak çaplı dalgalanmaların sonunda İMKB 100 indeksi Ağustos ayında % 1.84 oranında artış göstermiş ve 29 Ağustos 1996 Perşembe günü kapanış fiyatları itibarıyla 64.533.37 puana ulaşmıştır. Bu artışın önemli bir artış olmadığı ve küçük bir satış dalgasıyla geri alınabileceği ortadadır. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi indeksindeki artış oranı bir miktar daha fazla, % 3.96 olmuş ve yine 29 Ağustos 1996 Perşembe günü kapanış fiyatları itibarıyla dergimiz indeksi 183.969.42 puana yükselmiştir. İndeks kapsamındaki 40 hissenin 18'inin değeri artmış, 18'inin değeri düşmüş, Akçimento, Çimsa, Çukurova Elektrik ve Hektaş'ın fiyatları ise değişmemiştir. Görüldüğü gibi

TABLO 1
Ağustos Ayının En Başarılı Hisseleri

| Dergimiz İndeksinde | Verim (%) | Diğer | Verim (%) |
|---------------------|-----------|--------------|-----------|
| T. Şişe Cam | 42.47 | Aktaş El. | 49.23 |
| T. İş Bankası (B) | 39.78 | Anadolu Bira | 35.56 |
| Pınar Süt | 33.80 | Akal Tekstil | 27.06 |
| Anadolu Cam | 31.87 | Merko Gıda | 26.56 |
| Gübre Fab. | 29.82 | Aksu İplik | 26.39 |
| Brisa | 27.59 | Otokar | 22.54 |
| Good - Year | 21.05 | Ünye Çim. | 21.35 |
| Arçelik | 16.67 | Peg Profil | 21.15 |
| Bolu Çim | 13.25 | Aselsan | 16.67 |

TABLO 2
Ağustos Ayının En Başarısız Hisseleri

| Dergimiz İndeksinde | Verim (%) | Diğer | Verim (%) |
|---------------------|-----------|----------------|-----------|
| Oİmuksa | -26.81 | T.H.Y. | -30.38 |
| T.D.Döküm | -18.28 | Tukaş | -25.68 |
| Ege Bira | -16.13 | Medya Hol. | -19.23 |
| Dökaş | -14.29 | Net Hol. | -16.67 |
| Güney Bira | -12.33 | Milpa | -15.63 |
| Teletaş | -10.53 | Polylen | -13.89 |
| Kav | - 9.89 | Sabah Yay. | -13.70 |
| Migros | - 9.21 | Transtürk Hol. | -13.54 |
| Yapı Kredi B. | - 7.69 | Sifaş | -13.51 |

değeri artan ve azalan hisselerin sayısı dengede bulunmakta, hisselerin fiyatları, açıklanan 6 aylık bilançolarındaki performanslarına göre yönlenebilmektedir. Ağustos ayının en fazla değer kazanan hisseleri Tablo 1'de, en çok değer kaybeden hisseleri de Tablo 2'de sıralanmıştır. Her iki yönde de büyük dalgalanmalar olduğu bu tablolardan da anlaşılabilir. Geçtiğimiz aylarda, spekülasyon intibainı veren yüksek değer artışları yaşayan THY hisseleri Ağustos ayının en çok değer kaybına uğrayan hisseleri olmuş, Tablo 1'de yer alan hisseler de genelde 6 aylık bilanço sonuçları parlak şirketlerden çıkmışlardır. Tablolarda gözlenen ilginç bir durum, aynı sektörden Anadolu Bira'nın en çok değer kazanan, Ege Bira ve Güney Bira'nın ise en çok değer kaybeden hisseler arasında yer almalarıdır. Bu sene biracılık sektöründe «Refah» faktöründen kaynaklanan bir istikrarsızlık yaşanmaktadır.

Sermaye Artırımları

Ağustos ayında, sermaye artırımları azalarak devam etmiş, 7 şirket tarafından sermaye artırımı gerçekleştirilmiştir. Tablo 3'de Ağustos ayında gerçekleştirilen sermaye artırımları yer almaktadır. Artırımların çoğunlukla bedelsiz olduğu dikkat çekmektedir. Makine Takımında gözükken % 6 oranındaki bedelli artırım, gerçekte, kâr payına karşılık bedelsiz dağıtılan hisseleri temsil etmektedir. Sonuç olarak, nakit kârlılığı sermaye artırımını sadece Derimod ve Özfinans Factoring'te gerçekleştirmiştir. Tablodakilere ilave olarak, sermaye artırımını Haziran ayında yapmış olan Tümteks Tekstil de bedelsiz hisselerin dağıtımını Ağustos ayı içinde gerçekleştirmiştir.

TABLO 3
Ağustos Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

| Şirket | Eski Ser. | Bedelli | % | Bedelsiz | % | Yeni Ser. |
|-------------|-----------|---------|--------|-----------|--------|-----------|
| Banvit | 121.095 | - | - | 72.905 | 60.20 | 194.000 |
| Derimod | 25.000 | 50.000 | 200.00 | 50.000 | 200.00 | 125.000 |
| Eczacı Yapı | 1.000.000 | - | - | 1.000.000 | 100.00 | 1.000.000 |
| Egeplast | 150.000 | - | - | 150.000 | 100.00 | 300.000 |
| Makina Tak. | 746.753 | 44.805 | 6.00 | 29.870 | 4.00 | 821.428 |
| Özfin. Fac. | 75.000 | 225.000 | 300.00 | - | - | 300.000 |
| Tezsan | 150.000 | - | - | 36.000 | 24.00 | 186.000 |

Ağustos ayında yapılan tek kayıtlı sermaye tavanı artırımında da Petrol Ofisi'nin kayıtlı sermaye tavanı 3 trilyon liradan 20 trilyon liraya yükseltilmiş, bu şirkette yüksek oranlı bir sermaye artırımını beklentisi oluşmuştur.

Altı Aylık Bilanço Kârları

1996 yılı 6 aylık mali tablolarının borsaya iletilmesi ve kamuya açıklanması hemen hemen Ağustos ayının ortalarında tamamlanmış, yılbaşından bu yana örnek kütlemizi oluşturan 100 şirketten, THY haricinde kalan 99 tanesi için hesaplanan bazı kârlılık göstergeleri Tablo 4'de yer almıştır.

Tablo 4'ün ilk sütununda, şirketlerin 6 aylık net kâr rakamları görülmektedir. Tabloda yer alan şirketlerden ikisi, Metaş ve Tüpraş yılın ilk 6 ayını zararla kapatmışlardır. Bu şirketlerden Tüpraş'ın 1995 ve 1994 yıllarının aynı döneminde de zarar etmiş olduğunu belirtmekte yarar vardır. Geçen yıl 6 aylık kâr sıralamasında ilk sırayı almış olan Petkim, bu yıl da 6 ayda elde etmiş olduğu 11 trilyon 192 milyar 201 milyon lira kârı ilk sıraya yerleşmeyi başarmıştır. Petkim dışında, 3 trilyon liranın üzerinde dönem kârı elde eden diğer 5 şirket, Petrol Ofisi, Arçelik, Koç Holding, Tofaş Oto Fabrikaları ve Brisa şeklinde sıralanmışlardır. Geçen yıl ikinci sırayı almış olan Erdemir, bu sene sıralamada aşağılara düşmüştür.

Tablonun ikinci sütununda yer alan KBO (Kârdaki büyüme oranı) rakamları aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır.

$$KBO = \frac{KAR_{96} - KAR_{95}}{|KAR_{95}|} \times 100 \quad || : \text{Mutlak Değer}$$

Bu formüle uygun olarak, kârını artıran veya zararını azaltan ya da kâra dönüştüren şirketler için KBO değeri pozitif, kârını azaltan ya da zararı dönüştüren veya zararını artıran şirketler için KBO değeri negatif olmaktadır. Tablodaki şirketlerin 79'u pozitif, 20'si ise negatif KBO değerine sahiptirler. Negatif KBO değerine sahip 20 şirketten Tüpraş zararını artırmış, Metaş kârını zarara dönüştürmüş, diğer 18 şirket ise geçen senekinden daha düşük kâr elde etmişlerdir. Tablodaki şirketler için basit aritmetik ortalama şeklinde hesaplanan ortalama KBO değeri

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

| Aylar | 1988 | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 | 1996 |
|---------|---------|---------|----------|----------|----------|----------|----------|-----------|-----------|
| Ocak | 1711.69 | 714.75 | 6793.38 | 8224.39 | 12953.90 | 10382.15 | 46499.72 | 66641.02 | 121282.26 |
| Şubat | 1465.45 | 822.11 | 7402.13 | 10950.59 | 9572.27 | 14056.56 | 43685.74 | 72135.19 | 148672.55 |
| Mar | 1351.48 | 923.62 | 6957.24 | 9793.56 | 11006.98 | 13455.69 | 36336.97 | 94874.84 | 178248.67 |
| Nisan | 917.93 | 1009.89 | 7054.56 | 8614.38 | 10128.12 | 20399.46 | 37260.41 | 109201.43 | 174945.81 |
| Mayıs | 1005.71 | 1334.72 | 8438.48 | 7932.99 | 9067.92 | 21856.16 | 40688.45 | 112502.77 | 166514.22 |
| Haziran | 924.97 | 1745.24 | 7573.16 | 8275.36 | 12297.79 | 26303.88 | 52300.27 | 116528.07 | 193595.07 |
| Temmuz | 927.28 | 1554.78 | 10664.47 | 7533.47 | 11754.44 | 24501.68 | 59216.98 | 128087.60 | 176955.20 |
| Ağustos | 816.29 | 1716.64 | 10166.14 | 7950.10 | 11314.53 | 27193.90 | 69147.24 | 110555.47 | 183969.42 |
| Eylül | 881.71 | 2673.32 | 10907.66 | 6913.80 | 10310.15 | 33729.97 | 68630.14 | 98538.52 | |
| Ekim | 734.01 | 3486.07 | 10596.87 | 6835.47 | 9077.97 | 34444.97 | 66413.15 | 114393.38 | |
| Kasım | 777.53 | 3241.70 | 6955.17 | 10214.39 | 9344.20 | 44519.48 | 74373.54 | 96196.98 | |
| Aralık | 722.21 | 4940.99 | 6750.24 | 11048.39 | 9744.28 | 51099.56 | 71525.29 | 96450.06 | |

% 180.88 olmakla birlikte, % 1000'in üzerinde kâr artışı sağlamış Vestel, Aktaş Elektrik ve Pınar Süt hariç tutulduğunda, ortalama KBO değeri % 113.68'e gerilemektedir. Geçen seneki ortalamaya göre düşük olan bu değer, son 12 aylık enflasyon oranıyla karşılaştırıldığında da çok yüksek bir reel artış gözükmemektedir. Yukarıda sayılan 3 şirketin dışında, Akçimento (% 924.30), Makine Takım (% 631.25), Otosan (% 498.34), Arçelik (% 363.13), Transtürk Holding (% 348.98), Sabah Yayıncılık (% 346.08), Anadolu Cam (% 337.39), Milpa (% 304.57) ve Kepez Elektrik (% 302.18) % 300'ün üzerinde kâr artışlarıyla dikkat çekmişler, Metaş (% -229.33), Tukaş (% -87.84), Olmuksa (% -86.46), Raks Elektronik (% -80.9), Kütahya Porselen (% -71.06), Polylen (% -68.64), Erdemir (% -62.02) ve İzdaş (% -50.72) ise en kötü performansı gösteren ve geçen seneki kârlarını zarara dönüştüren (Metaş) ya da % 50'nin altına düşüren şirketler olmuşlardır.

Tablo 4'ün üçüncü sütununda yer alan hisse başına kâr (HBK) rakamları, ilk sütundaki kâr rakamlarının hisse senedi sayılarına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Hesapların Temmuz ayı sonunda yapılmış olması nedeniyle, bilanço tarihi olan 30 Haziran'la Temmuz sonu arasında yapılan sermaye artırımları, hisse senedi sayılarının belirlenmesinde dikkate alınmıştır. Tablodaki 99 şirket için hesaplanan basit aritmetik ortalama HBK değeri 1583.63 TL olmakla beraber, hisse başına 10.000 liranın üzerinde kâr elde eden Aktaş ve Usaş hariç tutulduğunda ortalama HBK değeri 805.70 liraya gerilemektedir. Bu değer geçen yılki değer in altında kalmaktadır. Elde edilen sonuç, ortalama KBO oranının düşüklüğüyle uyum göstermektedir. Sermaye artırımları sonucu hisse senedi sayılarındaki artış oranı, kârlardaki artış oranının üzerinde olmuştur. Bu olumsuzluklara rağmen, Aktaş ve Usaş dışında, Kepez Elektrik (7983.68 TL), Çukurova Elektrik (5670.35 TL), Petkim (3730.73), God-Year (3316.89 TL), Çemtaş (3300.28 TL), Kordsa (3091.80 TL), Brisa (2869.38 TL), Otosan (2758.93 TL) ve Erciyas Bira (2540.79 TL), 2.500 liranın üzerinde hisse başına kâr elde eden başarılı şirketler olmuşlardır.

Tablonun son sütununda yer alan FK (Fiyat/Kazanç oranı) değerleri, «31 Temmuz 1996 Çarşamba» gününe ait kapanış fiyatlarının, yukarıdaki HKB değerlerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. 99 şirket için hesaplanan basit ortalama FK değeri 19.27 olmakla beraber, 60'ın üzerinde FK değerine sahip Ege Bira, Enka Holding, İzdaş, Migros, Olmuksa, Raks Elektronik ve Tukaş hariç tutulacak olursa ortalama FK değeri de 13.78 olmaktadır. Bu değer geçen sene aynı dönemde hesaplanmış olan 25.01'e göre oldukça düşük olup, fiyatların bir hayli düşük olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Düşük FK değerine sahip hisselerin değer kazanma potansiyelinin yüksek olduğu varsayımıyla, 7'nin altında FK değerine sahip Akal Tekstil, Aksu İplik, Aktaş Elektrik, Anadolu Cam, Finas Finansal Kiralama, Hürriyet Gazetecilik, Kartonsan, Otokar, Usaş ve Viking Kâğıt en cazip hisseler olarak göze çarpılmaktadırlar.

TABLO 4
Şirketlerin Kârlılık Göstergeleri

| ŞİRKET | KÂR (Milyon TL) | KBO (%) | HBK | FK |
|-------------|-----------------|---------|----------|--------|
| AKAL TEKS. | 5.904.91 | 161.14 | 656.96 | 6.47 |
| AKÇİMENTO | 8.016.18 | 924.30 | 394.55 | 15.46 |
| AKSU İPLİK | 484.109 | 121.55 | 558.76 | 6.44 |
| AKTAŞ ELEK. | 1.222.945 | 2614.40 | 61147.25 | 5.32 |
| ALARKO SAN. | 524.081 | 62.01 | 873.47 | 14.02 |
| ANA. BİRA | 337.661 | 206.24 | 567.50 | 7.93 |
| ANADOLU CAM | 366.729 | 337.39 | 378.46 | 6.01 |
| ARÇELİK | 3.479.656 | 363.13 | 515.50 | 12.80 |
| ASELSAN | 596.614 | 81.34 | 410.89 | 8.03 |
| AYGAZ | 1.825.203 | 180.96 | 730.08 | 11.37 |
| BAĞFAŞ | 324.531 | 6.62 | 1622.66 | 11.25 |
| BOLU ÇİM. | 411.507 | 186.37 | 276.08 | 7.52 |
| BORUSAN | 579.867 | 0.37 | 644.30 | 10.40 |
| BOSSA | 1.135.459 | 75.28 | 630.81 | 9.67 |
| BRİSA | 3.050.511 | 223.62 | 2869.38 | 10.11 |
| ÇBS BOYA | 64.302 | -2.67 | 123.66 | 16.78 |
| ÇELİK HALAT | 158.342 | 219.07 | 293.77 | 11.91 |
| ÇEMTAŞ | 190.096 | 59.95 | 3300.28 | 7.12 |
| ÇİMSA | 240.869 | -37.89 | 171.56 | 42.55 |
| ÇUKUROVA E. | 2.835.174 | 280.00 | 5670.35 | 11.82 |
| DARDANEL | 138.234 | 24.02 | 139.35 | 14.89 |
| DENİZLİ C. | 45.118 | -47.36 | 155.58 | 24.10 |
| DEVA HOLD. | 270.433 | 49.26 | 180.29 | 12.20 |
| DÖKTAŞ | 127.520 | -10.21 | 265.67 | 21.08 |
| ECZ. İLAÇ | 558.849 | 250.16 | 183.49 | 18.26 |
| ECZ. YAPI | 508.993 | 27.11 | 508.99 | 11.40 |
| ECZ. YAT. | 169.308 | 34.73 | 423.27 | 14.41 |
| EGE BİRA | 614.346 | -10.19 | 389.69 | 79.55 |
| EGE GÜBRE | 49.095 | -5.51 | 227.29 | 18.70 |
| EGEPLAST | 393.577 | 120.58 | 1311.92 | 12.20 |
| ENKA HOLD. | 94.553 | 196.00 | 315.18 | 80.91 |
| ERC. BİRA | 1.905.593 | 199.27 | 2540.79 | 17.32 |
| EREĞLİ D.Ç. | 2.437.830 | -62.02 | 384.76 | 19.75 |
| ESEM SPOR | 351.536 | 52.21 | 585.89 | 10.41 |
| FİNANS F.K. | 309.393 | 117.65 | 515.66 | 3.98 |
| FRİGO PAK | 26.072 | -20.20 | 108.63 | 29.00 |
| GENTAŞ | 188.257 | 108.63 | 419.02 | 10.38 |
| GOOD - YEAR | 1.771.636 | 265.70 | 3316.89 | 8.59 |
| GÜBRE FAB. | 92.154 | 292.33 | 159.99 | 35.63 |
| GÜNEY BİRA | 307.358 | 97.98 | 637.24 | 28.64 |
| HEKTAŞ | 493.307 | 83.88 | 531.58 | 8.18 |
| HÜRRİYET G. | 1.323.765 | 104.41 | 670.36 | 5.00 |
| İHLAS HOL. | 623.865 | 214.49 | 333.24 | 36.01 |
| İNTEMA | 41.833 | 71.10 | 86.08 | 31.95 |
| İST. M.P. | 259.052 | 54.71 | 1252.00 | 9.58 |
| İZMİR D.Ç. | 50.200 | -50.72 | 6.05 | 122.35 |
| İZOCAM | 137.662 | 48.14 | 305.92 | 18.31 |
| KARTONSAN | 1.611.439 | 77.22 | 994.72 | 6.43 |
| KAV | 375.405 | 268.27 | 160.43 | 14.18 |

| ŞİRKET | KÂR (Milyon TL) | KBO (%) | HBK | FK |
|-----------------|-----------------|---------------|----------------|--------------|
| KEPEZ ELEK. | 958.041 | 302.18 | 7983.68 | 9.02 |
| KEREVİTAŞ | 140.413 | 37.21 | 300.73 | 13.63 |
| KOÇ. HOL. | 3.246.267 | 102.99 | 541.04 | 30.96 |
| KOÇ YAT. | 279.427 | 105.63 | 341.18 | 36.64 |
| KONYA ÇİM. | 95.313 | 154.78 | 234.69 | 40.90 |
| KORDSA | 1.314.786 | 122.09 | 3091.80 | 7.92 |
| KUTAHYA P. | 48.975 | -71.06 | 56.68 | 41.90 |
| MAKİNA T. | 89.797 | 631.25 | 120.25 | 11.43 |
| MARDİN ÇİM. | 150.104 | -41.33 | 521.19 | 8.06 |
| MARSHALL | 439.055 | 153.58 | 608.45 | 9.70 |
| MERKO GIDA | 210.414 | 229.69 | 257.86 | 12.41 |
| METAŞ | -30.823 | -229.33 | -43.72 | -65.19 |
| MİGROS | 558.194 | 84.86 | 1033.69 | 73.52 |
| MİLPA | 227.982 | 304.57 | 219.89 | 7.28 |
| MUTLU AKÜ | 257.369 | 27.64 | 285.97 | 17.13 |
| NERGİS HOL. | 426.654 | 1.58 | 426.65 | 7.15 |
| NETAŞ | 2.021.598 | 16.48 | 1620.65 | 10.80 |
| NET HOL. | 446.348 | 276.64 | 255.06 | 10.59 |
| NET TURİZM | 402.315 | 217.72 | 1458.72 | 17.82 |
| OLMUKSA | 32.350 | -86.46 | 127.31 | 92.29 |
| OTOKAR | 292.289 | 70.59 | 1043.89 | 6.80 |
| OTOSAN | 3.641.787 | 498.34 | 2758.93 | 9.24 |
| PEG PROF. | 634.715 | 54.27 | 261.20 | 19.91 |
| PETKİM | 11.192.201 | 7.35 | 3730.73 | 9.92 |
| PETROL OF. | 3.981.756 | 115.59 | 1580.06 | 16.77 |
| PINAR ET | 71.719 | 102.42 | 478.13 | 20.08 |
| PINAR SÜT | 199.900 | 1537.05 | 914.04 | 7.77 |
| POLYLEN | 31.975 | -68.64 | 66.61 | 27.02 |
| RAKS ELEKTRK. | 90.257 | -80.96 | 348.21 | 61.03 |
| SABAH YAY. | 703.372 | 346.08 | 235.24 | 7.76 |
| SARKUYSAN | 816.024 | 77.32 | 719.60 | 7.78 |
| SİFAŞ | 121.914 | -41.79 | 162.55 | 11.38 |
| SÖKTAŞ | 197.976 | 76.11 | 412.45 | 10.30 |
| TELETAŞ | 401.789 | 101.87 | 401.77 | 14.19 |
| TİRE KUT. | 279.687 | -25.75 | 288.99 | 11.25 |
| TOF. OTO FAB. | 3.065.134 | 75.65 | 364.90 | 9.18 |
| TRAKYA CAM | 1.433.348 | 40.41 | 183.76 | 23.94 |
| TRANSTÜRK H. | 38.819 | 348.98 | 32.48 | 29.55 |
| TUKAŞ | 13.961 | -87.84 | 28.20 | 131.19 |
| TURÇAS | 1.582.293 | 261.78 | 779.44 | 7.18 |
| TÜMTEKS | 68.609 | -36.54 | 124.74 | 19.44 |
| TÜPRAŞ | -3.901.053 | -28.66 | -834.99 | -16.77 |
| T.D. DÖKÜM | 190.237 | 15.69 | 126.82 | 36.66 |
| T.H.Y. | Veri Yok | Veri Yok | Veri Yok | Veri Yok |
| T. SİEMENS | 1.139.102 | 57.63 | 2260.12 | 10.51 |
| T. ŞİŞE CAM | 1.640.545 | 152.66 | 292.95 | 24.92 |
| USAŞ | 873.975 | 192.93 | 17479.50 | 6.29 |
| ÜNYE ÇİM. | 213.159 | 65.68 | 266.35 | 8.35 |
| VESTEL | 725.944 | 2842.26 | 1296.69 | 11.57 |
| VİKİNG K. | 220.815 | 106.60 | 1840.13 | 6.25 |
| YASAŞ | 242.314 | 174.64 | 747.88 | 8.42 |
| ORTALAMA | | 180.88 | 1583.63 | 19.27 |

| Sıra No. | Kuruluşun Adı | Kayıtlı Sermaye (Milyon TL) | Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL) | Takvim Yılı Kâr (Net) | | | Değiştirilen Kâr Payı (%) | | | Piyasa Fiyatı (TL) | | | |
|----------|---------------------|-----------------------------|--|-----------------------|-------------|-------------|---------------------------|-------|--------|--------------------|--------------|-------------|--------------|
| | | | | 1993 | 1994 | 1995 | 1993 | 1994 | 1995 | Ağustos 1995 | Haziran 1996 | Temmuz 1996 | Ağustos 1996 |
| | | | | (Milyon TL) | (Milyon TL) | (Milyon TL) | (Net) | (Net) | (Net) | | | | |
| 1 | AÇİMENTO | 2.500.000 | 2.031.750 | 131.034 | 442.416 | 288.014 | 75 | 285 | 89 | 18.500 | 7.400 | 8.100 | 8.100 |
| 2 | ANADOLU CAM | 8.000.000 | 969.000 | 44.731 | 161.847 | 153.595 | 25 | 60 | 39 | 5.100 | 2.550 | 2.275 | 3.000 |
| 3 | ARÇELİK | 8.000.000 | 6.750.000 | 1.118.954 | 1.107.368 | 3.010.177 | 100 | 26 | 35 | 7.500 | 6.600 | 6.600 | 7.700 |
| 4 | BAGFAŞ | 2.000.000 | 200.000 | 192.442 | 445.728 | 300.947 | 60 | 120 | 100 | 22.200 | 22.250 | 18.250 | 17.250 |
| 5 | BOLU ÇİMENTO | 3.000.000 | 2.469.190,711 | 52.219 | 201.300 | 554.630 | 13,25 | 27,80 | 31,44 | 2.500 | 2.325 | 2.075 | 2.350 |
| 6 | BRISA | 1.063.125 | 1.063.125 | 197.251 | 750.626 | 2.469.222 | 82 | 33 | 110 | 15.500 | 33.000 | 29.000 | 37.000 |
| 7 | ÇELİK HALAT | 1.000.000 | 539.000 | 18.606 | 39.071 | 108.668 | 30 | 20,30 | 27 | 6.700 | 3.900 | 3.500 | 3.800 |
| 8 | ÇİMSA | 1.200.000 | 1.404.000 | 245.957 | 614.748 | 670.378 | 220 | 740 | 115 | 28.000 | 47.000 | 7.300 | 7.300 |
| 9 | ÇUKUROVA ELEKTRİK | - | 500.000 | 590.165 | 8.738 | 538.409 | 120 | 10 | 130 | 19.750 | 66.000 | 67.000 | 67.000 |
| 10 | DÖKTAŞ | 1.000.000 | 480.000 | 124.386 | 221.282 | 273.144 | 90 | 60 | 62,50 | 10.250 | 8.700 | 5.600 | 4.800 |
| 11 | ECZACIBAŞI YATIRIM | 250.000 | 400.000 | 44.543 | 60.339 | 132.597 | 25 | 50 | - | 8.300 | 11.000 | 6.100 | 6.200 |
| 12 | EGE BİRACILIK | 3.150.000 | 1.578.512 | 383.388 | 1.149.526 | 1.217.144 | 100 | 100 | - | 44.500 | 37.500 | 31.000 | 26.000 |
| 13 | EGE GÜBRE | 500.000 | 216.000 | 37.198 | 125.783 | 97.480 | 50 | 200 | 37 | 8.000 | 4.500 | 4.250 | 4.400 |
| 14 | EREGÜLÜ DEMİR ÇELİK | 20.000.000 | 6.536.000 | 421.849 | 2.234.669 | 8.786.278 | 9 | 24,66 | 65,28 | 6.800 | 9.100 | 7.800 | 7.700 |
| 15 | GOOD-YEAR | 1.500.000 | 534.125 | 271.504 | 795.566 | 1.855.422 | 120 | 125 | 300 | 19.250 | 33.500 | 28.500 | 34.500 |
| 16 | GÜBRE FABRİKALARI | 2.500.000 | 576.000 | 100.333 | 250.101 | 114.913 | 20 | 20 | 10 | 5.500 | 5.800 | 5.700 | 7.400 |
| 17 | GÜNEY BİRACILIK | 1.000.000 | 482.328 | 95.404 | 260.492 | 434.383 | 55 | 65 | 60 | 9.800 | 19.000 | 18.250 | 16.000 |
| 18 | HEKTAŞ | 2.000.000 | 928.000 | 17.693 | 14.610 | 499.190 | 16,85 | 5,23 | 89,23 | 7.600 | 4.400 | 4.350 | 4.350 |
| 19 | İZMİR DEMİR ÇELİK | 10.000.000 | 8.300.000 | 111.169 | 280.445 | 54.452 | 6,50 | 10,50 | - | 1.325 | 900 | 740 | 690 |
| 20 | İZOCAM | 450.000 | 450.000 | 113.750 | 156.338 | 220.972 | 75 | 50 | 40 | 8.000 | 7.000 | 5.800 | 5.500 |
| 21 | KARTONSAN | 2.700.000 | 1.620.000 | 186.437 | 673.242 | 2.030.810 | 60 | 120 | 130 | 20.500 | 7.200 | 6.400 | 8.100 |
| 22 | KAV | 3.000.000 | 2.340.000 | 1.400 | 148.850 | 151.776 | - | 130 | 65 | 27.500 | 37.000 | 2.275 | 2.050 |
| 23 | KOÇ HOLDİNG | 16.000.000 | 8.000.000 | 1.019.330 | 3.294.193 | 3.702.432 | 75 | 65 | 15 | 33.500 | 20.000 | 16.750 | 17.750 |
| 24 | KOÇ YATIRIM | 2.000.000 | 619.000 | 176.059 | 374.170 | 267.745 | 110 | 100 | 30 | 13.500 | 13.250 | 12.500 | 12.000 |
| 25 | KORDSA | 1.000.000 | 425.250 | 69.889 | 436.633 | 1.259.441 | 21,50 | 100 | 140 | 18.500 | 26.000 | 24.500 | 25.000 |
| 26 | MAKİNA TAKİM | 821.427,75 | 746.752,5 | 5.778 | 18.734 | 50.016 | - | 2 | 6 | 1.075 | 1.400 | 1.375 | 1.300 |
| 27 | MARSHALL | 1.250.000 | 725.000 | 95.732 | 275.484 | 328.128 | 55 | 75 | 30 | 5.200 | 7.100 | 5.800 | 6.500 |
| 28 | MİGROS | 1.000.000 | 540.000 | 82.728 | 395.144 | 716.101 | 210 | 220 | 40 | 54.000 | 72.000 | 76.000 | 69.000 |
| 29 | OLMLUKSA | 500.000 | 254.100 | 3.650 | 225.547 | 567.737 | - | 45 | 110 | 14.250 | 11.500 | 11.750 | 8.800 |
| 30 | OTOSAN | 2.500.000 | 1.320.000 | 743.845 | 397.840 | 2.807.218 | 400 | 25 | 100 | 14.000 | 28.000 | 25.500 | 24.250 |
| 31 | PETROL OFİSİ | 3.000.000 | 2.520.000 | 1.171.665 | 2.924.574 | 4.027.689 | 211,34 | 93,18 | 144,34 | 12.750 | 22.500 | 28.500 | 27.000 |
| 32 | PINAR SÜT | 656.100 | 118.700 | 68.734 | 9.367 | 105.016 | 136 | 10 | 120 | 16.750 | 7.800 | 7.100 | 9.500 |
| 33 | SARKIYSAN | 10.000.000 | 1.134.000 | 117.760 | 575.334 | 887.118 | 100 | 150 | 100 | 10.250 | 6.200 | 5.600 | 5.400 |
| 34 | TELETAŞ | 1.000.000 | 1.000.000 | (5.653) | (44.928) | 552.445 | - | - | 75 | 13.500 | 5.400 | 5.700 | 5.100 |
| 35 | TÜRK DEMİR DÖKÜM | 3.600.000 | 1.500.000 | 284.586 | 55.742 | 371.859 | 90 | 6,5 | 25 | 9.100 | 5.000 | 4.650 | 3.800 |
| 36 | TÜRK SİEMENS | 2.000.000 | 504.000 | 188.457 | 609.694 | 1.094.240 | 65 | 100 | 100 | 13.500 | 26.000 | 23.750 | 22.750 |
| 37 | T. İŞ BANKASI -B- | - | 30.000 | 2.516.752 | 5.529.664 | 12.038.043 | 108,93 | 60,22 | 114,29 | 33.000 | 89.000 | 93.000 | 130.000 |
| 38 | TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM | 10.000.000 | 5.600.000 | 209.587 | 427.866 | 1.312.890 | 10 | 17 | 50 | 10.100 | 8.500 | 7.300 | 10.000 |
| 39 | YAPI KREDİ B. | - | 25.778.600 | 66.041 | 2.869.293 | 16.225.432 | 27,80 | 60 | 20 | 2.500 | 2.325 | 1.950 | 1.800 |
| 40 | YASAŞ | 972.000 | 324.000 | 72.123 | 215.515 | 66.892 | 50 | 200 | 17 | 5.600 | 6.400 | 6.300 | 6.400 |

Görüşler

PROF. DR. ZAFER TUNCA

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

Gümrük Birliği Karşısında Türk Sanayinin Rekabet Gücü

Ülkelerin rekabet güçlerini ölçmek için değişik kriterler kullanılmaktadır. Bunlar ücretler, verimlilik, enerji maliyetleri, teknoloji, araştırma ve geliştirme, makro iktisat politikaları olarak sıralanabilir.

İşgücü Maliyetleri

Dünya işgücü piyasası ile ilgili veriler Türkiye'nin işgücü maliyetleri açısından avantajlı bir konumda olduğunu göstermektedir. 1994 yılı verilerine göre Türkiye'de saat başına ortalama ücret 4.2 \$ düzeyinde iken Güneydoğu Asya Ülkelerinde 5 – 7 \$ arasında değişmektedir. Avrupa Birliği içerisinde ise Yunanistan'da 7.5 \$, İspanya'da 12.7 \$ iken Almanya'da 27 \$'a kadar yükselmektedir (1). Bu durumda Türkiye AB karşısında ve hatta Güneydoğu Asya ülkeleri karşısında önemli bir avantaja sahip gözükmektedir.

Ücretler, işçiye ödenen net ücret ve diğer sosyal yardımlar olarak ikiye ayrılırsa, Türkiye'de ücret ödemeleri içinde önemli bir bölüm verimlilikle ilgili değildir. İşverenin işçi çalıştırmak için sarfettiği paranın ancak % 37.3'ü verimlilikle ilgili net ücret olup, geri kalan sosyal yardımlardır (2). Bu da verimlilik ile ücretler arasındaki dengeyi bozmaktadır. Ayrıca gerek işverenin, gerekse işçinin ücretler üzerinden devlete yaptıkları ödemeler oldukça yüksek düzeydedir. Bu ödemelerin azaltılması, Türkiye'nin düşük işgücü maliyetli yönündeki avantajını arttıracaktır.

(1) OECD Annual Report, 1995.

(2) TİSK: «Türkiye'nin Rekabet Gücü», TİSK Yayını, No: 15, s.44.

Verimlilik

İşgücü verimliliği açısından Türkiye avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Ülkemizde imalat sanayiinde gücü verimliliği AB ülkelerinin 1/6 – 1/7'si kadardır. 1992 yılı verilerine göre işgücünün verimliliği Türkiye'de yılda 4.408 dolar iken, Yunanistan'da 4.630 dolar, Portekiz'de 12.255 dolar, İngiltere'de 19.288 dolar, Almanya'da 27.340, Belçika'da ise 31.582 dolardır (3).

Hiç kuşkusuz yukarıda verilen değerler ortalamaları ifade ettiği için, büyük ve daha iyi organize olmuş işletmelerde emek verimliliğinin daha yüksek düzeylere çıktığını söylemek mümkündür. Sanayi kesiminde firma ölçeği büyüdükçe ve AB firmaları ile rekabet arttıkça verimlilikte de önemli artışlar beklenebilir.

Buna karşılık sermaye verimliliği açısından bir değerlendirme yapıldığında Türkiye'nin çok üst sıralarda olduğu söylenebilir. Türkiye'de sermaye nisbi olarak kıt, emek ise bol üretim faktörü olduğuna göre, sermayenin marjinal etkinliğinin yüksek olması doğaldır. Yatırılan her bir dolarlık sermayeye eklenen katma değer Türkiye'de 7.39 dolar iken AB ortalaması 4.74 dolardır (4). Sermaye verimliliği açısından, emek verimliliğinin aksine Türkiye'nin rekabet gücü yüksek görülmektedir.

Enerji Maliyetleri

Günümüzde kişi başına tüketilen enerji, bir gelişmişlik ölçüsü olarak kullanılmaktadır, kullanılan enerjinin miktarı ve fiyatı, aynı zamanda sanayi kesiminin rekabet edebilme gücünü de önemli ölçüde etkilemektedir. Konu ile ilgili veriler incelendiğinde, Türkiye'nin AB ülkeleri içinde elektriği en pahalı olan beşinci ülke olduğu görülmektedir (5). AB'de ortalama elektrik fiyatı kwh başına 0.066 \$ iken Türkiye'de 0.077 \$'dir. Elektrik enerjisi konusunda Türkiye'nin bir avantajı olmadığı anlaşılmaktadır. Enerji kullanımından alınan vergilerin azaltılması Türkiye'nin rekabet gücü üzerinde olumlu etki yapabilecektir. AB ülkelerinin birçoğunda elektrik enerjisi tüketiminden vergi alınmadığı halde, Türkiye'de % 13.9 vergi alınmaktadır. Fuel Oil'de ise AB ülkelerinde uygulanan vergi ortalaması % 17 iken, Türkiye'de % 39'dur (6).

Teknoloji ve Araştırma

Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulaması da ülkelerin rekabet gücü üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Bu yolla hem daha ucuz, hem daha kaliteli mal ve hizmet üretmek mümkün olabilmektedir. Türkiye, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin GSYİH'ya oranı olarak alt sıralarda yer almaktadır. Ar-ge faaliyetlerinin GSYİH'ya oranı AB ülkelerinde % 2, ABD'de % 2.8, Japonya'da % 3 iken, Türkiye'de bu oran % 0.5'tir (7). Bu açıdan Türkiye'nin rekabet gücü olumsuz etkilen-

(3) OECD Economic Outlook, June 1992, DPT Kalkınma Programları Temel Ekonomik Göstergeler, Ocak 1993.

(4) TİSK: «a.g.e.», s. 53.

(5) OECD: «Energy Prices and Taxes», First Quarter, 1995.

(6) OECD: «Aynı Kaynak».

(7) TMMOB Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Bülteni, Mayıs, 1994.

mehtedir. Bu durumdaki ülkeler için tek alternatif gelişmiş ülkelerdeki teknolojiyi taklit etmektir.

Günümüzde Güneydoğu Asya ve Pasifik ülkelerinin kusursuz taklit ve ucuz işgücü avantajını kullanarak yüksek gelişme hızı sağladıklarına şahit olmaktadır.

Makro İktisat Politikaları

Kanaatimce makro ekonomik politikalar doğrudan ve dolaylı etkileri ile Türkiye'nin rekabet gücü üzerinde en olumsuz etkiyi yapmaktadırlar. Bunlardan birincisi uygulanan kur politikasıdır. Ekonomik istikrarın sağlanabilmesi amacı ile kurlar çıpa olarak kullanılmakta, yani enflasyonu dizginlemek amacı ile Merkez Bankası'nın piyasada döviz alış satışları ile döviz kurlarındaki artışlar enflasyon oranının altında tutulmaktadır. Bu olayın doğal sonucu ihracatın engellenmesi, ithalatın teşvik edilmesidir. Böylelikle Türkiye'nin rekabet gücü son derece olumsuz etkilenmektedir. Son yıllarda artan dış ticaret açıklarında bu olayın önemli bir payı bulunmaktadır. Yüksek faiz, düşük kur politikası sonucunda ülkeye giren kısa vadeli sermaye, ülkenin döviz rezervlerinde artışa neden olmakta, ancak Türkiye çok yüksek maliyetle yabancı para kullanmaktadır. Yapılan hesaplara göre bu yolla DM veya \$ bazında % 30-40 dolayında gelir elde edilebilmektedir.

Türkiye'deki yüksek enflasyon nedeni ile, Türk firmaları 2-3 ay sonrası için fiyat vermekte zorlanmakta ve ihracat ürünlerinin fiyatları sürekli olarak artmaktadır. Bu fiyat artışlarının telafi edilmesi ancak döviz kurlarının enflasyon oranında artırılması ile mümkündür. Kısacası, Türk Lirasının aşırı değerlendirilmiş para görünümünde olması Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut verilere göre sırf bu nedenle 1995 yılında ihracat fiyatları ortalama % 13.6 oranında artmış bulunmaktadır (8).

Gümrük Birliği dolayısıyla ortaya çıkacak bir başka etki de sanayi ürünleri üzerinde gümrüklerin koruyucu etkisinin ortadan kalkması olacaktır. Gümrük Birliği öncesinde Türkiye'de gümrüklerin nominal koruma oranı % 10.22 idi. Gümrük Birliği'nden sonra bu oran AT ülkelerine karşı % 1.4'e, üçüncü ülkelere karşı da % 6.92'ye düşmektedir (9). Gümrüklerin koruyucu etkisinin ortadan kalkması da, döviz kurlarındaki artışın etkisi ile telafi edilebilir.

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılabilceği gibi, Türkiye'nin asıl problemi, enflasyon oranının çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Enflasyon finansman maliyetlerini de etkileyerek Türkiye'nin rekabet gücü üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. AB ülkelerinde reel faizler % 3-5 dolayında iken, Türkiye'de % 30 dolayındadır. Bu yüksek faizlerle Türk sanayiinin rekabet etmesi son derece güçleşmektedir.

Kamu kesiminin ağır borç yükü dolayısıyla ortaya çıkan finansman baskısı faizlerin düşmesini engellemektedir. Türkiye'de enflasyonun bu kadar yüksek düzeylerde seyretmesinde kamu kesiminin de önemli bir payı bulunmaktadır. Son

(8) ANKA Ekonomi Bülteni 29.3.1996, s. 7.

(9) TOGAN, S.; YILMAZ, A.; «Türkiye ve AB, Türkiye için Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru», TÜSİAD Yayını, 1995, s. 119-168.

yıllarda iç borç vadelerinin kısalması en önemli sorunu oluşturmaktadır. 1994 yılı verilerine göre Türkiye'nin iç borç stoğunun GSMH'ya oranı % 20, dış borç stoğunun GSMH'ya oranı ise % 50 dolayındadır (10). Diğer ülkelerle kıyaslandığında bu oranların çok yüksek olmadığı görülmektedir. Gerçekten toplam borç stoğunun GSMH'ya oranı Türkiye'de % 70 iken, AB ortalaması 1994 yılı için % 68.8'dir (11).

Biraz önce belirtildiği gibi, Türkiye'de asıl sorun vadelerin kısalığından doğmaktadır. İç borç stoğunun vade yapısı 1995 yılında 3-4 ay dolayında bulunmaktadır (12). Kamu kesiminin sürekli finansman ihtiyacı ve yüksek enflasyon faizleri yukarı itmekte ve finansman maliyetlerini arttırmaktadır.

Rekabet Gücü Yüksek Sektörler

İstanbul Sanayi Odası tarafından yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, büyük ve orta boy işletmelerin % 50'den fazlası AB firmaları ile rekabet edebilecek düzeydedir. Küçük işletmelerde bu oran % 30 dolayındadır. Türkiye'nin rekabet gücünün yeterli veya AB firmalarından daha yüksek olduğu sanayi dalları ise giyim, dokuma, gıda, kâğıt, metal eşya, petrol ürünleri, elektrikli ve elektriksiz makineler, lastik, plastik ve otomotiv sektörleri olarak, sıralanmaktadır (13).

Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri

Gümrük Birliği'nin Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacmini arttıracığı kesindir. AB ülkelerinin daha önce Türkiye'nin bazı sanayi ürünlerine uyguladığı kotaların kalkması Türkiye'nin ihracatı üzerinde olumlu etki yapacaktır. Ancak kısa vadede, ithalattaki artışın daha hızlı olması ve Türkiye dış ticaret açığının daha da artması beklenebilir.

Sanayi ürünleri ithalatından alınan gümrüklerin sıfırlanması ile birlikte kamu kesiminin yılda 3 milyar dolar dolayında bir kayıpla karşılaşacağı tahmin edilmektedir (14). Hiç kuşkusuz böyle bir kayıp kamu kesimi dengesini daha da bozucu bir etki yapacaktır. Türkiye ekonomisinde oldukça geniş bir kayıt dışı ekonomî bulunmaktadır. Bu kesimin çok acil olarak vergi kapsamına alınması problemin çözümüne önemli katkı yapacaktır.

Türkiye önümüzdeki beş yıllık dönemde yaklaşık 2.5 milyar ECU'luk bir kaynaktan yararlanacaktır. Ancak bu kaynak Yunanistan ve Japonya'ya verilene

(10) EĞİLMEZ, M.; «Hazine», Finansman Dünyası Yayınları, No: 3, İstanbul, 1996, s. 138.

(11) TÜSİAD, «Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Kamu Borçlanması», TÜSİAD Yayını, Ocak 1996, İstanbul, s. 62.

(12) EĞİLMEZ, M.; a.g.e., s. 106.

(13) İstanbul Sanayi Odası: «Gümrük Birliği'nin İmalat Sanayii Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Bu Sektörün Rekabet Gücü», İSO Yayını, Şubat 1995, s. 85-91. Bu çalışmada 1-19 kişi çalıştıran İşyerleri «Küçük», 100'den fazla kişi çalıştıran İşyerleri «Büyük», İşletme olarak tanımlanmaktadır.

(14) TÜSİAD; «Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif ve Öneriler», TÜSİAD, Yayını, Ocak 1996, İstanbul, s. 55.

kıyasla çok düşük düzeyde kalmakta ve Türkiye'nin Gümrük vergisi kaybından doğan bir yıllık açığını ancak karşılamaktadır (15).

AB'nin ortak dış ticaret politikası Türk dış ticaret rejimine de değişiklik getirecektir. Uygulanması gereken ortak dış ticaret politikası sonucunda Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türk kökenli Asya ülkeleri ile ilişkilerinin nasıl etkileneceği belirsizdir. Bu konularda bazı sıkıntıların ortaya çıkması beklenebilir.

Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye giren AB kökenli yabancı sermayeyi uyarması beklenmektedir. Türkiye'nin Orta - Doğu, Karadeniz ve Orta Asya ile olan bağlantıları, ortak yatırımlar ve bu pazarlara açılma açısından AB ülkeleri firmaları için cazip olabilir. Tam tersine Türkiye'nin AB ile oluşturduğu Gümrük Birliği, özellikle Japonya ve Uzak Doğu ülkelerinin AB piyasasında paylarını arttırmaları açısından uygun bir ortam yaratmaktadır. Söz konusu ülkelere son yıllarda Türkiye'ye giren sermaye artışı bu görüşü doğrulamaktadır.

Gümrük Birliği sonucunda Türk sanayii kendisini rekabetin daha yoğunlaştığı bir ortamda bulacaktır. Bu olayın etkisi ile Türk sanayiinin orta vadede bir yapı değişikliği içine girmesi beklenebilir. Dünya fiyatları ve kalitesi ile rekabet edebilen sanayi işletmeleri gelişirken, rekabet edemeyenler piyasadan çekilmek zorunda kalacak ve Türk sanayii, mukayeseli üstünlüklerin var olduğu alanlarda faaliyet gösterecektir. Hiç kuşkusuz bu durum verimlilik artışlarını, daha yüksek teknoloji kullanımını, optimum ölçekleri gerekli kılacaktır.

Rekabet artışının ikinci olumlu etkisi tüketicinin korunması açısından olacaktır. Türk tüketicisi belli standart ve kalitedeki malların tüketicisi olacak ve harcadığı her liranın kendisine daha fazla fayda sağladığını görecektir.

Rekabet, bazı üretim dallarında mevcut tekeli yapının ortadan kalkmasına neden olarak tüketicilere fiyat avantajı sağlayacaktır.

1980 yılından itibaren ithal ikamesi politikasını terkedip, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi amaçlayan dışa açık ekonomi politikaları sonucu, 15 yıl içerisinde Türkiye ihracatını 7.9 milyar dolardan 1995 yılında 21.6 milyar dolara arttırmış bulunmaktadır. Eğer Türkiye'nin rekabet gücünü engelleyen olumsuzluklar ortadan kaldırılsa, Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye sunduğu pazarın olumlu etkisini artıran ihracatta görmek mümkün olabilecektir.

SONUÇ

Türkiye'nin AB ile oluşturduğu Gümrük Birliği'nin kısa vadede çok şeyi değiştirmesi beklenemez. Ancak, orta ve uzun vadede bu birliğin hem Türkiye, hem de AB için yararlı olacağı kanaatindeyiz. Türk sanayiinin şu anda % 50'si rekabet edebilir güçte bulunmaktadır. Eğer uygun politikalar izlenebilir ise, diğer % 50'sinin zaman içerisinde rekabet gücü elde etmesi beklenir. Ancak, hiç kuşkusuz sanayi kesiminde bir yapı değişmesi kaçınılmazdır.

Türkiye - AB ilişkileri Türkiye açısından ekonomik olduğu kadar, siyasi açıdan da önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu 1923 yılından bu ya-

(15) 1986-91 döneminde İspanya'nın AB'den aldığı mali destekler toplamı 38 milyar \$, Yunanistan'ınki 19 milyar \$'dir. Kaynak: Ekonomik Forum, Ocak 1995, s. 27.

na batı dünyası içinde yer almakta ve onunla birlikte hareket etmekte, gerektiğinde ekonomik ve politik sorumluluklar yüklenmektedir.

Türkiye AB ile bir Gümrük Birliği oluşturmuş, fakat AB üyesi olmamıştır. Türkiye, AB organlarının hiçbirinde yer almamakta ve dolayısıyla karar alma mekanizması dışında kalmakta, fakat dış ticaret politikası ile ilgili bütün kararlara uymak zorunda bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin hedefi, tam üyelik olmak zorundadır.

ULUSLARARASI BANKACILIKTA TÜRKİYE NİN GURURU
ZİRAAT 132 YAŞINDA

1863
132. Yıl
1995


T.C. ZİRAAT BANKASI
BAŞARININ ADI

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul TELEFON : (0-212) 518 17 32 • FAX: (0-212) 518 66 43 YAZIŞMA: P.K. 769; 80005 Karaköy-İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • 1996 YILLIK ABONE (KDV DAHİL): 1.200.000 TL; ÖĞRENCİLERE: 720.000 TL • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Nişanca Şubesi 10469-5, İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ ve GRAFİK DÜZENLEME: Yazıevi, Telefon: 512 60 43 • BASKI: Kent Basımevi, Telefon: 629 02 62 • ÇİLT: Esra Çiltevi, Telefon: 544 11 04 • BASKI TARİHİ: 13 Eylül 1996 • GENEL DAĞITIM: YAYSAT •

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

Kaynak Arayışları Sürüyor

Ülkemizin ekonomik sorunlarının; devlet gelirlerinin yetersizliği, bütçe açığı, enflasyon konularında odaklandığı açıktır. İMF yürütme kurulunda görüşülen Türkiye raporunda da, öncelikle mali yapının düzeltilmesi konusuna önem verildiği anlaşılmaktadır. Bütçe açığı 500 trilyonu aşmıştır. Vergi gelirinin % 76.5'i faiz ödemesine gitmektedir. Dış ticaret açığı büyümektedir. Bunlara ilave olarak gelir dağılımında uçurumun büyüdüğü görülmektedir. DİE'nin 1995 yılı iller itibari ile yaptığı bir araştırma, GSMH'nin Muş'ta kişi başına 660 dolar, Kocaeli'nde 7349 dolar olduğunu göstermektedir.

Erbakan Hükümetinin, iktidara gelir gelmez başlayan kaynak arayışı sürmektedir. Sayın Başbakanın 1996 Ağustos başında açıkladığı birinci kaynak paketinden 830 trilyon gelir planlamıştı. Başbakan Eylül başında açıkladığı ikinci kaynak paketinden de 10 milyar dolarlık gelir beklemektedir. Ancak bu gelir beklentisinin zamanı bilinmemektedir. Muhtemelen bu hususta gerekli yasal düzenlemelere ve uygulama tasarılarına bağımlı bir süre geçecektir. Ağustos ayı itibariyle Hükümetin, memur maaşları, iç borç geri ödemeleri ve destekleme alımları için en az 440 trilyon liralık kaynak bulması gerekmektedir. Bunun için, muhtemelen Telekom'un özelleştirilmesi, iç borçlanmaya devam edilmesi, unutulduğu belirtilen Telekom lisanslarından alacaklar, vergilerini ve devlet alacaklarının peşin ödenmesini sağlayacak yasal tedbirlerin yürürlüğe girmesi ve belki de kullanılmış oto ve makina ithalatından doğacak gelirler kaynak olabilecektir.

1996'nın ilk altı ayına ait sanayi üretimi artışının, 1995'in aynı dönemine nazaran % 7.9 olduğu DİE tarafından açıklanmıştır. Diğer taraftan artan ithalatın yarattığı büyüme hızının 1996'nın ilk yarısı için % 10.3 olduğu açıklanmıştır. İthalat kaynaklı büyüme hızının, enflasyonu da arttırmasından endişe edilmektedir.

1996 Ağustos ayının önemli bir olayı da, çalışanlardan 1987 yılından beri kesilen ve kesinti sonrası Temmuz sonu itibarıyla 428 trilyon lirayı bulan zorunlu tasarruf miktarının hak sahiplerine ödenip ödenmeyeceği, ödenecekse nasıl ödeneceği sorunu ortaya çıkmıştır. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonundan geçen yasa teklifi, zorunlu tasarruf kesintilerinin durdurulmasını öngörmektedir. Ancak hesapta biriken fakat karşılığı mevcut olmayan ödemelerin nasıl yapılacağı bilinmemektedir.

1996 Ağustos ayı, ekonomik olaylar bakımından bilinmeyenlerle dolu bir dönemdir. Eylül ayında bilinmeyenlerin açıklığa kavuşmasını diliyorum.

1996 Ağustos ayında fiyat artışları, DİE rakamları ile şöyle olmuştur:

Tüketici fiyat indeksi % 4.8, toptan eşya fiyat indeksi % 3.8, 1995-1996 Ağustos aylarını kapsayan 12 aylık döneme ait indeksler, tüketici fiyat indeksinde % 81.9, toptan eşya fiyat indeksinde ise % 7.9 olmuştur.

1996 Ağustos ayının başlıca ekonomik olayları aşağıda açıklanmaktadır.

Dış Ticaretle İlgili Olaylar

1995 yılı ve 1996'nın ayları itibarı ile dış ticaret rakamlarının açıklanması ihracatı artırmak ve ithalatı frenlemek sorunlarının önemini gündeme getirmiştir. 1995 yılında dış ticaret açığının 14 milyar dolar düzeyinde olduğu ve ihracatın ithalatı karşılama oranının % 60.6'ya gerilediği anlaşılmıştır. 1996 Ocak ayında ise dış ticaretimiz DİE rakamları ile şöyledir: İhracatımız 1 milyar 732 milyon dolar, ithalatımız 3 milyar 23 milyon dolar olmuştur. Geçen yılın aynı ayına göre ihracat % 11.8 artarken ithalat % 114.2 artış göstermiştir. Bu durumda dış ticaret açığı, ocak ayları itibarı ile % 135 artarak 1 milyar 290.4 milyon dolara çıkmıştır.

İhracat teşvikinin gerektiğinin belirtilmesi ile ilgili olarak Eximbank'ın ihracatçılara 2.4 trilyon liralık yeni kaynak yaratılacağı, ayrıca vadeli ithalata getirilen % 6 fon'un yeni bir kaynak oluşturacağı, Eximbank Genel Müdürü tarafından açıklanmıştır. Eximbank, ihracat kredi sigortasına, gerek vadelere ve gerekse kapsadığı ülkelere göre kapsamını geliştirmiştir.

Başbakan Erbakan'ın İran'dan Endonezya'ya kadar uzanan Ağustos ayındaki 10 günlük ziyaretinin dış ticaretimize ne gibi etkileri olacağı daha belli değildir. Sadece İran'dan elektrik alınmasının gerçekleştiği öğrenilmiştir.

Otomobil ve Bazı Eşyanın Bedelsiz İthalatı

Hükümetin kaynak yaratma konusunda kullanılmış oto ve makina ithalatına imkan sağlayan Bedelsiz İthalat Rejimi, hem yerli otomotiv sanayicilerini, yan sanayi kuruluşlarını, işçi sendikalarını hem de makine imalatçıları ayağa kaldırmıştır. İlgili kuruluşların temsilcileri 3 Eylül 1996 günü toplantı düzenleyerek, daha önce kişisel olarak yaptıkları girişimleri toplu olarak desteklemeye karar vermişlerdir. Üreticiler sanayinin olmayacağını, işçiler de Ankara'ya yürüyeceklerini söylemişlerdir.

Bilindiği gibi Hükümet'in amacı, yurt dışındaki vatandaşlarımızın döviz tasarruflarını ülkeye çekmektir. Buna göre, Merkez Bankasında bir yıl vadeli 50 bin marklık hesap açmaları halinde yurt dışında çalışanlara kullanılmış otomobil ve bazı makinelere bedelsiz ithal hakkı tanınmak istenmektedir. Bu konuda son kararın ve uygulamaların ne olacağı 1996 Eylül'ünün ilk haftasına kadar açıklığa kavuşmamıştır. Ancak Renault'un 400 milyon dolarlık yatırımı askıya alacağı öğrenilmiştir.

Buğday İthalatına Fon

Hükümetin döviz çıkışını önlemek amacı ile buğday ithalatına fon uygulamayı planladığı öğrenilmiştir. Bu durum un ve makarna gibi unlu maddeler üreticilerinin tepkisine yol açmıştır. Bu sektörün böyle bir uygulama halinde 300 milyon dolarlık ihracat potansiyelinin olumsuz etkileneceği iddia edilmektedir.

Ülkemiz ihracatında önemli yer tutan tekstil ihracatının duraklaması bu sektör yolu ile giren döviz miktarını da etkilemiştir. İhracatın duraklamasının yarattığı bir diğer sorun da iplik stoklarının artması olmuştur.

Zamlar

Erbakan Hükümetinin yeni bir akaryakıt zammı 22 Ağustos'ta yürürlüğe girmiştir. Buna göre, % 5 oranındaki zam sonrası fiyatlar İstanbul için şöyle olmuştur. Kurşunsuz benzin 62.120 TL, Süper benzin 62.910 TL, Normal benzin 58.340 TL, gazyağı 48.690 TL, Motorin 45.090 TL, Kalorifer yakıtı 23.630 TL, 6 No. fuel oil 15.830 TL. Likit petrol gazına da % 4.6 - 4.9 arasında zam yapılmış, İstanbul için yeni fiyatlar şöyle olmuştur. 2 kg'lık piknik tüpü 112.000 TL, 12 kg'lık ev tüpü 600.000 TL, 45 kg'lık sanayi tüpü 2.250.000 TL olmuştur.

13 Büyük Bankanın Ortak Kuruluşu



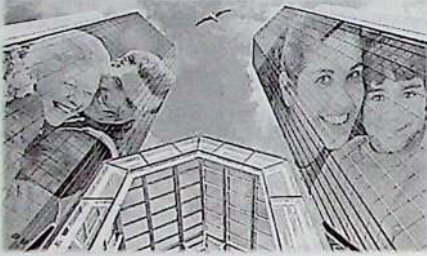
**YATIRIM
FİNANSMAN A.Ş.**

«Danışmadan Karar Vermeyiniz»

Gn. Md. Tel: (212) 275 44 80 (40 Hat) Fax : 272 44 48
Ankara Şube Tel: (312) 417 30 46 (11 Hat) Fax : 417 30 52
İzmir Şube Tel: (232) 441 80 72 (8 Hat) Fax : 441 80 94

*Türkiye'de
gelenekle geleceği
bağlayan köprü*

A k b a n k ' t ı r



*Akbank 21. yüzyıl
bankacılığında güven,
istikrar ve çağdaşlığın
simgesidir.*

Türkiye'de çağdaş bankacılığın ulaştığı son noktada Akbank vardır. Yurtdışında 500'e yakın şubesi, yurtdışında 9 temsilciliği, dünyanın 500 büyük bankası arasındaki yeri ve uluslararası iştirakleriyle yanı başınızdaki gelecek Akbank'tır.

Londra'da tamamı Türk sermayesiyle gerçekleştirilen ilk Türk bankası **Sabancı Bank plc'yi, ülkemizde ise Fransa'nın en büyük bankası **Banque Nationale de Paris** ve Almanya'nın ikinci büyük bankası **Dresdner Bank A.G.** ile ortak olarak **BNP-Ak -Dresdner Bank'ı** Akbank kurmuştur.**

Japonya'dan **Toyota (Toyotasa)**, **Bridgestone (Brisa)**, Amerika'dan **IBM (I-Bimsa)**, **Philip Morris (Philsa)**, **Du Pont (Dusa)**, Hollanda'dan **Philips (Philips)**, Belçika'dan **Bekaert (Beksa)** ve her biri sektörlerinin lideri olan **Sasa, Bossa, Kordsa, Yünsa, Çimsa, Oralitsa, Temsa, Olmuksa** gibi kuruluşlar Akbank'ın önde gelen uluslararası ve yerli iştiraklerindedir.

**Türkiye, Akbank'a güvenir...
Dünya, Akbank'a güvenir...**

AKBANK
Güveninizin Eseri



Güzel bir dünyanın içeceği. **EFES Pilsen**

Renault 19 Europa... Yıllarca yepyeni..



Renault 19 Europa... Evet, estetik, evet, çok çekici, çok konforlu, çok dinamik... Tutkuya bağlanacağınız bir otomobil... Üstelik, Renault 19 Europa sağlamlığı estetiğe feda etmiyor. Hem görünümüyle, hem de sağlamlığıyla yıllarca yeni.. yepyeni kalıyor. Renault 19 Europa 1.8i RTi geniş iç mekanında sürücüyü ve yolculara mükemmel bir konfor sunuyor... Hidrolik ve yükseklik ayarlı direksiyon, elektrikli dış dikiz aynası,

standart klima, ileri teknoloji ürünü, güçlü, çevre dostu motor ve diğer tüm üstün özelliklerini uzun.. çok uzun yıllar aynı kalitede, aynı mükemmellikte yaşatıyor. Renault 19 Europa'nın 1.8i RTi ile birlikte 1.6 RT, 1.4 RN ve 1.4i RT'den oluşan 4 değişik tipinden hangisini seçerseniz seçin, bu sizin en uzun süreli tutkunuz olacak. Çünkü yıllar geçecek, Renault 19 Europa hep yeni kalacak.

